A
0
0
0
0
8
5
2
2
9
3
UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

A READING BOOK

IN THE

SO LANGUAGE.

fornia
nal
ty

Ex Libris
C. K. OGDEN

A READING BOOK

IN THE

SOSO LANGUAGE.

81748.

A READING BOOK

IN THE

SOSO LANGUAGE.

BY THE

REV. P. H. DOUGLIN,

INCUMBENT OF ST. CLEMENT'S CHURCH, TRINIDAD, WEST INDIES,
LATE S.P.G. WEST INDIAN MISSIONARY TO THE RIO PONGO, SIERRA LEONE,
WEST AFRICA.

LONDON:
SOCIETY FOR PROMOTING CHRISTIAN KNOWLEDGE,
NORTHUMBERLAND AVENUE, CHARING CROSS, W.C.
1887.

CONTENTS.

	PAGE
Introduction	1
The Alphabet	8, 9
Simple Sounds	10–13
Reading Lessons in Words of One Syllable ...	14–21
Reading Lessons in Words of Two Syllables	22–29
Some Traits of Animals, Birds, and Insects ...	29
The Cat	31
The Cat and the Rat	32
The Fable of the Cat and the Rat. Part I. ...	33
The Fable of the Cat and the Rat. Part II.	34
Rain	36
Some Names, in Words of Two Syllables ...	38
Lessons in Words of Three Syllables:	
The Alligator	39
The Locust Tree	41
The Mango	42
The Fable of the Hen and her Chickens ...	44
The Leopard	45
The Fable of the Deer and Children ...	47
The Hippopotamus	49
The Lion	50
The Honey Bee	52

1091335

PAGE

LESSONS IN WORDS OF THREE SYLLABLES—*continued.*

THE SUN 53
SPEAK THE TRUTH 55
ABOUT A BOY WHO SPOKE THE TRUTH 56
WHAT CAME OF TELLING A LIE 58
THE GROUND PIG 59
USEFUL INFORMATION 60
THE PALM TREE 61
A SHIP 63
THE RAILWAY 66
THE CAMEL 68
THE ELEPHANT 70
SOME MORAL LESSONS 72
DO NOT STEAL 74
HONESTY IS THE BEST POLICY 76
HONESTY IS THE BEST POLICY 78
ABOUT THE THREE GOLD-DIGGERS 79
HONESTY IS THE BEST POLICY 81
THE REASON THE GOAT CANNOT CLIMB. A FABLE 84
THE FABLE OF THE GOAT AND THE WOLF ... 91
THE FABLE OF THE RABBIT, THE WOLF, AND THE NEW SET OF TEETH 93
A FEW MORAL PRECEPTS 96

PROVERBS 99
THE CHURCH CATECHISM 106
MORNING PRAYER, FOR A CHILD 115
EVENING PRAYER, FOR A CHILD 116
SUNDAY PRAYERS 117
A NATIONAL ANTHEM 120

FIGURES AND NUMBERS.

	ARABIC.	ROMAN.
Fúfafú	0	
Kerreṅ	1	I
Firriṅ	2	II
Sakh-an	3	III
Nani	4	IV
Suli	5	V
Seni	6	VI
Súlufírriṅ	7	VII
Súlumasákh-aṅ	8	VIII
Súlumanáni	9	IX
Fu	10	X
Fúnukérreṅ	11	XI
Fúnufírriṅ	12	XII
Funusakh-aṅ	13	XIII
Fúnunáni	14	XIV
Fúnusúli	15	XV
Fúnuséni	16	XVI
Funusulufirriṅ	17	XVII
Fúnusúlumasákh-aṅ	18	XVIII
Fúnusúlumanáni	19	XIX
Moχónyeṅ	20	XX
Moχóneyeṅ-nuṅ-kérreṅ ...	21	XXI
Moχónyen-nun-firriṅ	22	XXII
Tóṅgosákh-aṅ	30	XXX
Toṅgonani	40	XL

	ARABIC.	ROMAN
Toṅgosuli	50	L
Toṅgoseni	60	LX
Toṅgosulufirriṅ	70	LXX
Tongosulumasakh-an	80 ...	LXXX
Tongosulumanani	90	XC
Kemme kerren	100	C
Kemme firriṅ	200	CC
Kemme sakh-an	300	CCC
Kemme nani	400	CCCC
Kemme suli	500	D
Kemme seni	600	DC
Wullu kerreṅ	1,000	M
Wullu firriṅ	2,000	MM
Wullu sule	5,000	$\overline{V}$
Wullu wakh-a ...	1,000,000	$\overline{M}$
Wulluwakh-a firriṅ ...	2,000,000	$\overline{\overline{MM}}$

A READING BOOK

IN THE

SOSO LANGUAGE.

INTRODUCTION.

INTENDED FOR THE TEACHER.

I.—THE SOSO ALPHABET CONSISTS OF 22 LETTERS.

Form.	Name.	Power.
A, a	Ah	pronounced like *a* in "ah," "far," "farrier."
B, b	Bah	" " *b* in "but."
D, d	Dah	" " *d* in "den."
E, e	Aye	" *a* in "say," and *e* in "men."
F,	Fah	" " *f* in "far."
G, g	Gah	" " *g* in "get."
H, h	Hah	" " *h* in "hot."
I, i	Ee	" *ee* in "see," and *i* in "pin."
J, j	Jah	" " *j* in "jet."
K, k	Kah	" " *k* in "king."
L, l	Lah	" " *l* in "lot."
M, m	Mah	" " *m* in "man."
N, n	Nah	" " *n* in "not."
O, o	Oh	" " *o* in "bone," and *o* in "not."
P, p	Pah	" " *p* in "pot."
R, r	Rah	" " *r* in "rat."
S, s	Sah	" " *s* in "sat."
T, t	Tah	" " *t* in "top."
U, u	Ooh	" " *oo* in "moon," and *u* in "full."
W, w	Wah	" " *w* in "wet."
Y, y	Yah	" " *y* in "yet."
X, χ	Khah	" " *kh* guttural.

II.—SIGNS AND MARKS.

THE following orthographical signs are used:—

1. The *Apostrophe* (’). The apostrophe is used to denote that a vowel has been dropped before a following vowel; as “a fall’ a be” (“tell him”) = “a falla a be”; “a rafañχ’ um ma” (“I like it”) = “a rafañχi um ma”; “fokh-e m’ai” (“there’s no salt in it”) = “fokh-e mu ai.”

2. The *Hyphen* (-). The hyphen is used to connect two or three words together; as “bañχi-o-bañχi” (“every house”); “birri-o-birri” (“always”); “ki-o-ki” (“anyhow”). It is also used to divide a syllable with *kh-* from the vowel that follows,—as “nakh-a” (sign of the past tense), “sekh-e” (“grass”), “mikh-i” (“a person”), “mokh-o” (“to touch”), “sukh-u” (“to hold”); to divide a syllable ending with *n* from the vowel following it,—as “soñ-e” (“an alligator”); and to separate the final syllable *nya* from the vowels preceding it; showing, in the three last cases, where one syllable ends and where another begins. It is also used when a diphthong is followed by a vowel; as “wai-en” (“speak”).

3. The *Diæresis* (¨). The diæresis is used over a vowel to show that it is to be sounded distinct from the preceding vowel; as “Tiä” (name of a town, pronounced *Te-ah*); “Biä” (a woman’s name, pronounced *Be-ah*); “Iö” (“yes,” pronounced *ee-oh*); “buï” (“under,” pronounced *boo-ee*). Sometimes, for greater distinction, both the hyphen and the diæresis are

used in the same word; as "Fullai-ä" ("Fullah," "butter"); "Sammai-ä" (name of a town).

4. The *Dot* (·). The dot is used over the letter *n* to indicate that it is to have the nasal sound of *ng* (like the Spanish *ñ*); as "fañ" ("good") = "fang"; "soñ" ("character") = "song"; "suñ" ("to fast"), pronounced *sûhng;* "siñ" ("to drop"), pronounced *sing;* "soñ-e" ("an alligator"), pronounced *song-ay;* "toñgo" ("to take"), pronounced *tong-go;* "Poñgo" (the name of a river), pronounced *Pong-go.*

III.—PRONUNCIATION OF VOWELS.

a long	is pronounced	like	*a* in "father," or in "ah."
a short	„	„	*a* in "fat."
e long	„	„	*ay* in "say," or *ey* in "they."
e short	„	„	*e* in "met."
i long	„	„	*ee* in "see," or *i* in "machine."
i short	„	„	*i* in "pin."
o long	„	„	*o* in "note."
o short	„	„	*o* in "not."
u long	„	„	*oo* in "fool," or *u* in "rule."
u short	„	„	*u* in "full."

IV.—DIPHTHONGS AND COMBINATION OF VOWELS.

ai is pronounced like *i* in "mine."
au „ „ *aw* in "law."
ei „ „ *ei* in "neigh" and "weigh."
oi „ „ *oi* in "noise."
ou „ „ *ou* in "sound," or *ow* in "now."
ui „ „ *wee*, as "yamfui" = "yamfwee."

"Ya," "ye," "yi," "yo," "yu," preceded by *n*, form each a distinct sound, as "nya" ("the eye"); "nye" ("a year"); "nyi" ("life," "soul," or "spirit"); "nyoń" ("to finish"); "nyu." It is important to keep this in mind.

V.—NASAL SOUNDS.

"Un" or "um," the 1st personal singular pronoun, is pronounced with the mouth closed, and the tongue pressed against the roof of the mouth. The groan of a person, or the grunt of a pig, exactly expresses it.

VI.—CONSONANTS.

G.

G is always hard, as in "get," "go," "give." *It never has a soft sound.*

Gb, gm, gn.

Gb, gm, gn, at the beginning of a syllable, form one diphthongal sound, as "gbansan" ("only"); "gbondon" ("poor in flesh"); "gbe" ("much"); "gbo" ("plentiful"); "gbillen" ("go back"); "gme," "gnyare-gnyare."

Both the consonants are to be sounded. When the preceding word ends in a vowel, the *g* runs back to it; as "male gbe" ("much rice") is pronounced *má-leg-bay.*

H.

H is always hard, as in "hot," "hide," "hen." *It is never silent.*

J.

J is always soft, as in "jay," "jet," "John."

Kh.

Kh in a syllable are not to be separated. They form the end of a syllable, as *tekh-*, *sukh-u* (to hold); *nokh-e* (dirt, filth); *dokh-o* (to sit).

Kw.

Kw in a syllable are not to be separated. They form the beginning of a syllable, and are to be pronounced like *qu* in "queen" and in "quiet."

S.

S is pronounced as in "sit," "sat," "sin." In the Moriä dialect *s*, in certain combinations, is

pronounced like *sh;* as *s* in "sure." This is the sound given to it by some old people, and by foreigners who began to acquire the knowledge of Soso in the Moriä country. But it is not the sound given in any other part of Soso-land.

X.

X is not the English letter *X* (*x*), but it is the Greek letter χ; and is pronounced like *kh* guttural. "Xa" ("if") = "kha," pronounced gutturally. X never ends a word or syllable. The only exception is when a final vowel is dropped, and an apostrophe is used in its place: "i nya soχ' un na" ("your eye fits me"); "a tiχ' a ra" ("he has stood to it," "acknowledged it") "a balaχ' a ma" ("he has fastened on him").

All the other letters of the Soso alphabet are pronounced as the corresponding ones in English.

Particular care must be taken to call the letters of the Soso alphabet by their proper names, and not by the names of the letters of the English alphabet. Pupils must be taught to call the letters in this way:—*Ah, Bah, Dah, Aye, Fah, Gah, Hah, Ee, Jah, Kah, Lah, Mah, Nah, Oh, Pah, Rah, Sah, Tah, Ooh, Wah, Yah, Khah.*

ACCENT.

In words of two syllables the accent is usually placed on the first syllable: as "male" ("rice") = "má-le"; "bende" ("dirt") = "bén-de";

"kubbe" ("ashes" or "dust") = "kúb-be"; "heri" ("peace") = "hé-ri."

In words of three syllables, if they are simple words, the accent is on the antepenult: as "hárrige" ("lot" or "portion"); "yámmine" ("a kingdom"); "béllaχe" ("a hand"); "wéllaχe" ("a wooden slate").

In compound words the accent retains the place it has in the simple words.

Care must be taken to master the simple sounds given in the tables that follow; to observe the pronunciation given; and, in reading, to avoid as much as possible any attempt at giving an outlandish pronunciation to any word.

Be careful not to pronounce words ending in *a* as if they were to be called *ar*. *A* has the sound of *ah*, and not of *ar*.

The teacher is advised to get the pupils into the habit of spelling the words correctly. Copying lessons and dictation lessons will help to form this habit.

THE ALPHABET.

SMALL LETTERS.

a b d e f

g h i j k

l m n o p

r s t u w

y χ

Particular care must be taken to call the letters, *Ah, Bah, Dah, Aye, Fah, Gah, Hah, Ee, Jah, Kah, Lah, Mah, Nah, Oh, Pah, Rah, Sah, Tah, Ooh, Wah, Yah, Khah.*

THE ALPHABET.

CAPITAL LETTERS,

A B D E F

G H I J K

L M N O P

R S T U W

Y X

FIGURES.

0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

SIMPLE SOUNDS AND THEIR PRONUNCIATION.

A is pronounced *ah.*		E is pronounced *ay.*		I is pronounced *ee.*		O is pronounced *o.*		U is pronounced *oo.*	
Sound.	Pronunciation.	Sound.	Pronunciation.	Sound.	Pronunciation.	Sound.	Pronunciation.	Sound.	Pronunciation.
a	ah	e	ay	i	ee	o	o	u	oo
ba	bah	be	bay	bi	bee	bo	bo	bu	boo
da	dah	de	day	di	dee	do	do	du	doo
fa	fah	fe	fay	fi	fee	fo	fo	fu	foo
ga	gah	ge	gay	gi	gee	go	go	gu	goo
ha	hah	he	hay	hi	hee	ho	ho	hu	hoo
ja	jah	je	jay	ji	jee	jo	jo	ju	joo
ka	kah	ke	kay	ki	kee	ko	ko	ku	koo
la	lah	le	lay	li	lee	lo	lo	lu	loo
ma	mah	me	may	mi	mee	mo	mo	mu	moo
na	nah	ne	nay	ni	nee	no	no	nu	noo
pa	pah	pe	pay	pi	pee	po	po	pu	poo
ra	rah	re	ray	ri	ree	ro	ro	ru	roo
sa	sah	se	say	si	see	so	so	su	soo
ta	tah	te	tay	ti	tee	to	to	tu	too
wa	wah	we	way	wi	wee	wo	wo	wu	woo
ya	yah	ye	yay	yi	yee	yo	yo	yu	yoo
χa	khah	χe	khay	χi	khee	χo	kho	χu	khoo
gba	gbah	gbe	gbay	gbi	gbee	gbo	gbo	gbu	gboo
gma	gmah	gme	gmay	gmi	gmee	gmo	gmo	gmu	gmoo
gnya	gnyah	gne	gnay	gni	gnee	gno	gno	gnu	gnoo
kwa	kwah	kwe	kway	kwi	kwee	kwo	kwo	kwu	kwoo
nya	nyah	nye	nyay	nyi	nyee	nyo	nyo	nyu	nyoo

N WITHOUT THE DOT.

				Sound.	Pro-nounced.
ban	ben	bin	bon	bun	buhn
dan	den	din	don	dun	duhn
fan	fen	fin	fon	fun	fuhn
gan	gen	gin	gon	gun	guhn
han	hen	hin	hon	hun	huhn
jan	jen	jin	jon	jun	juhn
kan	ken	kin	kon	kun	kuhn
lan	len	lin	lon	lun	luhn
man	men	min	mon	mun	muhn
nan	nen	nin	non	nun	nuhn
pan	pen	pin	pon	pun	puhn
ran	ren	rin	ron	run	ruhn
san	sen	sin	son	sun	suhn
tan	ten	tin	ton	tun	tuhn
wan	wen	win	won	wun	wuhn
yan	yen	yin	yon	yun	yuhn
χan, khan	χen, khen	χin, khin	χon, khon	χun	khuhn
gban	gben	gbin	gbon	gbun	gbuhn
kwan	kwen	kwin	kwon	kwun	kwuhn

N WITH THE DOT (ṅ), PRONOUNCED LIKE *NG*.

Sound.	Pronunciation.	Sound.	Pronunciation.	Sound.	Pronunciation.	Sound.	Pronunciation.	Sound.	Pronunciation.
aṅ	ang	eṅ	eng	iṅ	ing	oṅ	ong	uṅ	uhng
baṅ	bang	beṅ	beng	biṅ	bing	boṅ	bong	buṅ	buhng
daṅ	dang	deṅ	deng	diṅ	ding	doṅ	dong	duṅ	duhng
faṅ	fang	feṅ	feng	fiṅ	fing	foṅ	fong	fuṅ	fuhng
gaṅ	gang	geṅ	geng	giṅ	ging	goṅ	gong	guṅ	guhng
haṅ	hang	heṅ	heng	hiṅ	hing	hoṅ	hong	huṅ	huhng
jaṅ	jang	jeṅ	jeng	jiṅ	jing	joṅ	jong	juṅ	juhng
kaṅ	kang	keṅ	keng	kiṅ	king	koṅ	kong	kuṅ	kuhng
laṅ	lang	leṅ	leng	liṅ	ling	loṅ	long	luṅ	luhng
maṅ	mang	meṅ	meng	miṅ	ming	moṅ	mong	muṅ	muhng
naṅ	nang	neṅ	neng	niṅ	ning	noṅ	noug	nuṅ	nuhng
paṅ	pang	peṅ	peng	piṅ	ping	poṅ	pong	puṅ	puhng
raṅ	rang	reṅ	reng	riṅ	ring	roṅ	rong	ruṅ	ruhng
saṅ	sang	seṅ	seng	siṅ	sing	soṅ	song	suṅ	suhng
taṅ	tang	teṅ	teng	tiṅ	ting	toṅ	tong	tuṅ	tuhng
waṅ	wang	weṅ	weng	wiṅ	wing	woṅ	wong	wuṅ	wuhng
χaṅ	khang	χeṅ	kheng	χiṅ	khing	χoṅ	khong	χuṅ	khuhng
gbaṅ	gbang	gbeṅ	gbeng	gbiṅ	gbing	gboṅ	gbong	gbuṅ	gbuhng
kwaṅ	kwang	kweṅ	kweng	kwiṅ	kwing	kwoṅ	kwong	kwuṅ	kwuhng
nyaṅ	nyang	nyeṅ	nyeng	nyiṅ	nying	nyoṅ	nyong	nyuṅ	nyuhng

PRONUNCIATION OF DIPHTHONGS.

ai pronounced like *i* in English.		*au* pronounced like *aw* in English.		*ei* pronounced like *ei* in "neigh."		*oi* pronounced like *oy* in "boy."		*ou* pronounced like *ow* in "now."	
Sound.	Pronunciation.	Sound.	Pronunciation.	Sound.	Pronunciation.	Sound.	Pronunciation.	Sound.	Pronunciation.
ai	i	au	aw			oi	oy	ou	ow
bai	bi	bau	baw			boi	boy	bou	bow
dai	di	dau	daw	dei	deigh	doi	doy	dou	dow
fai	fi	fau	faw			foi	foy	fou	fow
gai	gi	gau	gaw			goi	goy	gou	gow
hai	hi	hau	haw			hoi	hoy	hou	how
jai	ji	jau	jaw			joi	joy	jou	jow
kai	ki	kau	kaw			koi	koy	kou	kow
lai	li	lau	law			loi	loy	lou	low
mai	mi	mau	maw			moi	moy	mou	mow
nai	ni	nau	naw	nei	neigh	uoi	noy	nou	now
pai	pi	pau	paw			poi	poy	pou	pow
rai	ri	rau	raw			roi	roy	rou	row
sai	si	sau	saw	sei	seigh	soi	soy	sou	sow
tai	ti	tau	taw	tei	teigh	toi	toy	tou	tow
wai	wi	wau	waw			woi	woy	wou	wow
χai	khi	χau	khaw	χei	kheigh	χoi	khoy	χou	khow
gbai	gbi	gbau	gbaw			gboi	gboy	gbou	gbow
kwai	kwi	kwau	kwaw			kwoi	kwoy	kwou	kwow

READING LESSONS IN ONE SYLLABLE.

1. A (pronounced *ah*).

A. A na. A na na. A na ya. A na ba ma. A χa fa. Fa a ra. A sa. A sa na. A sa a ma. Xa a fa, la a ra. A χa. A χa ba ma. A χa ya. Fa a ra, a χa χa ba ma ya.

2. A (pronounced *ah*).

A ba. A ba na. A ba na ma. A sa. A sa a ra. Fa, a χa ba a ma. A χa χa. Xa a wa, fa. A χa wa ha a fa a ra. A χa a ba na. A na a ma. A χa sa na ha a wa. Xa a na, a χa fa ya.

3. E (pronounced as *ay* in "say").

Fa be. Fa na se ra be. A de sa be. A de ba na. A de χa na se ra. Fa a ra a be. A χa. A χa a ra. He! a χa. A χa a χa a be ye ra. A de ba. A χa a de ba ya. A χa se ba. Se na a be: a χa a ba. A me a ra. E na be.

4. E (pronounced as *ay* in "say").

Be ge a be. A χa ge. A ge na se ra. Fe me. A χa fe me. A χa se te. A χa se ba. E na be ya. Fe m'a ra. Xe χa, sa be ya. Ye na be. A χa te ye ra. Te χa fa. Ye χa fa. Ye na ba ma. E me ye ra. Fe na be. A χa na fe ba a ra. A χa a me e de ra ya. E χa sa e be be.

5. I (pronounced as *ee* in "see").

Di, i χa fa be. I χa i de ba na fe ra. A ki. Se di fi a ma. A ki se di ra. Na se fi a ma. I χa gi, i fa be. Be li. A si be. Fa be. Fi na i ma? A χa. Fi χa, di. Di, i χa na fi χa ye ra. Ye na be. A χa fi χa ya, ya. Fi na yi di ma. Fi na yi da i.

6. I (pronounced as *ee* in "see").

Si na be ya. Ye fi si di ma. Fa na si di ra be, ye χa fi a ma. A χa ti be. Ye ti a de ra. A χa a de li. Ye χa a de li. A χa sa a de. A sa a χa χi. A χa χi be. A bi na se ra. I χa yi ye fi a ma. Di, fa be. La na di ra. A! fe na be.

7. I (pronounced as *ee* in "see").

Fi na e ma. E χa χi be. E χa fi χa. I χa a χa e be. A χa yi se di ra. I χa yi ye di fi e ma. Ki χa ti. Ti, ba. A ba na. A fi e ma. Ye ba. Ye sa fi ma. I ge? I χa na si di de ba na χe ma. Na di de χa. A χa fa na se ra yi be. A χa ki ti.

8. O (pronounced as *o* in "bone").

A bo. A bo be. Wo χa a bo e be. A so i ma. A so a ma. A so e ma. A so wo ma. A χa mo. To, χa wo na fe me, wo χa fa be. No na be. Wo to na be, na n'a ra. I χa a χo na, a χa sa be. I χa χi be to. So a de ti be to. Xa so a de sa i ma, i χa wa. I χa wa ti. Xa so a de ti na di ma, a χa wa, na e χa fa. Ki χa ti to.

No na be. A! fe na be to. Xa i ge, i χa te so a ra, a χa ba na. I de ba na fe ra.

9. O (pronounced as *o* in "bone").

A χa mo, i fa a fi. Wo χa so. A bo. Wo χa a de bo. A de bo to. I χa i de no. Te be, di. Ye so. Di, so be. Sa i χa χi ha a fa.

10. U (pronounced as *oo* in "moon").

Na di mu fa be to. A bu na. A ma mu be li. Wo χa a lu. Ha χi fu, wo χa a lu. Di, a ma mu mo. E χa yi se si χe ma to. I m'a to? I a to? I χa na ge, i χa χu si na. Fa χu ra, a χa si ya. A si fe n'a ra to. A mu na be. A ma mu tu. I χa lu be ha a tu. Di fu na e be. Wo χa fu e ma, wo χa a ba e ma. A χa so e de i. A χa bu ye, i fa a so i ma.

11.

To, χa wo a kwi me, wo χa gi wo fa be. Wo χa fa na di ra wo nyi ra. Di, i de mu na? Fa i de ra be, yi se χa sa a ma. A! a! a de χa χa na se ra. A ma mu χa a ra? Wo χa a lu. A lu ha na di so, i fa na se ti a ma. A so ki mu yi ra. Xi-de mu be. So-de mu be. A sa be. A fe mu na. A fe so. Fe mu na ra. A so a syi i.

12.

No na yi da i. I na fe to? A a to. Wo m'a to. Xa wo a to, a ba na go. Na no mu wo be. A no na yi be. A no na wo be. Fo yi no mu e be. A χa lu i be. Xa no mu i be, de χa lu i

be, go. I χa i de ti be, i χa wa ti. A! fe na be. Fe na yi da i.

Xa a na, χa a mu na, i χa χi na to. I χa lu na, ha a na se fi i ma. A lu. A χa wo lu na. Fa na se di ra i nyi ra, χa i fa. Xa i a lu a nyi, wa na i be be. I ba χa lu na. Na di ba χa lu na. A de ba mu na. A de na ho.

13. Ṅ (pronounced like *ng* in "sing"; as "fań" = "fang"; "tiń" = "ting").

A fań. Yi fang; na mu fań. Na fań: be mu fań. Na di fań. Yi di mu fań. Xu mu fań a be ya. Xa a mo, a fań a be. Fa e χoń. Xa e wa a χoń, wo χa a fi e ma. Xa a mu wa a χoń, wo χa a lu a be, ha a fa wo χoń a χa fe ra. A χa ye miń. A ki mu fań, χa a mu ye miń. A! wo mu fań. Wo to a diń be to, go? Fo wo m'a me. I χa a siń a ma.

14.

I χa se buń a be to. I χa a buń yi ra. A ti a ra. A a ti? I m'a to? A feń. A na. A a to. Fa a ra be. A fi na di ma. I χaχ uń na di ra. A χuń wo ra nuń? Wo χa χuń a ra, ha wo de fań. Wo de χa fań a ra to. A χun ti be. A χun na a de i. A mu lań na di χun χa lu a de i. A χa fe me. I χa a kwi me. Xa i tiń, i χa i χun siń. Xa i mu tiń, i χa i de ti be. A lu: na lań. Un no yi nam ma. Un nyi lan yi ma. Nyi nań na ra.

15.

Fe nan ya. Yi te gbo. Ye sa a ma. Gi, go. Fa ye ra. Wo fa! Wo fa! Wo χa be li. Te! Te!

Te so! Ye mu na be. Be gaṅ. A gaṅ to. Yi fe mu faṅ. A ra, m'a ra. A faṅ, a mu faṅ. I χa te sa, a χa neṅ. I χa lu a sau-na, ha a neṅ. Xa a neṅ, i χa se sa a de ra, i χa fa a ra um be. Fa, um χa ti i be. Wo fa, um χa ti wo be. Yi mu tiṅ. Wo mu tiṅ. Wo χa tiṅ. Fe mu yi ma. Fe na e ma. Yi de χa fe mu faṅ. I χa a no.

16.

So mu na yi tai i ya. So fu fa be to. Si χa se doṅ. A ye min nuṅ? A mu ye miṅ. A mu laṅ a χa lu ha ya, a mu ye miṅ. Ye fi a ma. Ye fi so fam ma. A χa a miṅ. Ye na ba ma. Te mu na ba ma. Te na ba ma. I m'a me na te na ye i? Na di te to ba ma to. A faṅ: a to-faṅ. Wuṅ χ'ai, um faṅ χa te to ba ma.

17.

Un nya nan ya. Nye fu nan ya um mu na di to. Xi fu nan ya um mu yi se doṅ. Um χa a don to. Nai ba. Kwai so. Di, so, i χa χi. I χa χi ha nai ba. Kwai so: fa wuṅ χa se doṅ. Fa ye ra, um χa un nyi χa, anuṅ um de. A doṅ. a faṅ. I a nya to. A feṅ. Iχa a χun siṅ. A nya feṅ. A nya siṅ. A χuṅ feṅ. Di, i nya ba un na. A ti a ra, i son n'a ra. A diṅ yi ra. A buṅ yi ra. A buṅ a χa tu. A mu faṅ.

18.

A de gbo. Ye gbo to. Ye gbe na na. A kwi gbo. Yi di de gbo. A χum mu ṅa. A de nan na. A ki mu faṅ. A son mu faṅ. Um ki

te. I'n ki te. I'n ki ye. Xa i wa na se χoṅ, a na be. Yi fi e ma: a gbe na wo be. Yi gbaχ' un na. Muṅ a ra? Muṅ i to? Se m'a to. I ki nan ya? I ki mu faṅ. I ti-ki mu faṅ. I lu-ki mu faṅ. Wo χa wo nya ba yi ma. Kwai so. Ye so. Nai ba. E yi nam ma, nya so. Iχa so fu feṅ, i χa fa e ra um be. I wa so χoṅ? Fu na um be ya. Iχa fu e ma um be. A χa se ba. Xa a mu se ba to, i χa na li, i χa fu a ma. I χa se hop ba a nyi i.

19.

A nya bo to. Tu ti be to. Tu mu faṅ. Xa syi ba a li, i na nam ma, Tu. Xa i tu, fe mu nyoṅ. I syi nyoṅ be. A loi. Wo fa! Wo fa! muku loi! I χa na li, i χa fa e ra be. Di, i maṅ χa fa be. I mu wa yi χoṅ? I nya mu na? Xa i de mu na, i nya χa lu na. Um mu laχ' a ra na i nya na. Xa i nya na, um laχ'a ra na e mu faṅ. I χa i nya χa yi se di ra. A faṅ nya be. I χa χe bi to. Yi se fi na di ma, a χa a te um be. A mu na fe i. I χa i nya ti a ra. I χa a so un nyi ra ya, χa i mu wa fe χoṅ. Xa i wa fe χoṅ, a χa lu i nyi, ha um fa be to.

20.

Iχa ye gbe sa, na se χa neṅ um be. Um mu se-o-se doṅ to. Se mu na. Xu go? Um χu gbe to be nuṅ? A nyoṅ. Se-o-se mu na ya. Um ki te, um χa be gaṅ. Um ki ye, um χa a sa yi te ma. Um ki ye, um χa a miṅ. Um ki χu, um χa a nyiṅ, um χa a doṅ. Se mu na. A feṅ: se na. I mu tiṅ. Iχa tiṅ. Ye fi um ma um χa

a miṅ. Se fi um ma, um χa a doṅ. Si fi um ma, um χa a ti. Se fi um ma, um χa a so. Se fi um ma, um χa a χa. So mu na yi tai kwi ya. Um mu se to.

21.

A na e nyi ra. Iχa a ba na di nyi ra. A lu e nyi ra. Fu lu e be. Xa i fu fi nei ma, i χa fu sa be um fam be. Um wa nei χoṅ. Um mu wa yi χoṅ. Yi mu faṅ. Nei naṅ faṅ. Yi sa. Fa nei ra. Se-χa mu na yi tai. I mu wa se di χoṅ? Se di faṅ. Na mu laṅ. Fa wun de χa faṅ. Na mu na. Um mu tiṅ. I mu faṅ. Se ne i ra. Um de mu faṅ se ra.

22.

Iχa be ge um be. A fi na ma. Yi mu wa a χoṅ. A mu faṅ. Na kwi χa fe ra, lu be, ha i a to, na a faṅ. I mu waχ' a χoṅ. I fuχ'um ma ba? Ba! I sonχ' um ma? Se soχ'i ra. Un laχ'a ra na se soχ' i ra. Iχa se ba. Iχa se gbe fam ba. Xa i mu se gbe ba, i loi. Yi di syi mu na. Be, χa kwi nyoṅ i de i, i syi mu na. Be, i de χa lu na; χa i de mu lu na, i loi duṅ.

Iχa fe nya so. A to fa, a fe nya so. Yi fe nya ba um be, um χa a kwi to. Na kai χa fa wo χoṅ Be kai χa lu be. Xa na kai fa be, wo χa na li. A χa so e de i. I χa ti a san na. I χa a ti e χoṅ. A mu laṅ i χa na fe ti um ma. I nya soχ'uṅ na. I kwi mu faṅ. I kwi χa soṅ. I tiχ' un nya i. I se saχ'un nya i. A donχ' a nyi i. A baχ' a nyi i. A mu luχ' a nyi. A so a nyi ra ya; χa na m'a ra, a mu laṅ. Yi ba χa lu be.

Fa, wuṅ χa χuṅ ha kwai so. Lu be, wuṅ χa se

doṅ. Um mu tiṅ. I nya soχ'un na. Um lu ba? Mun nya-so nan na ra. I ba nan na ra. Xa i man na fe ti un na, i fe to-ma. So be, di, wuṅ χi. Wuṅ χa χuṅ to. Xa nai ba wuṅ χa se buṅ. Wuṅ χa ye miṅ. Wuṅ χa laṅ. Wuṅ χa faṅ. Wuṅ mu faṅ ya. Na mu faṅ. Xuṅ-faṅ faṅ.

I nya ba un na. I de ba na ra.

READING LESSONS IN WORDS OF TWO SYLLABLES.

1.

A sama. A tima. A tema. A χima. A boma. E soma. E buma. A luma. Wo mu tima be to. A bama ya. A fama. A mato, a to fama. A fań. A to-fań. A mu fori. Uń a fima i ma, χa i se fań-i ba. I a fi um ma. A foro. Fa fore ra, um χa a sarra. Fore mu fama sonnoń. A falla e be, e χa minni fore fende, anuń e namma a wurri kanna. A mondo χa χuńgbo. Iö: konno a sarre batta kanna.

2.

Kabe batta mo. Xame mu na. Kabe fań. Atań kabe to mu toma go? Xa i a sarre ba, i a toma. Xa i a falla a kanji be, Um wama kabe χoń, i kabe toma. Xa i a sotto, i χa a gań, ama i χa a neń. Xa a batta mo, a dimma ha a loχo. Kabe moni fań. Wuń χa kabe χe si: anuń wuń χa a kanni dambe de, e χa a sarra. A lań e χa a sa kuńki kwi e χa a kanni. Wuń χa a gbe si, anuń wuń χa a to χa na lamma.

3.

Yi male mu tema. A mu fań. A ballań. I a sarra mindeń? Male tuχi n'a ra. A χonno.

Konno se mu na, menne yi sila kerren. Fore batta fa. Sarre fañ-i fi a kanji ma.

Kansi mu soχi. A di mu na. I a gema? Muku be gema fu. Se mu na a buï. Kansi leggi gbo: konno a di mu na: anun e mu wama a leggi χoñ. E wama a di nañ χoñ. Awa: male χa bi. Walli namma χe fu. Iö: muku male bima korre. Konno a walli gbo. Menne i na segge, i na gañ, a na yattiñ, i male wulli, i a wassi anuñ i a kanta. Male fañ: konno aχa walli χonno. A χeta dimma. A χosa fañ. Xa bande na i be, i mu tore toma. Konno χa bande mu na latti batta gurro i ma. Walli χa χe. Male χa feñ. Donse χa lu i be. Donse sila wuya. Xa i mu donse doñ, i tuma. Siχe mu na ra.

4.

Xu lama bokh-i. A wurri mu na. Firri n'a ra. A mu lañ a firri χa lu bokh-i. Wurri χa sorroñ, a χa te a ma. A boggi na bokh-i buï. Xilli dantin na χu be. A χilli kabbi. A gamma; a nyimma. A mu buma mode: konno a buma a pissa wurre be. Donse fañ-i n'ara. Konno a mu wurre lima. Mikh-ii luma wurre χe sira. Xa male ba a ra, wurre tima sansi birrin nyara. Wurre χa si a sobe ra.

5.

Lale ba. Male wulli. Male kabba. Sansi si. Ye batta so. Niñge fama na kuñki kwi. Settei fama niñge ra. Muku batta tirrin muku χa gore ti: konno a mu lañ. Gore mu tima yi bokhi-i, Ninge tima be: konno e mu famma. Se e bum-

ma. Konno niñge pissa. So go? So mu nye nani tima. Xa i tirriñ ki-o-ki; χa i e dege ki-o-ki; χa i fe-o-fe niñ-a e ra, e tuma. Xa i fe-o-fe niñ-a e be, e tuma. Be fuye mu fañ so be. E famma Futa: konno χa e fa be, e syi mu na. E luχi allo mikh-i fiχe. Mikh-i fiχe famma Fote bokh-i; kono χa e fa mikh-i fore bokh-i, e syi mu kwiä, anuñ e sembe gbe mu na. Kankañ famma a χonji bokh-i.

So subbe mu domma be: konno un a me na bokh-i unde, a domma. Iö: a domma, anuñ a sama fifa kwi.

6.

Bokh-i ge. Keri kabbu. Bokh-i gema keri ra. Bera kabbu. Wurri fomma bera ra. Nyegge boma bera ra. Um yefu iχa bera ra. Bera mu um be. Umbe bera fe batta kanna. Awa, um doni doma kerreñ, um χa bera kerreñ sarra kabbi ma. Um mu tiñχi na ma. Um mu doni tima sonnoñ. I mu na toma, anuñ i mu a mema. Mikh-i mu doni fima: na n'a ra. Um batta χota. Xa se batta i χiñ, a lañ i χa χota. Ki go? I na tima? Iõ, um ki tima: konno um ki tima toro miki nam ma. Itan sembe na. Walli mu i be? Walli na um be: konno um sembe mu gboχi sonnoñ. Um fatte χuñgbo; konno sembe gbe mu um be sonnoñ.

Um χa fe kerreñ falla i be. I namma bere miñ. Bere nañ batta i kanna. A batta iχa sembe ba na. A batta i syi duñχe. A batta i findi didi ra.

7.

I mama. I heri? I χe na. I χi heri? I fafe na? I'nga na? I tarai na? I χunjai na? E heri? E birrin mês tan? A batta bu kabbi um mu i fafe to. A walli χeχi mindeñ yi nyemme ra? A χe saχi wullai. A sigga χe ma to? Ade: a mu minni to. Awa: sigga, i lu a χoñ. Heri χa lu i be. I χa ti i fafe buï.

I nya rabi. I de rabi. I sanji mate. Wo χa doma rate wo ma. Wo χa na maχo. Wo χa tirrin, walli χa rafan wo ma. Wo χa sobe sukh-u. Sobe nan mikh-i famma. Mikh-i mu famma sobe kambi.

8.

Sigga to, anun i χa fa tinna. Walli mu χema to. Selli tima to. A lan mikh-ii birrin χa selli to. Alla χa lokh-e n'a ra. Itan batta selli to? I mu selli? A mu lan i χa lu i mu selli. Xa i kelli sade ma, a lan i χa selli. Xa i kelli i χa selli sa nu i fe-o-fe nin-a. A lan selli χa findi fe singe ra, mikh-i nakh-an nin-a χa a kunnun. Anun kwai ra, a lan a χa findi fe doñχe ra mikh-i nakh-an nin-a a-fa χi I χa i kan taχu Alla ra. Na birri ma i χima, atan kanta tima i χumma. Atan mu χima. I namma Alla χa lokh-e kanna.

9.

Ye batta kworri. Menne wo kuñki radin korre. Un nakh-a wo χilli: konno wo nakh-a lu allo χa wo tulli mu na. Anun ya walli batta fa. Konno χa wo tirrin, wo a noma. Kuñki mu binja. Awa! A sukh-u wo sembe birrin na. A sukh-u! A

benduṅ! A ye lima ya. A batta a li. Sigga; wo fa lalei ra. Wotaṅ χa bakh-i korre. Wuṅ χa sigga. Wuṅ batta bu be. Donse birriṅ batta nyoṅ. Konno wun to saχi ye ferri, tore mu na, eme wun to nun fama. Ye sokh-o χa tore gbo. Wuṅ χa na kuṅki kerri, nakh-aṅ wun nya ra, anuṅ χa wuṅ a li, wun χa gbatta. Gbatta rafanχ' um ma. A nyokh-uṅ. Konno yi kuṅki batta bimbim, anuṅ na, a nene n'ara. O! fe mu na ra. Wun χa lale ba. Fe mu kuṅki ma. A birriṅ luχi mikh-ii ma.

10.

"Di, i mama. I heri? I fafe go?"

"A mu be."

"A na mindeṅ?"

"A na χe ma."

"I tara ma mu fa?"

"A ma mu fa. Umtaṅ kerreṅ na be."

"I na walli ra be?"

"Um doχi baṅχi san-na, anun un na se nyiṅ fe i. Xa um fafe kelli χe ma, a rafanχ' a ma, a χa a li na donse batta ge."

"I fafe χe biχi miṅdeṅ?"

"A a biχi Tenne Kurre χunji ra. A male biχi: a funden biχi: a meṅge: a kabe siχi: a yoka siχi: a kabbi siχi: a bari siχi: a wurre siχi. Xa na birrin faṅ, muku χame seri bama muku yette ma."

"I batta i fafe χa χe to? Um mu laχ' a ra χa e χuṅgbo."

"E mu χuṅgbo: konno e pissa. Yigi n'a ra. E pissa se mu na be."

11.

Ye batta so. A yore batta birra. A mu gbo: konno a batta so. Kige nene batta fa. Un a to korro. Xi firrin n'a ra kabbi a ti. "Itań a to?"

"Ade, hali to umtan m'a to. Um batta na mato, konno um m'a to."

"Awa! minni i χa a mato, go. Kige na kore ra. Sugge na kore ra. Tumbui na kore ra."

Xa kwai so, mikh-ii χima. Kige anuń tumbui toma kwai ra. Fuye mu toma. Konno a sembe na heri m'a ra.

Xa i nyerre kwai ra, i mu kirra toma, anuń i i sanjii dimma gemmei ma, anuń wurrii ma, anuń i simma yillii ra, anuń bora i, anuń yanji unde, i a lima na i batta tantań i kirra dantiń tońgo. Kwai nyerre mu fań. Konno bokh' unde, e lampi sama kirrai.

12.

A χolli um ma um χa i tińχa, i teńge tima ki nakh-ai. A falla, "Kerreń, firrin, sakh-ań, nani, suli, seni, sulu-firrin, sulu-ma-sakh-ań, sulu-ma-nani, fu." I mań χa a falla naki.

Alla nakh-a duniä da χii seni buï. A batta χii seni fi mikh-ii ma, e χa eχa walli birriń χe nei lokh-ei. A batta lokh-e kerreń sa seti kerreń. A batta a falla, na walli namma χe atań lokh-e. Na lokh-e, mikh-i namma χuń, e namma sarre so, e namma se feń, e namma duniä fe raba. E χa lu Alla fe i; anuń e nyi fe i. E χa lu selli fe i, anuń karrań fe i. E χa mikh-ii tińka. E χa karrań mikh-ii be. E χa Alla fe nyaba nei be,

nakh-ai mu a kulluṅ. Nei wuya muku sanna. Wo fe nakh-an kulluṅ, wo χa a maseṅ borei ma, nakh-ai mu fe kulluṅ.

13.

"Suri nan teχ' um ma."

Inye! A teχi mindeṅ? "A batta mo?"

"Ade: a mu moχi. A χonno."

"Awa! i namma a bundu sindeṅ. I χa a lu a χa mo ki-faṅ-i."

"A moma mum birri."

"A mu buma sonnoṅ. Sa nu tinna i a lima na a batta laṅ bundu fe i. I χa seri boni a ma. Suri mu χonno allo fese. E firrin birrin batta te umtam ma. Konno χa a fukh-i batta minni, a mu χonno sonnoṅ."

"I χa fa tinna, i χa a bundu um be. Konno, yandi, i χa a bandu doi-doi."

"Awa! um fama. I bonye χa χariṅ un nyara. I χa kesse. I namma gauχu. Gauχu mu χamme rali. Hali ginne a mu a rali.

Furre na dunia ma. A na mikh-ii ma, anuṅ a na subbe ma. Konno a mu subbe lima allo a mikh-i lima ki nakh-ai. Xa mikh-i mu subbe fokh-a, e luma na ha mo-nya e kanni. E luma na ha e taggaṅ, anuṅ e mu no donse fende e yette be sonnoṅ, anuṅ e mu no gide e bore subbe nyara, anuṅ e findi donse ra etam be. Konno mikh-ii mu buma naki. Um laχ'a ra, na mikh-i fokh-i na ekam ma. E se gbe nan domma, ama e se gbe nan mimma, ama e luma ki unde nakh-aṅ mu syi fima mikh-ii ma, konno a e syi unde bama na.

14.

Niñge namma sansi kanna. E kerri. I χa e gbeñgbeñ, e χa sigga fili ma. E kanni sekh-e gbegbe yirri. A χolli um ma e χa turra: anuñ um wama e χa χinge gbe fi. Umbe niñge batta yiri korre. A mu nyei suli li sinden, kabbi um gore ti. Um seri fima umbe niñge ma kige-o-kige; anuñ um fokh-e gbe fima e ma. Um doi-ë bama e ma, anuñ un nyokh-o sama e ma kirra birrim ma.

Niñge χa fe fañ ki fañ-i. A ginne χinye fima, anuñ muku a mimma, anuñ muku turre sottom'a ra. Muku a subbe domma. A χirri fañ fei gbegbe ra. A kworri fañ fañ, anuñ a ferii fañ.

15.

Some Traits of Animals, Birds, and Insects.

Yirre χota. Xille gauχu. Xolo san mu χulluñ. Xolo χunji dumbo. Yatte χa-nye. Xulle muñ-a. Xulle χulli kwiä. Nyenne muñ-a. Silli χuñgbo. Demui to nyaχu. Kosse kussi nyaχu. Domme χota. Xummi nyokh-uñ. Serren χolli kurre ma, konno a na kalle i. Nyari yamfa. Teñ-i sanji kulluñ. Barre dunso. Tasi fuma mikh-ii ma. Si sonko tima. Yekh-e mu wama, χa tore a li. Yalle feri kwiä. Munti mu soma tai. Meli luma ye i, anuñ a luma karre ra. Soñ-e kalle sama karre ra. Tinne kwiä, anuñ a sembe gbo. So gima. Laba kwonni sanji kwiä. Niñge ginne χin-ye fima.

16.

I namma wulle falla. I namma muṅ-a ti. I namma kumbi ti. Kumbi mu faṅ I namma kalli. I namma χuṅ Alla χilli ra. I namma kwi nyaχi falla. I namma wai-en nyaχi ti. I namma yille χa mikh-i wai-en nyaχi ti. I namma lu mikh-ii san-na nakh-an wai-en nyaχi tima, ama nakh-an kalli tima, ama nakh-an kumbi tima. I namma mikh-i kobi findi i fuṅ-a ra. I χa tinχiṅ. I namma dellin kirra-o-kirra χoṅ. I namma se toṅgo igbe mu nakh-an na. I namma wa mikh-i se χoṅ. I namma fe niṅ-a mikh-i ra, nakh-aṅ mu rafanχ' itam ma. I χa a niṅ-a mikh-ii birrin na, eme a χolli i ma, mikh-ii χa a niṅ-a itan na. I namma mikh-i-o-mikh-i χilli kanna. I χa i bore rafaṅ allo i yette-kaṅ. Heri χa lu itan anuṅ mikh-ii birrin teggi. Heri Kanji nan Alla ra. Gerrei mu rafanχi Alla ma. Soṅko mu rafanχ' a ma. Sei birrin eχa walli χema, anuṅ e mu soṅko tima. Sugge mu sonko tima. Kige mu soṅko tima. Sansi moma, anuṅ e mu soṅko tima. E se-o-se mu soma e bore kaṅge. E birrin egbe walli χema. Mikh-i χa tirrin e χa e fokh-i raba. Alla nya na yirri birrin. A fei birrin toma, a faṅ-i anuṅ a kobi. Fe kobi mu rafanχ' a ma. Fe faṅ-i nan nafanχ' a ma.

17.

Didi kerreṅ nakh-a birra wurri χon-na korro, anuṅ a nakh-a a sanji kerreṅ bulluṅ. A nun neri bama.

"A χilli munki?"

A χilli Samba. A fafa χilli Yane. A unga χilli Yilli. Didi moχi n'a ra. A batta wantoń tońgo. E batta a sanji dandań, anuń sa nu kige seni, a sanji luma allo bore.

I χa um yefu iχa finne. I χa um mali umma walli ra. Tara χa χunja mali. Xame um ma. I χa um mondo.

Um χa nondi kerreń falla i be. I furri nyaχi. I χa tirriń i χa i furri χurru. I χa a χurru ha i a no. I namma wa mikh-i se χoń. Tirrin i χa igbe sotto. Nya se nakh-an to, furri namma wa a χoń. Gbe se nań nyokh-uń."

Konno, um tara, itań fań χum-ma. I kwi-nyaχu. I de na. Um to a falla i be, i χa um ki bande mondo kerreń, i batta wai-en um χumma ha i lubba. Itan mu i yette noχi. I χa tirriń i χa i bonye no. I χa i de no. Xa i mu doi-doi, i de fama tore fide i ma sa nu nyei firrin dańgi. Xa i mu timma iχa bande ma, i namma tiń. Konno i namma um kumbi. Um mu timma na ra.

Awa. Um batta a me. Um mu i kumbi. Um χota gbansań fima i ma, nakh-ań i tima kirra fań-i ma.

18.

Nyari (The Cat).

"Nyari batta di berri."

"I nondi, um fuń-a?"

"Iö: a di berri korro kwai ra."

"A dii yerri sotto?"

"A dii suli nań berri. A fore sakh-ań, a fiχe kerreń, anuń a gbeli kerreń."

"E χuńgbo?"

"Ade: e birriń mu χungbo. Nani χuruń

anuń kerreń gbansań χuńgbo. Konno e birriń mu kissi. Firrin batta fokh-a e ra."

"Xa nyarii anuń nyennei anuń barrei berri, e mu noma se tode, menne χa χii fu dańgi. Barrei fań, anuń nyarii fań. Konno sei nyaχi nan nyennei ra. E muń-a tima heri m'ara: anuń e mu fe-o-fe famma."

"Konno um batta a me na bokh-i unde i, mikh-ii nyennei domma."

"Umba! Nondi mu na ra. Bokh-i mundun nan na ra?"

"Un a me na e nyennei domma Toma Bokh-i."

Awa! umtań mu Toma Bokh-i lima. E fama nyenne subbe fide um ma: anuń um mu wama na χoń. A lań barrei anuń nyarii χa nyennei don, konno mikh-i χa donse mu nyenne ra. A mu fań, a mu lań. A mu dakh-a.

Nyari batta derri tai. Konno burruń nyari fan na. Tokh-e sukh-u nyari na, anuń ye nyrai na.

Nyari na bokh-i birriń-i. E χullii kwiä. E nya fań. E sanjii buï loχo allo moχe duggi. Xa a nyerre, a sanji kwi mu mema.

19.

Nyari anun Nyenne (The Cat and the Rat).

I mu na nyari toχi, nakh-ań saχi meni?

"Iö: un a toχi."

"Nyari χuńgbe n'ara. A χulli kwiä. A χulli sukh-u kerreń. Nyari fań-i nan yi ra. A to fań. A χunji fiχe. A fatte foro. A sanjii gbeli. A χumma dimmei ra: konno sei undei na, a mu χumma nakh-an na."

"Nonse nan na ra?"

"A mu χumma nyenne ra."

I nondi, um fuñ-a. Nyenne anuñ nyari de mu fañ, hali kerreñ. Xa nyenne nyari to de-o-de, a bonye dimma. A a kulluñ na a yakwi batta fa. Nyenne χuruñ; anuñ χa a so aχa yilli kwi, nyari mu noma a lide. Konno nyari χa χota wuya, anuñ a tilliñ. Xa nyenne so yilli kwi, nyari sama yilli sanna, allo χu a χima, anuñ nyenne fé-fa minni, a simm' a ma, anuñ a a sukh-u. Anuñ χa a a sukh-u, aχa fe batta b'a ra. Nyari anuñ nyenni mu luma bañχi kerreñ kerreñ kwi. Allo yeχei χungbe a lammai domma, nyari kerreñ nyennei kemme kerreñ nyomma kige kerreñ. Nyennei mu fañ. E mu fañ. E mu lañ tai. E mu lañ χe ma. E sansi domma. E χa sonto: ama e lu wallai gbansañ. Tonji χa dokh-o e ra tai.

20.

Nyari anun Nyennei xa Kini (The Fable of the Cat and the Rats).

Lokh-e kerreñ nyennei birrin nakh-a lanji sa, anuñ e nakh-a dumbu sukh-u. E nakh-a a falla e borei be, na fe toχi n'a ra, na e yakwi nan nyari ra; anuñ borei nakh-a χota fi borei ma, e luma ki nakh-ai, na nyari namma e sukh-u. Anuñ nyennei ungai, anuñ nyennei fafei nakh-a eχa dii χurru ki fañ-i. Lokh'-o-lokh-o, e nakh-a a ratu e ma, e nakh-a nyari χa χota birriñ falla e be, anuñ aχa yamfe birriñ. Nyennei karromokh-oi birriñ nakh-a eχa karran-dii tiñka e gima nyari nyara ki nakh-ai.

Awa. Nyennei birriñ to nun batta χota korre, nyari mu no e sukh-u-ra, yamfe-o-yamfe ra; anuñ χame nakh-a a sukh-u sobe ra. A nakh-a gbondon heri m'ara. A mu nun luma nyennei tode gbete.

Fe to nun batta nyari li yiki, a nakh-a a falla a bonye ma, "Fe m'a ra. Nyennei mu nyoñχi. E batta e lukh-uñ um ma. Konno fe m'ara. Muku muku borei toma e ra lokh-'unde. E χuruñ um be, anuñ e bon-ye fañ duñχe. Egbe nan to ra: konno um laχ' a ra na umbe nan tinna ra.

Nyari to na falla, a nakh-a sa bañχi kwi, anuñ a nakh-a a yeñgi iti, anuñ a nakh-a lu allo χa a nuñ batta fokh-a. A nakh-a lu na ha χii sakh-an dondon dañgi sindeñ. Na birri ma, nyenne kerreñ nakh-a minni, anuñ a nakh-a na mato; anuñ a to nyari to a saχi, a nakh-a gbilleñ, anuñ a nakh-a a falla a bore unde be. Atañ nakh-a minni doi-doi ra, a nakh-a leχi nade kambi, a nakh-a na mato, anuñ a nakh-a gbilleñ sonnoñ. A mu bu a mañ nakh-a sigga sonnoñ, a nakh-a lukh-uñ, a nakh-a a mato. A to a to na a nuñ na atañ ki kerreñ, a nakh-a gbilleñ, a nakh-a a makwe-kwe a borei be, a nakh-a a falla, "Fa, wuñ χa nyari mato, a to χima."

21.

The Fable of the Cat and the Rats—(*continued*).

E gbegbe nakh-a e malañ, e nakh-a sigga, e χa na mato. Kerreñ nakh-añ bon-ye nun kesse a pissa borei birrim be, atan nakh-a lal' a ma, a nakh-a nyerre doi, a nakh-a sigga a χoñ, anuñ

a nakh-a ti a san-na, a nakh-a a mato. Anuṅ a to mu a to a yengi-ma, ama fe-o-fe, a nakh-a sigga, a nakh-a a nya mato, a nakh-a a χulli sukh-u, anuṅ halisa nyari mu kelli, a mu fe-o-fe niṅ-a. A nakh-a a diṅ doi-doi; konno halisa nyari nakh-a lu allo χa a nun batta fokh-a. Bore nyennei nakh-a fa, anuṅ etaṅ faṅ nakh-a a mato. Undei nakh-a a falla, "Yamfe n'a ra. A χima." Konno e to a diṅ, anuṅ e to soṅko rate, anuṅ halisa a mu kelli, ama a nya rabi gbete, e birriṅ nakh-a a falla, "A batta fokh-a."

E nakh-a χerai yenseṅ yirrii birriṅ, tai, anuṅ χe ma, e nakh-a nyennei malaṅ, e χa sewa. E to fa, anuṅ e to nyari saχi to, soṅko χungbe nakh-a te, "Nyari batta fokh-a." "Nyari batta sigga." "A batta fokh-a." "Heri batta lu nyennei ma." "Alla tantu!"

E nakh-a nyari sanjii sukh-u, e nakh-a a rate kore teggi, e nakh-a a lintaṅ, e nakh-a siggi sa; anuṅ e nakh-a farre χungbe ti. Nyennei birriṅ nakh-a sewa; e nakh-a farre borroṅ, e nakh-a baga wulli, e nakh-a tubbaṅ, e nakh-a sewa sewa birriṅ na nyennei nakh-an kulluṅ. Xammei anuṅ ginnei nakh-a e nyi sirra, e nakh-a a falla siggi ra, seti kerreṅ a sama, anuṅ bore a yabi fima—

Kotto Nyari tu
Heh! Heh!
Kotto Nyari tu
Heh! Heh!
Kotto Nyari tu
Heh! Heh!
Kotto Nyari tu! Kotto Nyari tu.

E to nun yi siggi sama, anuṅ yi sewa tima,

nyari nuṅ suχi e nyi i, e ni a lintaṅ. Lou nan na ra, nyari nakh-a a yette ba e nyi ra, anuṅ a nakh-a tubbaṅ, a nakh-a duttuṅ e ma, a nakh-a undei fokh-a e ra, a nakh-a undei sanjii girra, a nakh-a undei guṅgii girra, a nakh-a sonto gbegbe ti, anuṅ a nakh-a a niṅ-a gassi χa birra e ma heri m'a ra. A nakh-a donse sotto, nakh-aṅ a niṅ-a a fatte χa gbilleṅ a ki ra sonnoṅ, anuṅ nakh-an sembe fi a ma sonnon.

Nyari χota de! Nyennei la a ra na lokh-e, na e bore mu nyari ra kirra-o-kirra χoṅ.

Xota, anuṅ sembe, kerreṅ m'a ra. Xota pissa sembe be. Tirriṅ i χa χota sotto. Xa sembe na i be, i χa tirriṅ i χa χota sotto, i χa a kaffu a ma. Xa i mu χota, i loima fu, hali sembe, ama se-o-se na i be.

22.

Tulle (Rain).

Um faχi itan fende. Xa um mu i to nuṅ, um wama nuṅ. A χolli i ma, i χa um to um wama? Um mu to-faṅ χa um wama.

"Um χa fe falla i be tulle χa fe ra?"

"Iö, um wama na χoṅ."

"I χa sugge mato. A batta te korre. Sugge, kige, tumbui, lukwii, yi birriṅ na kore ra. Tulle faṅ na kore ra. Konno tulle mu luma kore ra birri-o-birri. A fama bokh-i, χa a yanji a li birri nakh-ai. A fama a χa fe faṅ-i niṅ-a—a χa bokh-i bunda—a χa ye fi kwonnii ma, nakh-ai na wullai, anuṅ subbei ma, anuṅ mikh-ii ma.

"Xa tulle mu fa, sansi mu sima: anuṅ χa sansi batta si, anuṅ tulle mu fa a faṅ-i ra, sansi mu famma. Xa sansi mu faṅ, χame tore fama; anuṅ

χa a nyaχu agbe-ra, mikh-ii tuma, anuń subbei anuń kwonnii tuma.

"Tulle fama nyemme nan na. Male, kabe, meńgi, yoka, kansi, borre, tugge, gesse, yi birriń sima nyemme ra; anuń kande soma na yanji i. I a kulluń χa kande mu so, subbe sansi birriń kánna-ma. Sekh-e sólima nyemme ra."

"Konno tulle ye kéllima mindeń?"

"A birrin kelli ba ma, anuń dabbuń gbe ma. Sugge a bama ba ma, anuń dabbunji ma. A mu a bama bote kwi, ama se-o-se kwi nakh-ań toma. A a bésuma aχa sembe ra, ha, a te kore ra, anuń na birri ma, a a sama muku χumma allo χa i duggi italla ki nakh-ai. Na birri a χilli lukwi; anuń χa lukwi binja ye fama. A mu gurroma wu ra. A fama sullun kerren-kerreń.

"Xa nyemme teggi batta a li, fuye nakh-ań fama na yanji, a ballań heri m'a ra. Mikh-ii gbe mu nyerre-ma ba ma na yanji. Gauχu mu timma e χa bakh-i, e minni ba ma.

"A łań wuń χa selli nei be, nakh-ai fama donse ra, anuń duggi ra, anuń sei gbette ra wum be, kelli Fote Bokh-i nyemme ra, ba nyaχu birri nakh-ai, anuń na birri ma fuye birriń ballań, anuń a ki nyaχu. Be anuń Fote Bokh-i, e teggi kwiä; anun ba wullai χa fuye mu luχi allo fuye nakh-ań na χarre de ra. Se-o-se mu na, nakh-ań a sembe unde bama na. Yirri-o-yirri mu na, kuńki gima, a χa lukh-uń nakh-an de. Na tilliń ha a lu allo a buï mu na. Wurre mu sama. Ba wullai, kuńki χungbe luma allo yali lammà lu ki nakh-ai ba de ra.

"O Alla, I χa nei kanta nakh-ai χa walli na ba ma. A niń-a e χa I kulluń, anuń e χa gauχu I χoń, anuń e χa I rafań."

SOME NAMES, IN WORDS OF TWO SYLLABLES.

Persons.	Animals.	Places.	Trees.	Plants.	Birds.	Fishes.
Baba	Kulle	Boffo	Neri	Male	Dom-me	Soṅ-e
Basi	Niṅge	Saṅ-a	Karri	Meṅgi	Gabbe	Koli
Baχi	Yatte	Gbinti	Suge	Teṅχi	Yubbe	Xobe
Bosim	Xilli	Tië	Naṅχe	Kabe	Tokh-e	Sa-nye
Bale	Munti	Kissiṅ	Meli	Yoka	Kaṅge	Kurre
Bubu	Balle	Gbantaṅ	Tuggi	Kabbi	Xúmma	Kuṅχo
Bella	Teṅ-i	Konta	Kola	Bari	Búre	Kirre
Daka	Kurre	Bota	Gobi	Wurre	Laba	Bobo
Dasi	Yirre	Timbi	Bota	Fore	Pauli	Kuppe
Douda	Nyenne	Timbo	Lami	Fun-nye		Nosi
Debi	Nyari	Futa	Timme	Sore		
Fata	Barre	Bindaṅ	Simme	Suṅi		
Fulle	Yekh-e	Lagbe	Mango	Kansi		
Fullei	Mikh-i	Kitto	Xunde	Tugge		
Gbinti	Yalle	Funtaṅ	Xinsi	Garre		
Hanna	Bulle	Bokh-e	Bakh-a	Borre		
Hou-a	Minni	Taṅgaṅ	Menne			
Ali	Demui		Moχe			
Alfa	Boχi		Teṅχe			
Kabba	Melli		Bakh-a			
Kedi	Silli					
Katti	Dosi					
Kadde						
Kwonni						
Xoni						
Lasa						
Lusi						
Latti						
Mama						
Momo						
Mondo						
Modu						
Musa						
Nene						
Nana						
Sori						
Tamu						

LESSONS IN WHICH WORDS OF THREE SYLLABLES OCCUR.

1.

Soṅ-e (The Alligator).

Soṅ-e mato! a to tema ye ferri. A luχi allo wurri, ama allo baṅχe, nakh-aṅ batta rafe ye ra.

Soṅ-e naṅ fori sei birrim be nakh-aṅ na duniä ma. Alla nakh-a ataṅ siṅge pici da, subbe dantiṅ birrin nyara.

A siṅge ra soṅ-e nuṅ mikh-i χa fuṅ-a faṅ-i ra. Konno ya, e de mu faṅχi. Xa mikh-i soṅ-e li de-o-de, a χolli a ma, a χa a fokh-a; anuṅ χa soṅ-e mikh-i li ye ma, heri mu luma na kanji ma.

"Muṅ a niṅ-a e χa findi e borei χa yakwii ra yiki?"

Um m'a kulluṅ: konno yukh-u, dimmei undei wurri raso soṅ-e de i, na birri ma a nun χima; ama yukh-u e gemme wulli a ma; anuṅ yi fe nakh-a a niṅ-a soṅ-e birriṅ χa χonno mikh-ii birrim ma. Mikh-i fé-fa sigga soṅ-e χonji, soṅ-e a sukh-uma. Anuṅ soṅ-e kerreṅ to didi kerreṅ sukh-u, mikh-ii birriṅ nakh-a χonno soṅ-ei birrim ma.

I a kulluṅ na soṅ-e tema karre ma yanj' unde. A χima nane, anuṅ a kalle sama nane.

Xa soṅ-e χima, i a de kwi toma ha a χonji

labbe ra. A nenji mu na go. Soṅ-e mato kifaṅ-i: a to batta a de gbe rabi. Kwonnii mato, e to gboχi a san-na, anuṅ a ferri. E donse femma a de kwi. Subbe nakh-aṅ kaṅkaṅχi a nyinjii teggi, kwonnii na birriṅ bama na soṅ-e be, anuṅ e a domma. E tiggei fan domma, e nakh-aṅ lima soṅ-e de kwi. Nei kwonnii mu timma mikh-i χa soṅ-e yamfa. Xa e mikh-i to, a fama, e wama ha soṅ-e kunnuṅ; anuṅ na birri ma etaṅ gima e be. Na sate na soṅ-e anuṅ kwonnii teggi kabbi a folle. Soṅ-e χota. Xa χame a sukh-u, a sama na yirri, mikh-ii daṅgima nakh-ande, χa e wama girri fera, ama na yirri ginnei fumfa tima nakh-ande, anuṅ mikh-ii fé-fa a sanji ti ye i, a a sukh-uma, anuṅ a a bendumma tillinji i, anuṅ a gima, anuṅ a sama a ferri; anuṅ χa mikh-i fokh-a birri nakh-ai, a a kannima yirr'unde, anun a a domma.

Nana'ra dimmei χa χota soṅ-e ma. E namma χuṅ ye ra agbera. E namma mawu dabbun de ra agbera.

Soṅ-e kirri ballaṅ. A ballaṅ pissa wurri be. Kunni mu soma a ma. A mu bumma yirri-o-yirri, menne a nya, ama a de, ama a furri seti buï. I χa a ragatta, i bon-ye ma, na fuṅ-a-mai firriṅ fatta findira yakwii gbeli ra ekan teggi, nakh-aṅ de mu famma abbada; anuṅ i χa χota. De-fannya mu kannama menne χa kerreṅ fe kobi niṅ-a a bore ra. Anuṅ itaṅ namma fe kobi niṅ-a i de-fam-bore ra. I χa a niṅ-a i bore ra eme a χolli i ma a χa fe niṅ-a itan na kinakh-ai.

2.

Neri (The Locust Tree).

Neri wurri nan tiχi meni. Kemme kerreń anuń tango-seni na na fili ra. E mu siχi: e birriń soli e kan na. Neri, wurri fań-i n'ara, anuń a lań mikh-i χa a si; koffi aχa fe fań. A wurri fań nyegge ra, anuń kabbi wama a χoń e χa a findi bera fe ra, anuń keri fe. Anuń a wurri fań lubi ra. Lubi fań-i n'ara. Anuń a wurri, seri n'ara.

Konno neri wurri fań fe nakh-ám ma tiggi-tiggi, a boggi n'ara.

Xa neri batta kundu, anuń a batta boggi, a boggi yore luχi allo tugge. Konno a kwiä tugge be agbera. Xa neri batta kundu, a to-fań. Xa a kundunji birra, a boggi minnima. Xa a boggi batta kokh-o, heri batta fa mikh-ii be. Xame mu mikh-ii toroma agbera na birri ma. Nei nakh-ai fatta tede wurri χoń, nei tema, anuń e a boggi bama. Konno fe magauχu n'ara. Fe-nakh-ara neri wurri mu ballań. A salunji mu lunliń. A χetuń heri m'ara, anuń a mu buma girrade. Nye-o-nye i a mema na mikh-i batta birra neri χonna, anuń a fatte yirr' unde bulluń, ama a a χonji girra, anuń a fokh-a. Konno χa i fatta tede, anuń χa i bon-ye na, fe-o-fe mu i toma. I χorri kwiä femma, anuń i tem'a ra i nyi i, anuń i neri bama χorri ra.

Fullei fatta neri bade, a pissa mikh-ii birrim be. Etań a bama anuń e a matima tai χoń sarre daki: anuń yanj' unde, mikh-ii e maχema e χa neri ba e be.

Xa neri batta ba, i a we-emma, anuń i a domma naki, ama i a sama ye i, anuń i a sakh-umma ye anuń χummi ra, anuń i a mimma. Konno i mu a kworri gerrumma. Donse fań-i nań neri ra. Mikh-ii luma neri gbe we-enna, anuń a ragatta lomi kwi nyemme nyara. Undei a dimma, anuń a fuń-i ragatta.

A leggi fań lubi ra. Mikh-ii a malamma anuń a gamma lubi ra. I a kulluń na lubi fań yambe fuńi-i ra, donse ra, seri ra, safunji ra, garre ra, anuń fe wuyaχi ra.

Konno neri kworri χa fe fań, a pissa a fuń-i be. A kworri kenda rafallama. Anuń i a kulluń na borre mu domma kenda kambi. Xa i kenda sotto, hali i mu subbe sotto, iχa donse nyokh-umma. A lań mikh-ii χa kenda gbe nyiń, anuń e χa a sarra. E χa lubi gbe gań, anuń e χa a sarra. Anuń χa e a sarra, e namma a nafúlli makánna. E χa nyokh-e sa a ma ki fań-i. Konno e namma kenda birriń sarra, e nakh-ań nyiń; anuń e namma lubi birrin sarra, e nakh-ań gań. E χa e firrin-birrin fań-i unde ragatta, e yati nakh-an domma. Neri χa fe to fań naki, a lań mikh-ii χa a is ha a findi a χe anuń a wundi ra; anuń kań-kań gbe χe ama wundi χa lu a be. Mikh-i namma a bore gbe ramokh-o; konno kańkań χa te agbe gbansań χoń, anuń a χa agbe gbansań ba.

3.

The Mańgo (The Mango).

"Mańgo mu moχi sindeń. A χolli um ma mańgo birri χa fa korre. Se fań-i nań mańgo ra."

"Lō: i nondi. Mańgo muku malima ki-fań-i.

Xa male mu i be i nakh-ań nymma bande ra, anuń i mańgo doń, a χame bama i ma kifań-i."

"Konno mańgo sila kerreń pêt na yi bokh-i. Mukutań χonji, sila seni nan na. Um batta bokh-i unde χilli me, mańgo sila tońgo-nań na nakh-ande. Nakh-ań na mukutań χonji, e χuńgbo, anuń e nyokh-uń, a pissa nei be nakh-an na yi bokh-i."

"Wotań χonji na mindeń? Um wama nei mańgo undei χoń, i batta nakhań χa fe fall'um be."

"Konno, um fuń-a, i batta nemu fe kerrem ma. Meni mu lu allo be. I mu tema mańgo wurri χoń meni, χa igbe m'ara."

"I χum-ma. I mu wama um χu sigga na; nanara i na fallaχi."

"Ade: um sobe. Mańgo wurri birriń kanji na. Anuń χa i te mikh-i gbette χa mańgo χoń-na, muń-a nan na ra. Anuń χa a i sukh-u, ama χa a i to, a tore fima i ma."

"Ou! Na mu fań!"

I namma a falla naki sindeń. Na fań. Muń-a mu fań. Alla χa bukha fallaχi, "Wo namma muń-a ti. Wo bore χa se χolli namma lu wo ma: konno kańkań χa walliχe, a χa se-rafalla-fe tińka se sotto fera a kam be."

Mańgo domma a χinde ra, anuń a nyimma fań. Konno χa a batta mo, anuń χa a batta gbeli, a doń-ki nan na ra.

Mańgo kworri, χa a gań, lubi fań-i n'ara. A mu lań mańgo wurri gbegbe χa lu tai. Furre n'ara. A mu timma fuye fań-i χa so-ki sotto, a χa fa tai; anuń na fuye nakh-ań na Mańχo buï, a mu fań. Furre n'ara. A lań kerren-kerren

gbansań χa lu na. A salunjii undei χa segge na, yanj' unde, anuń wurri buï χa maχo birri-o-birri. Xa a salunji unde segge, a boggi gboma. Anuń χa wurri mu diggań, fuye fań-i soma, anuń na famma. Se-o-se mu na nakh-ań fań, allo fuye fań-i. Fuye fań-i, anuń ye fań-i, mikh-ii χa tirriń, e χa yi firrin sotto.

4.

Tokh-e Ginne anun Aχa Dii (The Fable of the Hen and her Chickens).

Lokh-e kerreń, tokh-ei yore nakh-a sigga e uńga χoń, anuń e nakh-a a fall' a be.

"Uńga, i χa muku χilli sa. Xilli mu na muku se-o-se be. Xa i χilli ti, menne muku birriń fa: koffi muku m'a kullań e nakh-ań kerrem ma. Um mu laχ' a ra, na i wama muku birriń χoń birri-o-birri, i ni χilli ti."

E birrin nakh-a atań fe kerreń falla, e nakh-a, "Yandi! uńga, i χa muku χilli sa. Xa i χilli fi muku ma—χa i kerreń χilli sa—Xema, anuń i dantiń χilli sa Gbeti, anuń i kerreń χilli sa Gbeli, anuń i kerreń χilli sa Fore, anuń i kerreń χilli sa Bende, anuń i kerreń χilla sa Tigge, anuń i kerreń χille sa Latti; χa i Latti χilli, Latti gbansań siggama i χoń. Na rafamma muku birrim ma."

E uńga nakh-a a tulli ti e ma, ha e birriń nakh-a wai-eń nyoń. E birriń to dundu, a nakh-a a fall'e be.

Umbe dii, um batta a me, wo birrin batta nakh-ań maseń. Anuń nondi n'ara. Um fatta χilli fide wo ma. Konno a χa lu na. Umbe dii nań

wo birriñ na ki kerreñ; anuñ χa um fundeñ kworri kerreñ sotto, ama meñgi kworri kerreñ, um tima, anuñ um a fallama, "Klokh! Klokh" ama "Klokh!—Klokh—Klokh!" anuñ wo birriñ gima, anuñ wo fama um χoñ. Anuñ nakh-añ siñge um li, atañ a toñgo; anuñ χa atañ batta lubba, atañ a fallama, "Uñga, um mu wa a χoñ: um batta lubba;" anuñ dantiñ a toñgo. Anuñ χa a mu rafañ na ma, nakh-añ siñge um li, atañ χa a maseñ, anuñ a a falla, "Uñga, fundeñ kworri mu rafañχ' umtam ma;" anuñ na birri ma, a rafañ nakh-am ma, atañ a toñgo. "Umbe dii, umtañ wo birrin berri. Wo birriñ lañ um be. Se-o-se mu pissa a bore be. Xa um wo χilli sa, anun um kerreñ χilli, χonne fama sode wo teggi, anun na kambi, gerre fama, anuñ heri mu luma wo teggi sonnoñ. Fe-fañ-i mu luma wo bon-ye ma wo bore be sonnoñ: anuñ um mu wama na χoñ. Um wama wo χa wo bore rafañ. Soñko mu fañ. Gerre mu fañ. Xon-ye gerre nyaχu: konno barreñ gerre nyaχu gerrei birrim be.

"Awa. Um to mu wo χilli sa, gerre mu na wo teggi, soñko mu na, tono mu na, anuñ χonne mu na wo se-o-se bon-ye ma wo bore be. Yi birriñ pissa χilli be, umbe dii. Nanara, um χa wo birrin χilli ki kerreñ. Um wo birrin χillima Klokh!"

5.

Barrete (The Leopard).

Subbe χa-nyeχi nyaχi nañ barrete ra. A luχi allo nyari: konno a χuñgbo. A χuñgbo-ki mar-

rama yatte gbe lide, anuṅ san-kalle χanyeχi na a be, allo nyari gbe kinakh-ai. A sembe na kifaṅ-i. Xa a mikh-i sukh-u, a a fokh-ama. Xa a mu barre sotto, ama niṅge, ama χilli, ama burrun subbe, a siggama na kirrai, mikh-ii daṅgima nakh-an na, anuṅ a tema wurri χoṅ, anuṅ mikh-i fé-fa daṅgi na, a tubbamma a ferri, anuṅ a a maboma pici-pici, anuṅ a a domma. Ama, lokh-'unde a siggama anuṅ a daχama na fotton di kwi, nakh-aṅ na kurre fema, anuṅ χa mikh-i sigga ye bade, ama χa subbe sigga ye minde, a a domma.

Barrete kirri to-faṅ. A nyiṅgiχi. A kalle, a kirri, anuṅ a nyinjii birriṅ sarrama.

Xa barrete sukh-u a yore ra, a χurruma. Konno a sukh-u-fe mu nyokh-uṅ.

Lokh-e kerreṅ, Fote-ai undei to nun nyerrema burrunji i, e nakh-a minni barrete yore kerrem ma. E nakh-a a toṅgo anuṅ e nakh-a a kanni e χonji. E nakh-a a χirri tasa yulluṅχonji ra: anuṅ a nakh-a χuṅ e ra kifaṅ-i. Konno a uṅga to m'a li na yirri i, a a lu nakh-ande, a nakh-a sigga a fende. A nakh-a wa a χillide, anuṅ aχa di nakh-a a ratiṅ, anuṅ a uṅga nakh-a fa. Barrete di to a uṅga to, a nakh-a kelli, anuṅ a nakh-a yulluṅ-χonji benduṅ, ha a nakh-a a bulluṅ; anuṅ a uṅga nakh-a sigga mikh-ii teggi, anuṅ a nakh-a aχa di, toṅgo, anuṅ a nakh-a a kanni. A mu mikh-ii danχuṅ, a mu e ramokh-o, a mu gauχu e χoṅ: anuṅ mikh-i mu atan namokh-o. E nakh-a tiṅ uṅga χa aχa di toṅgo, anuṅ a χa a kanni a be heri.

Lokh-' unde sonnoṅ, Fote di unde nakh-a barrete yore kerreṅ sotto, anuṅ a nakh-a χurru.

A nakh-a derri a ra. A nakh-a lu a be allo aχa di. Anuṅ χima a fokh-ira.

Lokh-e kerreṅ, ataṅ Fote di nuṅ χima, anuṅ aχa barrete di nun saχi a san-na. A nakh-a Fote di bellaχe-sulle maχoṅ allo barre se maχomma kinakh-ai. A nakh-a a maχoṅ ha wulle minni. A to wulli nemmu-nemmu, aχa barrete sonji nakh-a kelli a ra, anuṅ a nakh-a a besu a ballaṅχi ra. Fote-di nuṅ χima tuṅ. Aχa χiχolli i a nakh-a a bellaχe ba barrete de. Barrete maṅ nakh-a a raso a de i sonnoṅ. Xammedi to a ba na, barrete nakh-a a kwi raminni, anuṅ aχa kwi nakh-a χammedi rakunnuṅ. A to a nya rabi, a nakh-a barrete to, a a bellaχe besuma sembe ra, anuṅ a χa-nyeχi allo barrete fori nakh-aṅ mo wullai. Xa Fote di a bellaχe ba barrete de nuṅ, barrete duttumm' a ma nuṅ, anuṅ a a maboma nuṅ. Fote di na kulluṅ. Nanara a nakha-a a bellaχe lu barrete de i, anuṅ a nakh-a gbille-gbille, a nakh-a aχa boidi kerreṅ χilli, a nakh-a a falla a be a χa fa fiṅχarre ra anuṅ a χa barrete buṅ kerren na. Boidi nakh-a na niṅ-a, anuṅ a nakh-a a marrigi rakissi tu ma.

Subbe mu a da-nya ki luma. Se mu a sonji rabulloma.

6.

Xillii Anuṅ Aχa Dii (The Fable of the Deer and her Children).

Lokh-e kerreṅ χilli unde anuṅ aχa dii nun siggama e χa ye miṅ kurre i, anuṅ e nakh-a birra yilli kwi, tai kai nun batta nakh-aṅ ge e nyara kirra i. Wurri salunjii lammai, anun

buraχei, anuṅ sekh-e nun saχi yilli de ra, nanara e mu χaχilli sotto a ma. E to birra yilli kwi, e nakh-a tirrin tirrin birrin na, e χa te a kwi. Xilli to a to na yilli nun tilliṅ, anuṅ na e birriṅ mu nun noma tede, a nakh-a a falla aχa dii be,

"Umbe dii, um mu laχ' a ra na umtan minnima yi yilli kwi. Konno um tirrimma na wotaṅ χa kissi."

A to na falla, a nakh-a filleṅ, anuṅ a nakh-a a falla e be, e χa te atan ferri kerreṅ-kerreṅ, anuṅ ataṅ e malima e χa minni-ki sotto.

E nakh-a na maniṅ-a; konno e mu no minnira. E to taggan na fere i, e uṅga nakh-a sa, anuṅ kwisonji nakh-a a sundunji rafe, ha a nun marrama kannara. Aχa di unde to a to na a uṅga nun kwisoṅχi agbera, a nakh-a sigga a χoṅ, anuṅ a nakh-a a χunji sa a uṅga fe-korri ma, anuṅ a nakh-a a falla a be,

"Uṅga! χa wun minni yi yilli kwi, wuṅ χa χota, wun namma so be sonnoṅ."

A uṅga nakh-a a falla a be,

"Iö, umbe di. Konno wuṅ χa te yi kwi sindeṅ."

A to na falla, a nakh-a mikh-ii wai-eṅ kwi me, anuṅ e nyerre-kwi, anuṅ a nakh-a a falla aχa dii be,

"Wo na kwi meχi? Mikh-ii kwi n'ara. Yi yilli, wun na nakh-aṅ kwi yiki, mikh-ii naṅ a geχi. E a ge mukutam be, na muku χa birra a kwi. E a ge fe nakh-an na, na batta niṅ-a; anuṅ e fama muku toṅgode yiki. E muku birriṅ tima e maraudi ra. E umtaṅ fokh-ama kerren na, anuṅ e umtaṅ domma: fenakh-ara umtaṅ batta mo: konno e fe nakh-aṅ niṅ-ama

wotan na, na mu kulluñχi sindeñ. Konno muku birriñ takh-umma to."

A fé-fa na falla, mikh-ii nakh-a ti yilli de ra, anuñ e nakh-a χilli moχi buñ, anuñ e nakh-a aχa dii sukh-u. E nakh-a a moχi subbe unde doñ, anuñ e nakh-a unde sarra, anuñ e nakh-a a kirri findi sellikirri ra. E nakh-a a yore kerreñ sarra, anuñ e nakh-a kerreñ fokh-a, anuñ e nakh-a a kirri findi labbe ra.

7.

Melli (The Hippopotamus).

Melli mu na yi dabbunji i sonnoñ. A singera e nuñ gboχi be: konno e mu toma sonnoñ. E batta tunnuñ. Etañ luma ye i, anuñ e luma karre ra. E χonji nañ e firriñ birrin na. E tema karre ma e χa se doñ. E sekh-e domma, anuñ nyiñgi yore. Melli magauχu ye ma agbera. Xa i a ramokh-o; allo χa i fuñ-i wulli a ma, a gima kuñki fokh-ira, anuñ a tirrimma a χa a kanna.

Konno te ranyaχuχ' a ma, a pissa se birrim be. Xa a te to kuñki i, latti batta gurro na kuñki kai ma: fenakh-ara melli a masaggattama a χa a kanna. A yille te ra.

Melli-subbe domma. Xa mikh-i melli buñ, tai wuyaχi malamma, e χa a subbe sammañ. A χulli fima mañge ma. Namunji nan na ra. Melli-o-melli nakh-añ fokh-ama, a χulli fima mañge ma.

Melli χuñgbo, anuñ a to-nyaχu.

8.

Yatte (The Lion).

Yatte batta findi subbei birriñ χa mañge ra. I mu a yigginji to, a to gboχi? Na a maseñχi na mañge nañ atan na.

A sembe na heri m'ara. Anuñ a fe niñ-ama mañge daki ra. A mu se fokh-ama menne χa χame a sukh-u: anuñ χa a wama se fokh-afera a a niñ-ama kennemma. A mu lukh-umma anuñ a niñ-a. A mu gantan tima. A mu yamfe soma. Xa χame mu a ma, a mu mikh-i ramokh-oma: konno χa χame a ma, a birrama a fokh-ira ha yirri makwiä, ha a sa a masotto.

Subbei birriñ gauχuχi yatte χoñ. Xa a kurrunduñ wullai, e birriñ serremma, anuñ e birriñ gima a nyara. Konno yatte χa-nye ki-o-ki, addabadeñ batta a χurru.

I na fe kulluñ nakh-añ birra yatte anuñ du-nyenne teggi?

Lokh-e kerreñ, yatte to nun saχi, du-nyenne nakh-a nyerre a san-na, anun a nakh-a fe 'nde niñ-a nakh-an yatte raχonno, anuñ yatte nun wama a fokh-afera. Konno du-nyenne nakh-a wa, a nakh-a maχandi ti na a namma a fokh-a.

A nakh-' a falla yatte be,

"Yandi, mañge, um lu! Kabarri um be. Um m'a rakelliχ' a ma. Xa i yi lu um be, lokh-' unde, um fe-fañ-i niñ-ama i be. Um mu i fissiri-ra-wallima."

Yatte nakh-' a falla,

"I χa i dundu. Um i luma: fenakh-ara um pissa na be, um χa fe niñ-a itan na. Konno itan

mu noma fe niñ-ade umtam be. I χa na wai-enji lu, i fama un naχonnode. Umtan mu wama itañ χa fefañ-i χoñ."

A to na falla, a nakh-a du-nyenne rabullo, anuñ du-nyenne nakh-a a χonjemama sa, a nakh-a sigga a be.

Awa. Sa nu yanji rakwiä yatte nakh-a so gantan-yalle unde, mikh-i nun nakh-an tiχ' a be. Anuñ a nakh-a tirriñ ki-o-ki: konno a mu no a kannade, anuñ a mu no minnide. A nuñ nafallaχi luti kworri χuñgbe ra.

A to tirriñ a χa minni, anuñ a to mu no minnira kirra-o-kirra χoñ, anuñ a to taggañ; a nakh-a sa, a nemmisaχi, anuñ a kwisoñχi.

A to nuñ saχi naki, du-nyenne nakh-a minninai, anuñ a nakh-a sigga a χoñ, anuñ a nakh-' a fall' a be,

"Kurri heri, mañge?"

Yatte to aχa tore fall' a be, du-nyenne nakh-' a fall' a be,

"I namma kwisoñ. Itan fe-fañ-i niñ-a un na lokh' unde; anuñ umtan tirrimma um χa na fe niñ-a i be, un nakh-an noma. Sembe mu um be: konno sembe mu fe birrin na yi duniä ma. Sembe mu fe famma yi ra."

Du-nyenne nakh-a so luti maχimfera. A nakh-a a maχin yirri kerreñ, ha a nakh-a na bulluñ. A to meni bulluñ, a nakh-a yirri dantiñ maχiñ. A nakh-' a niñ-a naki ha a nakh-a yatte raminni gantanji i.

Yatte nakh-a a χonjemama sa; anuñ a nakh-a la a ra na lokh-e na sembe fañ ki-o-ki, a mu fe birrin gassama. A nakh-a χaχilli sotto na a mu lañ mikh-i χa a nya ragurro a bore ma, haχe a to

χurunχi, ama haχe a to toroχi. Amansonnoń, a nakh-a karrań na mikh-i χa fefań-i niń-a mikh-i birrin na.

9.

Xummi Kworri (The Honey-Bee).

Xummi nyokh-uń agbera. Sukar-i fań nyokh-uń: konno χummi bore mu na. Mikh-i sukar-i rafallama: konno mikh-i mu χummi rafallama. Se di dundundi unde nan χummi rafallama. A χilli χummi-kworri. A wallima sobe ra. A χota, a tunna-bekh-e, anuń a sobe. A mu yamfama. A mu luma kobi-nya i. A mu yanji makannama. A mu aχa walli luma, anuń a ti fe gbette i. I mu na toma, anuń i m'a mema.

Sugge-furre i, sugge fé-fa kelli gessegge, χummi kworri minnima walliχede. A mu walliχe yanji makannama: konno a donse femma, anuń a a malamma nyemme nyara. Nanara χa nyemme so, a mu toroma donse fe ra, hali wurri-fugge mu na, nakh-ań χummi fima e ma.

Xamme-dimmei anuń ginne-dimmei χa a niń-a allo χummi-kworri. Birri-o-birri e χa lu walli i. E namma lu walli-tarri-nya i. E namma lu χunji gbansań i. Xun-yanji na, anuń walli-yanji na. Mikh-i namma χuń walli-yanji. Konno eχa sobe sukh-u. E namma walliχe yanji fań-i makanna. E χa se feń tinna nyara. Heri lokh-e i, e χa tore lokh-e manyokh-uń. E namma sei fań-i birrin doń, e nakh-ań sotto: konno e χa unde ragatta tinna nyara.

Xummi kworrii mu eχa walli χema nyatirri-nyatirri. E a niń-ama χurru-daki ra, manyokh-uń

daki ra, anuń χaχilli ra. E fe-o-fe birrin niń-ama a ki ra, anuń e sei birriń sama a sade.

Xummi kworrii sette birriń teggi, a χuńgbe kerreń unde nan na, nakh-ań χilli mańge-ginne. E birrin atan kwisukh-uma. Xa atań e χe de-o-de, e siggama, anuń χa a e ti walli-o-walli, e a rabama. Anakine, χamme-dimmei anuń ginne-dimmei χa nei kwisukh-u nakh-ai tiχi e χumma.

Xummi-kworrii undei na nakh-ai mu wallima allo borei wallima kinakh-ai. Konno etangbe walli fan na. E na mafema, na fuye nyaχi namma lu deχe i. Walli fań-i nan na fan na.

Itań namma findi a walli-tarri ra: konno itań χa findi soberala χungbe ra. I namma wa mikh-i se χoń. I χa igbe nań feń.

10.

Sugge (The Sun).

Sugge mato, a to dullama na lukwi buï! A radiggilińχi, anuń a gbeli. I wama sugge χa fe kullunde? Awa um a fallama i be.

Sugge tema suggetede birri, anuń a dullama sugge-gurrode birri. Xa sugge te, yanji n'ara. Xa a dulla, kwai n'ara. Alla nań a niń-a na sugge χa te anuń a χa gurro. Konno sugge na mindeń χa a dulla birri nakh-ai?

A na duniä meni birri seti. Duniä, muku nyerrema nakh-am ma yiki, a mu lemfeteńχi allo mesa kinakh-ai. A radiggilińχi allo lefúrre, ama fore mondo. Sugge luma yirri kerreń. Duniä mu luma yirri kerreń. A firri-firrima birri-o-birri. A mu a itima. Xa yanji n'ara mukutam be, kwai n'ara duniä meni birri seti.

I χa a ragatta i bonye ma na sugge tiχi yirri kerreñ, konno duniä firri-firrima: anuñ na sugge χa naiyalle dekh-e duniä birri nakh-am ma, yanji n'ara, na birri: anuñ na birri ma a dekh-ema yirr' unde, kwai n'ara na yirri ma nakh-añ na duniä meni birri seti.

Te birrin kellima sugge ma. Xa sugge mu na, se mu χa-nyama; se mu nyiñgima, tulle mu fama, naiyalle mu luma na.

Bokh-i unde, sugge mu ballañ allo mukutañ yi bokh-i kinakh-ai, anuñ bokh-i unde χimbelli gbo agbera. Yanji unde χimbelli gboma ha ye χi ha a ballañ allo karre kinakh-ai. Dabbunji birriñ χima, ha mikh-i no nyerrera a ma allo e nyerrema bokh-i ma kinakh-ai.

Sugge minnima a ballamme ra de nakh-ande, na kai foro, ama e kirri maba: konno a mu minnima a ballamme ra de nakh-ande, na kai fiχe. Sugge ballañ de nakh-ande, nai furrama meni, anuñ mikh-ii mu murrufe se soma agbera: konno χimbelli gbo de nakh-ande, subbe kabbe gbe sottoχi, nanara χimbelli namma e fatte li, anuñ mikh-ii murrufe gbe soma.

Nei nakh-ai fatte foro, Mikh-ii Fore nan nei ra: anuñ nei ñakh-ai fatte fiχe, Mikh-ii Fiχe nan nei ra. Nei χilli Fotei, anuñ Fote-ai. Anuñ yanj' unde nei nakh-ai karranχi, nei χillima Fotei, hali e fatte mu fiχe.

I namma yeñg'a ma na mikh-i pissa i be, haχe atañ fatte fiχe, anuñ igbe foro. Pissa-nya mu toñgoma na ma.

11.

I χA NONDI FALLA (SPEAK THE TRUTH).

I χa nondi falla birri-o-birri. Xa i batta fekobi niri-a, i namma tirriri i χa a lukh-uri. I χa ti a ra. I χa a nondi birriri falla. Xa na m'ara, mikh-i-o-mikh-i mu lam'i ra. Anuri hali i kissi bombo ra, ama nyakankatta ra, ama nyama-wulli ra, i batta findi wullemadokh-o ra, anuri sa nun lokh' unde, i derrima wulle ra, anuri fekobi ra, anuri i sonji mu tinχimma, anuri i ranyonde mu famma.

Wullemadokh-o ranyaχuχi Alla ma. Wullemadokh-oi eχa lude sottoma na dara i, te soχi de nakh-ande, anuri a gamma abbada anun abbada. Alla batta yi falla: anuri aχa Kwi mu kannama.

I namma fe kerreri falla i de ra, na birri ma fe dantin na i bonye ma. I namma fe falla i mu nakh-am ma. I namma fe kerreri falla to, anuri i fe dantiri falla tin-na. Xa i fe nyabama, fe na kinakh-ai, ama fe niri-a kinakh-ai, i χa a nyaba naki. I namma se sa a χumma, anuri i namma se ba a ra. I namma a mafindi kirra-o-kirra χoii. I namma fe falla i mu nakh-ari me, ama i mu nakh-ari to. I namma wulle sa mikh-i ma. I namma se ba nondi ra. I χa nondi birriri falla. I namma fe mafindi. I namma i de mafindi. Fe birrin, i nakh-ari falla, i χa i kolloii nondi ra. I namma a niri-a na fe-o-fe χa a niri-a i χa fe falla, nondi mu nakh-an na. Xa i fe falla, nondi mu nakh-an na, i χa la a ra, na iχa yunubi i masottoma. Xa wullamadokh-o nun i ra, χa i luma fe fallara, nondi mu nakh-an na, i χa ba na

na ma. I χa wulle lu. A lu kerren na. A lu kerrengbera. Wulle-madokh-o, mara-nyaχu-se χungbe n'ara.

12.

Didi unde χa fe Nakh-aṅ Nondi Falla (About a Boy who spoke the Truth).

Didi unde nun na, nakh-an nun χilli Yoi-ï Mikh-i unde nakh-a bera di fi a ma lokh-e unde. Yi bunya nakh-a a kenneṅ agbera naki, na a nakh-a baṅχi magbilleṅ, a nakh-a aχa bera de maniṅ-a se-o-se birrim ma, a bellaχe lan nakh-am ma. A doṅχera a nakh-a sigga a fafe χa wurri unde χon, nakh-an nun nafaṅχ'a ma a pissa aχa wurri birrim be, anuṅ a nakh-a so a fomfera, haχe a χa a mato, ataṅ anuṅ aχa bera noma fe nakh-an na. A to a kubbole masegge ha a wurri kanna, a nakh-a taggaṅ, anuṅ a nakh-a so baṅχi.

Worri a mu bu, a fafe nakh-a daṅgi na, anuṅ a nakh-a aχa marafaṅ wurri to, a kannaχi kerrengbera, anuṅ a nakh-a so baṅχi i, anuṅ a nakh-a maχorrin ti unde nun batta yi fekobi χungbe niṅ-a. Yoi-ï nakh-a serreṅ, anuṅ a nakh-a dundu. A nakh-a so a bonye ma a χa a falla na a mu fe-o-fe kullun aχa fe ra: konno a mu tin na ra. A nakh-a χarin nakh-a a falla, "Um fafa, um mu noma wulle fallara. Umtaṅ nakh-a a segge umbe bera ra."

A fafe nun χonnoχi: konno Yoi-ï fe-fa na falla, a nakh-a χonne nyiba, anuṅ a nakh-a filleṅ aχa di χom ma, anuṅ a nakh-a a falla,

"Umbe di, a pissa um be um χa gaṅ wurrii

wullu kerreń na, dine umbe di fa findi wullemadokh-o ra."

Na didi nakh-a mo naki, a nakh-a findi mikh-i ra, birrin nun nakh-an binjama, birrin nun lama nakh-an na; anuń a donχera, bokh-i birrin nakh-a malań, e nakh-a a maχandi a χa findi eχa mańge ra: anuń a nakh-a tiń. Anuń bokh-i nakh-a fań a nyi ra.

Na didi nun χariń agbera naki, anuń a bonye nun gbo agbera naki, na a mu no wulle fallara. A nakh-a pissa a be a χa nyakankatta rakań, dine a fa wulle falla. A to na wurri segge aχa bera ra, a nakh-a fekobi niń-a. A to nuń a seggema, a mu na fenyagi gbegbe manyokh-uń, a nuń nakh-ań niń-ama. Konno χa a a matandi nuń, a findima wullemadokh-o ra nuń. A fafe yagima aχa fe ra nuń, anuń a m'a kullumma nun, a ni fe fallama, χa a nun nondi fallama, ama χa a nun wulle fallama. Yi Yoi-ï di χilli rafeχi, George Washington n'ara. Xa a wulle falla na birri ma, yala a nun siggama wulle sa ra wulle χumma ha mikh-ii birriń e nya ragurro a ma, anuń a botte mu lu e be, anuń a findi mayagise a berrimai be, anuń aχa fuń-ai be. Konno a to mu wulle falla, a nakh-a findi barriki ra aχa bokh-i be, anuń binja ra duniä birrim be. Mikh-i nakh-an na χoro bonye sotto nakh-ań nun na Yoi-ï di be, a mu wulle fallama. Wulle-madokh-o-fe manyekh-eń agbera. Yunubii wuyaχi mu na nakh-an igurro a pissa na be, manyekh-enji ra: anuń mikh-i-o-mikh-i mu na nakh-an mu wullemadokh-o sukh-uma maranyaχu-nya i, anuń botteraba-nya i.

13.

Wulle-falla fe χa Barai (What came of telling a Lie).

Mañge unde nun na, nakh-añ nun luma siggara ballañ-bañχi kwi birri-o-birri, a χa na mato, anuñ a χa na fe kulluñ.

Lokh-e kerreñ, a to sigga na, a nakh-a na ralañ mikh-ii ra, e minnima walliχede, korrontei soχi e bellaχei ra. A nakh-a e yamarri e χa ti a nyato-dera, anuñ a nakh-a e maχorriñ kerreñ-kerreñ muñ a niña e χa so ballañ-banχii.

A siñge nakh-a a falla, "Umtañ mu fekobi-o niñ-a: konno seri χuñji nakh-a wulle sa um χumma."

A firrinde nakh-a a falla, "Kitirabo nakh-an umtañ naso be, a nun fe-nyaχi ragattaχi a bonye ma um mabirrira. Fe nun batta so muku teggi a ra."

A sakh-ande nakh-a a falla, "E nakh-a tantañ fe unde ma, a nakh-a umtan betteñ."

A nanende nakh-a a falla, "E nakh-a tantañ, e nakh-a umtañ sukh-u, e yeng'a ma mikh-i gbette n'ara."

Anuñ e nani birriñ nakh-a mañge maχandi a χa e kaffari, anuñ a χa e raminni ballañ-banχi. Mañge nakh-a a nya rafindi a sulende ma, anuñ a nakh-a a maχorriñ. "Anuñ itañ go? Mun itañ nasoχi be?"

A sulende nakh-a a falla. "A! um fafa! umtan nakh-a nafulli-sase unde muñ-a, nafulli a kwi, anuñ umtan mu lalama i maχandira i χa um kaffari."

Mañge nakh-a a falla, "Itañ mu lañ i χa lu yi tinχin mikh-ii dondon teggi, nakh-añ a fallaχi na e mu fekobi niñ-a."

A nakh-a a nya rafindi ballań-banχi χummati ma, anuń a nakh-a a falla a be, "Korrontei ba yi χammedi ma, anuń i χa a raminni a χa sigga. Atań mu aχa fekobi χummasa wulle ra."

Xa borei nondi falla nuń, e birriń χoro-nya sottoma nuń.

Xa mikh-i findi nondi-falla ra, mikh-ii birrin lam'a ra. Mikh-ii birrin birrama aχa waiënji fokh-ira.

14.

Balle (The Ground-Pig).

Balle nakh-a fa be korro kwai ra. A batta yilli χungbe ge bańχi kwi. Aχa yilli tilliń, anuń χa i a rafe bende ra, ama gemme kworri ra ki-o-ki, a a kwi bama, anuń a mań a gema sonnoń. A male sama na, anuń sei fań-i birriń, a noma nakh-ań o nakh-ań sottode. Hali nafulli kworri, anuń χema, χa a minni e ma, a e kannima aχa yilli kwi. Muń-ati n'ara. A mu wallima a χa agbe se sotto.

"Konno um χa a falla wo be, na balle subbe nyokh-uń. Atan nań nyokh-uń subbe birrim be. Muku birriń a domma. Haram-se m'ara. Konno kosse sila unde n'ara. Nyenne m'ara."

"Um barrenji, a doń i be. I ma'birri doń, anuń umtamgbe fań. Umtań mu a domma abbada. Kosse subbe rafam' um ma ho, konno nakh-ań χuruχi tai, un na gbansań domma."

"Awa! i sagwe. Konńo i gmeχi subbe fań-i ra naki. A bore mu na subbe teggi, χa nyokh-um fe n'ara."

"Yukh-u i nondi. Konno mikh-ii birriń bonye mu lań."

Anuṅ χa balle faṅ naki, wo χa e ti allo niṅgei tima kinakh-ai, anuṅ wo χo undei sarra wo borei ra, a gbindi ra, anuṅ wo χa undei fokh-a, anuṅ wo χa a subbe sarra. Xa wo e χuru, anuṅ χa wo e ti, e famma, anuṅ χa wo wama e χoṅ yanji-o-yanji, wo e sottoma wo kennen-ki. E woχa maraudi famma kifaṅ-i.

15.

Useful Information.

"Xinye kellima mindeṅ?"

"*Xinye kellima niṅge.*"

"Wurre fore kellima mindeṅ?"

"*Wurre fore minnima gemme i.*"

"Na yirri χilli muṅki, wurre-fore raminnima de nakh-ande?"

"*A χilli wurre-sullude.*"

"Gbeti kellima mindeṅ?"

"*Gbeti gema bokh-i.*"

"Xema kellima mindeṅ?"

"*Xema gema bokh-i.*"

"Duggi kellima mindeṅ?"

"*Duggi rafallama gesse-futte ra.*"

"Murrufe rafallama mun na?"

"*Murrufe rafallama yekh-e kabbe ra.*"

"Kaidi rafallama mun na?"

"*Kaidi rafallama kotton-i dunkobi ra.*"

"A rafallama muṅki?"

"*Dunkobi makabbama pici lammai ra, anun a nyimma ye ra ha a lu allo moni.*"

"A birriṅ nan yi ra?"

"Ade. Yi kambi a sama mashini unde kwi, a rasensemma de nakh-ande, anuṅ a karrama, a kúmbama, anuṅ a findima kaidi ra."

"Kaidi mu rafallama se-o se gbette ra?"
"Iõ; a rafallama sekh-e sila unde ra."
"Kaidi sila yerri nan na?"
"Kaidi sila wuyaχi nan na. Sebbe-daki na, se mafillen daki na, banχi wallunji daki na, anuṅ se rafalla daki na."
"Se mafillen daki χilli muṅki?"
"Se mafillen daki χilli Kaidi-χunji."
"Sebbeli tima mun na?"
"Sebbeli tima kalli nan na."
"Sebbelitise rafallama kalli gbansan na?"
"Ade: a rafallama dokh-i gabbatan kabbe moχi ra, anuṅ a rafallama wurre ra."
"Safunji rafallama muṅ na?"
"Safunji rafallama turre anuṅ lubi ra."
"Kuṅki rafallama mun na?"
"Kuṅki rafallama wurri anun kibenji ra, anun yanji unde e rafallama wurre kerre-kerre ra."

16.

Tuggi (The Palm Tree).

Um laχ' a ra, na wurri-o-wurri mu na nakh-aṅ mikh-i marandi famma kirra wuyaχi ra allo tuggi wurri. A wurri tema a tinχinji. Salunjii mu luma atam ma allo bore wurri kinakh-ai. A salunji raminnima: konno e birrama, sa nu yanji unde. E χilli pense. Buraχe nan e ra do.

Turre gbeli sottoma tuggi ma; tuggi-bere, tuṅ-kworri, gbonte, safunji, seggeti, lubi, yaba, yi birriṅ sottoma tuggi ma. Anuṅ a birriṅ mu yi ra. Sauninji sottoma tuggi buraχe ma, anuṅ tuggi buraχe kande rafallama; a bate rafallama, a luti rafallama, a debbe rafallama, anuṅ undei penti-sose

rafallama tuggi ra. Tuṅ-kworri anuṅ turre gbeli rasambama Fote Bokh-i. Kuṅkii fama birri-o-birri e bakh-ide. Eχa fe faṅ kifaṅ-i. Sauninji luti kworri rafallama nakh-aṅ yeχei sukh-u-ma, anuṅ nakh-aṅ fumfa-yalle rafallama, anuṅ bambam yalle.

A laṅ mikh-ii χa sauninji gbe bo, anuṅ e χa luti foli, anuṅ e χa a sarra.

Tuggi lamma χilli sara; anuṅ nakh-ai batta kwiä, nei χilli gbillinji.

Mikh-i tema tuggi χoṅ muṅki, χa a salunji mu na? E samme tima a ma?

Ade. E bate rafallama. Xa e wama tefera, e bate fullumma, anuṅ e a ragbillemma tuggi ra, na tuggi χa lu a kwi, anuṅ e a χirrima naki. Anuṅ na kanji nakh-aṅ tema, a χunji rasoma bate kwi, anuṅ a bate sama a teggi, anuṅ a a sanjii tima tuggi ma, anuṅ a bate seti kerreṅ sukh-uma a nyifanji ra, anuṅ a bore seti sukh-uma a kola ra, anuṅ a bate gbissimma, anuṅ a mate dundundi, anuṅ a a sanji mate dundundi, anuṅ a tema nakine χota ra. Xa a pattaχi meni, fe-o-fe mu a be menne fokh-a. Konno mikh-ii mu daṅgima pattaχira.

Mikh-ii undei tema tuggi i lokh-o-lokh-o dokh-ode firriṅ, tuggi bere χa fe ra. Na ye nakh-aṅ minnima tuggi i, χa i a sokh-o bukh-e ra, na nan χilli tuggi-bere. Mikh-ii tell-ii siṅgamma na yirri ma yalle futtaχi de nakh-ande, anuṅ tuggi-ye sullumma tellii kwi. E na ye ragurroma, anuṅ e a mimma.

Tuggi-ye faṅ tami rafalla fera. Ataṅ naṅ a niṅ-ama tami χa te. Lebben nyokh-e n'ara.

Anuṅ a findima finnigar ra.

Tuggi wurri mu ballań agbera; konno gbillenji unde serama anuń a findima fote banχi kallambei ra.

Tuggi to fań naki, a lań mikh-ii χa e si e χa findi χe ra. Xa e na niń-a, nafulli mu dańgi na ra. Konno yakosi, mikh-ii mu tuggi sima. E memme tima ha yubbei tuńkworri rabirra yirr' unde, anuń a soli, anuń a mo. Fefań-i mu na ra. A lań e χa tuńkworri gbegbe tońgo, anuń e χa e si seffe-seffe ra, anuń e χa nyokh-osa e ma. E namma tiń te χa e gań; anuń e namma tiń mikh-ii χa e matoro. Xa e na niń-a, e turre nakh-ań sottoma, na famma, a pissa na be, e nakh-ań sottoma ya, anuń a gboma fań. Yi bokh-i famma agbera, χa mikh-ii tiń e χaχilli rawallifera, anuń χa e sobe sukh-u walli fera.

17.

A Kuńki Ship.

A singera ye kerre-kerre nun na duniä ma. Wurri mu nun toma, ama nyingi-o-nyingi, anun hali karre gbete mu nun toma: fenakh-ara a birriń nun na ye buï. Konno nyei wuyaχi gbegbe to dańgi, ye unde nakh-a kworri na ra, anuń Alla nakh-a a niń-a na yirr' unde nakh-a gurro na ra, anuń a nakh-a findi hai-hata yilli χungbe tillimme ra, anuń yirr' unde nakh-a mate a ra, anuń a nakh-a findi geä aiteχi ra: anuń yirr' unde nakh-a findi yilli tillim-me kwiä ra. Ye birrin nakh-a gurro yi yillii χungbe, anuń yi yillii igurroχi kwi. Ye nakh-a lu a kerreń ma, anuń karre nakh-a lu a kerrem ma. Karre nakh-a

sigga minnira ye teggi, ye de ra, anuṅ ye ragbillenji ra. Mikh-ii anuṅ subbei, anuṅ kwonnii nakh-a lu karre ma, anuṅ yeχei nakh-a lu ye i.

Konno sa nu nyei wuyaχi daṅgi, a χolli nakh-a mikh-ii sukh-u e χa yeχei sukh-u e χa e doṅ; anuṅ e nakh-a e manyokh-uṅ, e nakh-a wurri foṅ, e nakh-a e χirri e bore ra, anuṅ e nakh-a dokh-o e ferri, e nakh-a χonji wulli, e nakh-a yeχei sukh-u. Anuṅ χun-kanji unde nakh-a a manyokh-uṅ na wurri kerren nun fatta mikh-ii marandi fan-na. Anuṅ a nakh-a χunde χungbe tinχimme feṅ, anuṅ a nakh-a a foṅ, anuṅ a nakh-a a χunji bulluṅ a ra, anuṅ a nakh-a a kwi ge, anuṅ a nakh-a a ferri masoli; anuṅ a borei nakh-a a mali; anuṅ a nakh-a a benduṅ ha na nakh-a a ragurro ye i; anuṅ e nakh-a dokh-o a kwi, e nakh-a a wurresa, e nakh-a yeχe sukh-u. A wuyaχi nakh-a a moli toṅgo, anuṅ e nakh-a χunde foṅ, anuṅ e nakh-a a soli. E nakh-a yi kunki sila χillisa *banχe*. Sa nun yanj' unde, a χolli nakh-a mikh-ii sukh-u e χa nyerre χun-kwiä toṅgo, anuṅ e to yirr' unde li, e nakh-a dabbunji χungbe li, e mu no girrira nakh-an na. E nakh-a tirriṅ e χa falle rafalla a χumma, konno a nya nun magbo agbera. E nakh-a wurri foṅ, e nakh-a baṅχe soli, anuṅ e nakh-a lale rafalla, anuṅ e nakh-a girri, e nakh-a eχa walli χe, anuṅ e nakh-a gbilleṅ.

Na kambi, e nakh-a bakh-i baṅχe kwi, e nakh-a gurro, anuṅ e nakh-a te, e χa bokh-i fugge anuṅ a labbe mato, anuṅ e nakh-a so nyerre fera baṅχe kwi. Xa e χe sa fuggera, e nun luma male bakh-i-fera e a ragurro baṅχe i. Anuṅ mikh-i unde nakh-a a falla, na baṅχe χuruṅ atam be; anuṅ a

nakh-a se unde bambam, a nakh-a a χilli kunki. Atań nuń χungbo bańχe be, anuń a nun noma siggara yirri makwiä, anuń hali ye nun χa-nye, a nun noma dańgira. Anuń a nuń noma kote gbegbe tońgode. Alla nuń batta a dokh-o mikh-ii bonye ma na e namma lu yirri kerreń, konno e χa bokh-i birriń tońgo. Anuń haχe e χa yi niń-a, a nakh-a sei fań-i takh-uń bokh-ii birrim ma. Se nakh-an nuń na bokh-i kerreń, na mu na bokh-i dantiń. Se unde nun famma bokh-i kerren a pissa bokh-' unde. Anuń mikh-ii nakh-a ne sei bakh-i kuńki kwi nakh-ań nuń gboχi etan χonji, anuń e nakh-a sigga bokh-i dantiń ne sei fende nakh-ań mu nun etan χonji. A sińge e nun lale gbansań nan bama. Konno sa nun yanj' unde, e nakh-a wurri salunjii girra, e nakh-a e ti, fuye χa e mali kuńki kannide, anuń na kambi, e nakh-a eχa doma χirri lale ra, na χa e mali, anuń a dońχe, e nakh-a bela degge, anuń e nakh-a kuttini ti. E to bela degge, e nakh-a a fere sotto e χa sigga nei bokh-ii nakh-ai mu masottoma menne mikh-i ba χuńgbe bulluń. E nakh-a bela sakh-ań sa kuńki, anuń undei nakh-a a rapissa na be. Undei nakh-a kuńki χungbe rafalla nun kige seni biäsi tima sa nu a ti karre ma. Anuń sa nuń yanji unde, mikh-i unde nakh-a a falla na bela kuńki χa tore gbo; na aχa biäsi buma; anuń na, haχe a to buma, fuye ballamme luma a masottora agbera, anuń a radulla, anuń a mikh-i sońto, anuń kote raloi. Nanara undei nakh-a so turi kuńki rafallafera. Anuń a dońχera, undei nakh-a so kuńki rafallafera wurre ra. E kuńkii undei rafallama ya wurre kerre-kerre ra. Kibenji-o mu luma e ma. E kote gbe

kannima, anuń e nyerrema mafurre. E siggama yirri-o-yirri.

Konno kuńkii mu rafallama kote kannifera gbansam ma, ama mikh-ii kannifera. Undei rafallama gerre χilli ma. Gellidii bakh-ima e kwi, anuń e sańgallama magauχuχi kannima e χumma, anuń e bore kuńkii ragerrema. E fuń-i wullima e ma ha e e kanna naki na e dullama, ama ha e tubi e be.

Kuńki undei na, nakh-ań fama birri-o-birri e χa fa kaidii ra, anuń kote ra, na mikh-ii χa na fe kulluń nakh-ań niń-ama duniä ma, anuń e χa e waχonse sotto. Undei na, nakh-ań nyerrema e χa borei kuńki kanta, anuń na e χa a to na mikh-ii nyaχi namma fekobi niń-a e χoń-kai ra ba ma ama karre ma. Xa yi kuńkii mu na nuń, mikh-ii nyaχi fuma kuńkii ma ba wullai, anuń, anuń e kote bama e nyi ra, anun mikh-ii undei gerre kannima, anuń e fuma tai, anuń bokh-i ma, anuń e mikh-ii χa nafulli, anuń eχa se bama e nyi ra.

Kunkii fama donse ra muku be, anuń sosei. Xa kunkii mu fa, χame tore gbegbe fama.

Feya nan kuńki matinχimma. A na a korre yirri. A lań mikh-ii birriń χa feya sukh-u-ki tińka.

18.

Karrema Kuńki (The Railway).

Um batta kuńki sila wuyaχi χa fe falla i be,—kunkii lammai, anuń kunkii χungbe.

Banχe na, tira na, yali na, pattili na, Bullomi-kuńki na, bambamji na, anuń bela kuńkii sila wuyaχi, anuń turi kunkii na. Yi birriń nyerrema ye χumma.

Konno kunki sila unde nan na, nakh-ań nyerrema karre ma.

I a kulluń na ye gbo karre be agbera, anuń yi muku malima kifań-i. Fenakh-ara fokh-e, anuń sei binja mu makannima χunji ma kelli Fote bokh-i ha be. Anuń χa male mu fań bokh-i unde, sonto gbegbe tima nuń, χa male nun makannima χunji gbansam ma. Nanara Alla nakh-a ba gbe rafalla, anuń dabbunjii gbe.

Konno halisa fe unde nun luχi. Yanji unde mikh-i wama siggafera yirri makwiä nakh-an masottoma karre kirra gbansan na, anuń yanji unde mikh-i wama kote gbegbe makannifera kelli yirr' unde ha yirri dantiń. Na kote mu makannima mikh-ii χunjii, anuń χa soï, ama sofallei, ama baggalei, ama ningei a benduń kurra ra, tore n'a ra: a buma, anuń nafulli makanna gbegbe n'ara.

Nanara χaχilli gbegbe kanji unde nakh-a a fere raminni, kote χungbe, anuń kote binja makannima, anuń mikh-ii nyerrema karre ma mafurre nakh-an na. A nakh-a kurra wuyaχi rafalla, a nakh-a e χirri e borei ra, anuń a nakh-a wurre kallambei rafallaχi χungbe kwi-ä-kwi-ä firriń sa bokh-i kurra sanji ragima nakh-am ma.

Yi nań χilli karrema kuńki. A siggama mafurre, a pissa turi-kunki be: anuń a siggama yirri-o-yirri, dammin na wurre kallambei rafallaχi saχi a be nakh-ande.

Karrema kuńki na nakh-ande, mikh-i mu nyerrema e sanjii ma. E nafulli bama kirra sarre ra, anuń e bakh-ima yi karrema kuńki i. Mikh-ii mu toroma kote kannifera, ama kaidi, ama serakirri rasambafera. E a sama yi karrema kunki kwi, anuń a siggama mafurre.

Karrema kuṅki na nakh-an-o-nakh-an de, na bokh-i mu buma fande.

Karrema kuṅki kuttini mu na, anuṅ e lale mu na. E nyerrema te ra, allo turi-kunki kinakh-ai. Ye neṅχi killaṅge naṅ a niṅ-a-ma e χa nyerre.

Karrema kuṅki χa fe faṅ: konno eχa fe magauχu agbera. Yanji unde tantan fama, anuṅ firrin nalamma kirra kerreṅ, anuṅ e firrin birrin kannama pici-pici, anuṅ mikh-ii birrin malakhatama, allo se gbantuχi.

Karre-kuṅki nyerrema mafurre-mafurre allo kwonni dangima korera kinakh-ai.

19.

Nyokh-ome (The Camel).

nyokh′-o-me	ma-kwi′-a	me-en′-ji
bar′-re-te	lan-teg′-gi	ye′-χólli
fokh′-a-ma	gir′-ri-ma	min′-ni-fera
tag′-gam-ma	nya′-i-laṅ	kar′-ra-ma
ma-fur′-re	kan′-ni-ma	

I batta nyokh-ome χa fe me, konno halito i mu nyokh-ome yati to. Nyokh-ome, subbe χungbe n'ara. A mate. A χunji χuruṅ: a χonji kwiä; anuṅ hai-hata kutti χungbe doχi a ferri. Nyokh-ome walli χungbe nin-ama. A mikh-ii maraudi famma kirra wuyaχi ra, anuṅ fenyaχi-o mu na, a nakh-aṅ niṅ-ama. I m'a mema na nyokh-ome mikh-i fokh-ama, χa donse χolli a ma, allo yatte ama barrete a niṅ-ama kinakh-ai. Nyokh-ome mu na niṅ-ama. A wallima mikh-ii be nai-o--naiba, anuṅ a mu taggamma mafurre.

Nyokh-ome na nakh-aṅ χonji, nei χilli 'l Arab.

E χonji makwiä be ra: anuń yamfui χungbe na na bokh-i anuń mikh-i dantiń χonji lanteggi. A luχi allo ba kinakh-ai. Mikh-ii mu girrima a χumma e sanjii ma. So mu girrima meni; anuń karrema kuńki mu na lima.

Alla batta nyokh-ome nyaïlań a χa girri na yamfui ma. Atań girrima na, anuń a kote gbe kannima. Meënji nan gboχi na yamfui ma; anuń fuye ballamme minnima na. Meënji kirra radessema, anuń kurrei birriń. Ye mu toma na. Nanara mikh-ii nakh-ań girrima na yamfui ma, menne e ye gbe kanni e χumma, anuń donse gbe. Awa! Nyokh-ome mikh-i kannima, anuń aχa kote binja, anuń aχa ye. A χame gbe rakamma, anuń yeχolli gbe, anuń a mu taggamma mafurre, anuń a san-kulluń.

A χota agbera. Xa na fuye nyaχi wama minnifera, nyokh-ome a kulluń, anuń e χimbisimma, anun e e nyu-e tima bokh-i, ha fuye dangi. Na fuye furra; anuń χa mikh-i ama subbe a rate, a e kwi birriń karrama ha e fokh-a. Anuń na fuye me-enji ratema, anuń a a rasiggama a nyara allo geä χungbe nyerreχi. Nyińgi-o mu toma na yirri na fuye nyaχi minnima denakh-ande.

Xa nyokh-ome batta a maseń na na fuye fama, mikh-ii fań fillemma bokh-i. Yanji unde meenji e birrin malukh-umma, anun a malamma e ferri, anuń e birriń sontoma na. Ama yanji unde fuye anuń meenji anuń yeχolli e birrin sontoma. Nyokh-ome sanjii daχi yamfui ragirrife χilli ma. 'l Arab mu na yamfui ragirri-ki kullumma nuń, anuń a mu na yamfui ragirri fere sottoma nuń, χa a mu aχa nyokh-ome fań-i χa mali sotto nuń.

Nyokh-ome χurruma allo yekh-e. E batta a χilli sa, "Yamfuï Kuñki:" anuñ na χilli a raliχi. Nyokh-ome χa χinye mimma, anuñ a subbe domma, anuñ a kabbe duggi rafallama, anuñ a na walli χungbe, anañ walli fañ-i χema, um batta nakh-an χa fe falla i be—na kunki nyokh-e walli, anuñ na χaχilli fi walli, nanara χurruse fañ-i-fañ-i nan nyokh-ome ra. Fe makabaχi m'ara na 'l Arab kai nyokh-o-sama eχa nyokh-ome ma kifañ-i.

20.

Silli (The Elephant).

ma-gir'-ra-ma	a-gbe'-ra	sa-lun'-ji
χa'-nye	gban'-sañ	bu-ra'-χei
bel'-la-χei	ra-gi'-ma	gan-tan'-ji

Silli χungbo, anuñ a to-nyaχu. A χungbo karrama subbei birrim be. A magauχu fañ. Wayenti minnima a bunde. Konno fe magauχuχi n'ara: fenakh-ara a χa-nye agbera. A sembe na heri m'ara. Xa a χonno, a wurri salunjii magirrama a nimme ra.

I nimme kullun? Silli gbansañ nimme sottoχi. A fe niñ-ama na ra, eme mikh-i fe niñ-ama a bellaχei ra kinakh-ai. A buraχei magirram'a ra, a nakh-an domma. A ye besum'a ra. A kote toñgom'a ra, anuñ a kote sukh-um'a ra, anuñ a a kannima allo mikh-i se kannima a bellaχei kwi kinakh-ai.

Be, mikh-ji silli subbe domma, anuñ e e nyinji sarrama Fote-ai ra. E mu fe-o-fe niñ-ama silli ra na kambi. Konno Indiä bokh-i, e silli χurruma. Indiä kai e χurruma ha e walliχe a pissa niñge be. E e maraudi famma e ra kifañ-i. E dokh-

oma e ferri, anuṅ e e ragima, χa e wama siggafera yirri-o-yirri. E e χurruma ha e e kannima gelli. E a niṅ-ama e χa kote kanni e nimmei ra. E wurrii χungbe kannima, mikh-ii mu noma nakh-aṅ kannide. E fallei rafallama, anuṅ e yewullei kannima, anuṅ e e nyailamma allo mikh-ii e nyailamma kinakh-ai. E mikh-ii fokh-i rabama kifaṅ-i.

Xa silli na burrunji, a tai-o agbera: konno χa a batta χurru, a χurruma a pissa so anuṅ niṅge be nakhaṅ berriχe tai, anuṅ tai se nan nakh-an na. Indiä kai sillii moχi χurruχi undei rasambama burrun sillii teggi, e χa e unde yamfa, e χa e melleṅ, e χa e raso tai ama gantanji unde kwi. Undei eχa walli rabama kabannako χota ra. Yi Affrika bokh-i yirr' unde, e silli wa-nyema tambe nan na. Mikh-ii kesseχi kemme kerreṅ dondon minnima burrunji silli gbegbe na nakh-ande, anuṅ mikh-i kerreṅ silli χungbe kerreṅ sugandima nakh-aṅ mu makorroχi borei ra, anuṅ e satam'a ma na e χa na χuṅgbe tirriṅ; anuṅ e tirrimma e χa a kambi masotto. Anuṅ mikh-i kerreṅ makorrom' a ra kifaṅ-i.

Silli tulli to χungbo, a mu tiṅ a χa mikh-i to nakh-aṅ fama a kambi. Mikh-ii tirrimma na eχa fuye namma sigga silli birri ra: fenakh-ara a se kirri mema mafurre. Xa a batta makorro a ra kifaṅ-i, a tambe wullim' a ma a sembe birrin na, anuṅ a siggama a gira. Silli gima a fokh-ira: konno silli mafindi χonno, anuṅ sa nun a mafindi, χammedi batta sigga yirri makwiä. Konno silli sanji kulluṅ, anuṅ a χa-nyeχi kinakh-ai, χa a lu χamedi kerrem ma, a a sukh-uma. Konno a mu luma atan kerrem ma. Silli fe-fa a mafindi, mikh-i

gima a fokh-ira, anuń kerren tambe kerreń wullim a ma sonnoń. Yi tambe firrinde fé-fa a fatte li, silli tirrimma a χa na χammedi firrinde masotto, nakh-ań a wulli a ma. Anuń na birri ma a na masaggatama, dantiń tambe wullim'a ma. E dań-gima a niń-ara naki, ha silli birra haχe tagganji ra, anuń wulli makanna fe ra, anuń na birri ma, e a fokh-ama.

Undei yilli χungbe gema, anuń e wurri anuń sekh-e anuń buraχe mayensemma a χumma, anuń χa a silli masokh-o tambe ra, a gima na yilli birri ra, anuń silli birrama a fokh-ira, anuń haχe a to χa-nyeχi, a mu bokh-i mato, a a nya tima χammedi gbansam ma, anuń a birrama yilli kwi, anuń e a luma nane ha a fokh-a akan na, ama etań a fokh-ama, a nyinjii gbefera.

Silli mu di berrima menne χa a nyei tońgo-sakh-ań sotto; anuń χa a di kerren berri, a mu se berrima sonnoń, menne χa nyei tońgo-sakh-ań dańgi sonnoń. Anuń a dii sakh-ań pet berrima.

21.

SOME MORAL LESSONS.

Speak the Truth.

I namma fe falla nondi mu nakh-an na. Xa i fe nyabama, ama χa i fe madokh-oma, i batta nakh-an to, ama i batta nakh-ań χa fe me, a nyaba allo a niń-a kinakh-ai, ama a na kinakh-ai. I namma fe-o-fe mafindi, anuń i namma se sa a χumma, anuń i namma se ba a ra. Xa i batta nemu unde ma, i χa a falla na i batta nemu. Mikh-ii nakh-ań nondi rafanχi, etań mu wulle

fallama, hali birre ra. I namma i de mafindi. I namma wulle falla.

Keep your Promise.

I χa i manyokh-ań kifań-i i fa laiiri sukh-u. Xa i a falla na i fe unde niń-ama, anuń i mu a niń-a, i batta wulle falla. I batta findi wullemadokh-o ra: anuń mikh-ii mu lama i ra sonnoń. Mikh-ii mu dankaniyama i kwi ma sonnoń.

Speak no Bad Words.

I namma i nenji manokh-o kwii nyaχi ra. I χa i tullii radesse, sa nun i tulliti wai-enji nyaχi ra, ama kwi manokh-oχi ra. Ama, χa i kwii nyaχi me, i χa i tirriń e χa nemu i ra. Anuń χa i mu no e nemude (fenakh-ara e nemu χonno), i namma tiń e e χa minni itań de abbada. I χa tirrin na fe birrin i nakh-an falla, χa fefań-i niń-a nei ra nakh-an a kwi me. I namma wai-en kobi ti.

Do not lie.

Xa i batta fe kanna, i namma a matandi. Hali i ganχuχi na i nyakankatta sottoma aχa fe ra, i namma a matandi. Xa i nemmisa na fe χa fe ra, i batta nakh-ań niń-a, anuń χa i tirriń i namma a niń-a naki sonnoń, yanji unde, mikh-ii mu i nyakankattama, anuń e mu χonnoma i ma agbera. I rafamma e ma, i to nondi falla. A a niń-ama e χa a manyokh-uń na e fatta dankannyade na fe ma birri-o-birri, i nakh-ań fallama, haχe e to mu i to i wulle fallama, hali iχa fekobi lukh-uńfera anuń iyette rakissifera nyakankatta ma. I χa i makwiä wallemadokh-o ra. Mikh-i nyaχi mu dańg' a ra. Barrete pissa a be. Barre pissa a be.

Against Cruelty.

I namma na χunji ti nakh-an mikh-i maχonnoma, ama dalise-o-dalise. Subbei anuṅ kwonnii wuyaχi fokh-ama, katugu muku wama e χoṅ donse fe ra: anuṅ a wuyaχi fokh-ama katugu, χa mu e lu, e χa χa-nya, e fe-nyaχi niṅ-ama muku ra. Konno dimmei namma tiggei fokh-a; e namma e gabbetanjii ama e sanjii purruntiṅ; e namma tokh-o-tokh-oma sukh-u, anuṅ e fokh-a fufafu. E namma kwonnii yorei muṅ-a e te ma. E namma kassa anuṅ daiχe anuṅ χolo fokh-a. E namma kwi-nyaχu kewalli-o-kewalli raba.

Against Mischief-making.

I χa tirrin tirrin birrin na i namma findi wullemadokh-o ra, ama kallabanti ra, ama femagi, ama teggi-so, ama munafaggi, ama bunsululu, ama bunsunubu. Setan nyokh-e naṅ yi mikh-ii sila birrin na. E na kewalli rabama Setan nakh-an nabama. E namma sumbu mikh-ii ra, munafaggi nan nakh-an na. I χa i makwiä e ra. Ieso nan e ra.

22.

I Namma Muṅ-ati (Do not steal).

Fe unde nan na, um wama i χa χaχilli sotto nakh-aṅ χa fe ra. Na fe, muṅ-a n'ara. Mikh-ii birriṅ mu χaχilli sotto aχa fe ra kifaṅ-i, anuṅ mikh-ii birriṅ mu a sukh-uma a ki ra.

Xa i se toṅgo, igbe mu nakh-an na, muṅ-a nan na ra, anuṅ muṅ-ati nan itan na. Xa duma n'ara,

ama χa duggi n'ara, muṅ-a n'ara. Xa niṅge n'ara, ama χa tokh-e n'ara, ataṅ muṅ-a kerren n'ara, anuṅ muṅ-ati naṅ itan na. Hali i sembe kerreṅ toṅgo, hali i yoka gbilli kerreṅ toṅgo i uṅga χonji, muṅ-a n'ara.

I namma se-o-se muṅ-a. I namma se-o-se toṅgo igbe mu nakh-an na, hali sembe, hali gesse, hali tami di. Xa igbe mu se ra, i namma i bellaχe mokh-o a ra. Xa χame i ma, anuṅ i minni donse ma, i namma a doṅ. I namma i bellaχe mokh-o a ra, χa igbe m'ara. I namma se muṅ-a, i a findi donse sarre ra. Anuṅ i namma se doṅ χa i a kulluṅ na muṅ-a se n'ara. Xa mikh-i muṅ-ase fi i ma, i namma a toṅgo. Xa mikh-i i χe se toṅgode, itaṅ a kulluṅ na na kanji gbe m'ara, konno a wama a muṅ-afera, i namma tiṅ. Xa mikh-i wama muṅ-ase taχufera i ra, i namma tiṅ, i namma a ragatta. Hali i mu kaffu mikh-i ma se muṅ-ade, χa i muṅ-ase ragatta, wo birriṅ na mikh-i batta laṅ. Muṅ-ati nan atan na, anuṅ muṅ-ati naṅ itaṅ na.

Mikh-ii undei, χa e sigga yirri i, anuṅ e mu mikh-i li na, e se-o-se toṅgoma, e bellaχe lan nakh-am ma. Xa i na dondon mikh-i χe se sarrede, meune a unde ba a ra kirra i. Xa a se-o-se to, anuṅ χa a no se toṅgora, anuṅ χa a no se purruntinde a ra, anuṅ mikh-i mu a to, a a miṅ-ama. Mikh-ii undei, χa e na walli, e walli-kanji χa se toṅgoma. E aχa yoka anuṅ aχa se toṅgoma nyatirri. Xa nei mikh-ii sila na sarreso walli, e nafulli kanji χa se muṅ-ama. Undei na sonnoṅ, nakh-aṅ, χa kwai so, e minnima muṅ-atide. Xa mikh-ii mu e to, e yeṅg' a ma, e mu fekobi niṅ-aχi.

Mikh-ii nyaχi nań yi mikh-ii sila ra. E sonji nyaχu. Nyarii pissa e be. Barretei pissa e be.

I namma nyerre na mikh-i fokh-ira muńati nan nakh-an na, ama muń-ati nun nakh-an na. Mikh-ii firriń mu fuń-a-nya sukh-uma e borei ra, χa e sonji kerreń m'ara.

Xa i se to kirrai, igbe mu nakh-an na, i namma a findi igbe ra. I χa a kanni χuntiggi χoń, anuń i χa a falla a be, na i a burruχu kirra i, anuń a maχandi a χa a ragatta, anuń a χa kwiē rabirra ha a kanji minni nai.

Xa balle iχa se tońgo, a mu rafań i ma: χa nyenne ama nyari iχa se tongo, a mu rafań i ma: χa kunkosarre iχa tokh-e tońgo, a mu rafań i ma. Xa mikh-ii iχa tokh-e-kalle muń-a, ama iχa tokh-e dii tońgo, ama iχa se-o-se, a mu rafamma i ma. Awa! anakine, χa itań mikh-i χa se-o-se tońgo, a mu rafamma a ma. Nakh-ań mu rafań itam ma, i namma a niń-a i bore ra.

Mańge Gbe, nakh-ań a ragirrima duniä birriń χumma, atań nań a fallaχi, I nammati. I namma se tońgo lukh-un daki ra. I χa walli-ki tińka, anuń i χa walli, i χa igbe se sotto. Mikh-i se, i namma wa a χoń.

23.

Tinχin-nya nan Kirra Fań-i ra (Honesty is the Best Policy).

Xammedi unde nun na nakh-ań mu nuń walli sottoχi: anuń lokh-e kerreń, a nakh-a sigga nafulli kanji unde χoń walli fende. Konno nafulli-kanji nakh-a a falla a be na a mu wa walliχe χoń. Xammedi nakh-a yungu rabirra, anuń a

nakh-a gbilleñ. A nakh-a nemmisa kifañ-i: fenakh-ara a nuñ batta bu kabbi a mu walli sotto, anuñ a nun batta so torofera. A bonye nuñ teχi walli sottefera yi nafulli-kanji ma.

Fe unde nun na na χammedi ma, nakh-an a niñ-a nafulli kanji nakh-a yabu a ra, anuñ atañ fañ nun nemmisaχi na a mu nun noma a ragattafera; anuñ aχa nemmisa nakh-a gbo a to a to na χammedi nyateggi nakh-a gurro a to a me na a mu nuñ walli sottoma. Anun a nakh-a ti winderri, a nakh-a a mato a to nuñ siggama.

Xammedi to nun minnima kande-de ra, a nakh-a sembe to a saχi bokh-i, anuñ a nakh-a filleñ, a nakh-a a bellaχe ragurro a nakh-a a toñgo. Konno a mu a ragatta. A nakh-a a sa dokh-ose ferri, nakh-añ nuñ kande-de san-na.

Nafulli-kanji to a to a na niñ-a, a nakh-a a χilli, anuñ a nakh-a a maχorriñ a mun sa na dokh-ose ferri. Xammedi nakh-a a falla, "Um sembe kerren to a rabirraχi bokh-i, anuñ un nakh-a a burruχu, anuñ un nakh-a a sa dokh-ose ferri."

Nafulli-kanji nakh-a a maχorrin,

"Munfera i m'a toñgo iyette be?"

Xammedi nakh-a a falla,

"Um mu no a toñgora umyette be, katugu umgbe m'ara. Umtañ mu a sa na: umtan mu a rabirra na. Um mu noma se toñgora um gbe mu nakh-an na."

Nafulli-kanji to aχa tinχin-nya to, anuñ a to a to na fe botte nun na a be, a nakh-a a falla a bonye ma,

"Yi χammedi tinχiñ. A toroχi gbettera: konno a mu se toñgoma agbe mu nakh-an na,

hali sembe kerreñ. Halale-se nan nafanχ' a ma. Anuñ um batta a to na a nyokh-osama se ma, na hali sembe n'ara, a mu timma a χa rabullo."

A nakh-a a falla χammedi be,

"I fe nakh-añ niñ-a yiki, a rafañχ um ma agbegbera, anuñ i a niñ-a fe nakh-an na, na rafanχ' um ma. Um batta a to na fefañ-i na i bonye ma. Um mu wama walliχe χoñ: konno un i toñgoma."

A nakh-a walli fi a ma aχa tinχin-nya gbefera. Anuñ χammedi nakh-a lu a fokh-ira yanji rakwiä, a nakh-a nyokh-osa nafulli-kanji χa nafulli ma, a nakh-a agbe feñ. A mu walli-kanji χa se-o-se toñgo; a nakh-a wassa so a masundi ra, a nun nakh-añ nawalliχi. A nakh-a tide gbe sotto: fenakh-ara walli-kanji nakh-a a χilli fañ-i falla: anuñ a nakh-a findi nafulli gbe kanji ra.

24.

Tinχin-nya nan Mikh-ii Maraudi Famma a Kirra ra (Honesty is the Best Policy).

Lokh-e kerreñ di-fañ-i χungbe unde to nuñ dañgima kirra i, didi kerreñ nakh-a sigga a χoñ, anuñ a nakh-a kullamati a ma. Di-fañ-i nakh-a a falla a be na χema gbansan nun na a nyi ra, na nafulli kunkurri-o mu na.

A to na falla, didi nakh-a a falla a be, "Umtan noma siggara um gira sarreso χonji, anuñ um χema masarra nafulli kunkurri ra."

Na mu di-fañ-i bonye sukh-u: konno haχe a χa a niñ-a didi χa kelli a fokh-ira, a nakh-a χema nafulli pici kerren fi a ma, batañχe firriñ daki, a χa sigga a masarra nafulli kunkurri ra.

A nuñ a χaχilli ragirriχi na didi mu nun

gbillemma sonnoṅ. Konno sa nun sakh-anji wuyaχi daṅgi, didi nakh-a fa a gira, nafulli suχi a nyi ra, a kunkurri ra. A to a teṅge, a nakh-a a to na a nun χammeliχi. Se-o-se mu nun baχ'a ra.

Na di-faṅ-i nakha-a kaba: anuṅ haχe didi χa tinχin-nya to rafaṅ a ma, a nakh-a a kanni a χonji, anuṅ a nakh-a a falla a be,

"I namma minni kullamatide sonnoṅ: Umtaṅ i buitima ha i no se sottofera i yette be."

A nakh-a a ragatta, a nakh-a a χurru, a nakh-a a niṅ-a a χa karranji ra-nyoṅ, anuṅ a χa walli tiṅka, anuṅ na kambi, a nakh-a tide gbe sotto.

Xa na didi mu gbilleṅ nuṅ, a na batanχe firrin sottoma nun nondi ra; fenakh-aıa na difaṅ-i mu a kullun nuṅ. A mu a nya-teggi kulluṅ, ama a lude, ama a χilli. Konno a mu nun se sottoma na kambi. Anuṅ a nun siggama nyare muṅ-atifera, anuṅ sa nun yanji rakwiä, a nun findima daṅka ra. Konno a to gbilleṅ nafulli ra, a nakh-a heri sotto a bonye ma, anuṅ a nakh-a heri sotto duniä ma.

Itaṅ χa lu allo na didi tinχinχi. Hali i toroχi ki-o-ki, i namma tinχin-nya nyiba. I namma se-o-se toṅgo igbe mu nakh-an na. Hali agbe na a kanji be, i namma a tongo. Hali mikh-i mu i to, i namma a tongo.

25.

Xémagei Sakh-an χa Fe (About the Three Gold-Diggers).

Mikh-ii sakh-an nakh-a lu na nakh-an nun χema gema. E to mu nun χema χbe sottoma e kerren χunji ma, e nakh-a kaffu e nakh-a sata

e kan teggi na e nakh-an-o-nakh-an sotto, e χa a takh-aṅ ekan teggi, anuṅ na se-o-se gbe namma pissa a bore gbe ra. E to na ge ha yanji rakwiä, e nakh-a minni χema kutti χuṅgbe sakh-am ma. E nakh-a e kanni eχa daχa i, anuṅ e nakh-a e ragatta.

Donse to nun nyonχi e nyi ra, e nakh-a a falla e χa χema kutti kerreṅ masarra nafulli ra, anuṅ e χa na ragatta donse sarrefera, anuṅ e maraudi gassafera.

Kerreṅ to sigga a masarrade, anuṅ donse sarrade, anuṅ atan donse nyailande, a borei nakh-a dumbu sukh-u, e nakh-a laṅ-a-ra e χa a fokh-a, anuṅ e χa χema toṅgo e firrim be. E nakh-a wurri nyailaṅ e nun a mabomboma nakh-an na.

A nakh-a fa niṅ-a na a sigga-birri nafulli masarrade, e nuṅ soṅ-e fokh-aχi tai, anuṅ na χammedi nakh-a sumbu tai-kai ra, a nakh-a subbe unde toṅgo. A nakh-a lukh-uṅ a nakh-a soṅ-e boli muṅ-a, bore mu a to. A nakh-a a lukh-un; anuṅ e to mikh-ii birriṅ χa doma buï mato, atan soṅ-e boli fende, anuṅ eχa se-sa-se birriṅ, e mu a to.

Xammedi nakh-a a falla a bonye ma,

"Xa um nei mikh-ii firrin fokh-a, na χema findima umtan kerren gbe ra. Anuṅ un na fere tirrimma."

A to donse nyailaṅ, a nakh-a soṅ-e boli sa soṅ-e subbe ma, anuṅ a nakh-a a rafalla kifaṅ-i.

A fé-fa donse dokh-o, e nakh-a a terren-na, e nakh-a diṅ a ra, e nakh-a a kobe mabombo wurri ra, e nakh-a a fokh-a.

E to ge a fokh-ade, e nakh-a a gbimbi raminni, e nakh-a a rabullo fili ma.

E to gbilleṅ, e nakh-a e bellaχe raχa, e nakh-a dokh-o se donde. Subbe to nun nyokh-uṅ agbera, e nakh-a a doṅ ha e nakh-a a birriṅ nyoṅ.

Sa na wahatti wuyaχi daṅgi, e firrin birriṅ nakh-a fokh-a kinyaχi ra.

Tinχin-nya nan kirra faṅ-i ra. Nafulli rafamfe nan fekobi birriṅ saṅχe ra. Nakh-aṅ-o-nakh-aṅ tirrimma a χa nafulli sotto kirra duṅχe ra, e yagi sottoma, ama yagi kaffuχi nyakankatta ra, ama tu ra; anuṅ a ranyonde, a siggama abbada nyakankatta yirri. Alla batta a ragirri na mikh-i χa a kwi-e furre fokh-i doṅ, anuṅ na kaṅkaṅ χa walli a χa se sotto a yette be. A nakh-a, "I bore χa se χolli, namma lu i ma. I namma wa a χoṅ. I χa igbe nan tirriṅ."

Yamfe mu faṅ. I namma mikh-i-o-mikh-i yamfa.

I namma se rapissa nyi be. I namma nafulli rapissa mikh-i be. Hali subbe, i namma a fokh-a alloχo nafulli sotto χolli.

26.

Tinχin-nya nan Kirra Faṅ-i ra (Honesty is the Best Policy.)

Lokh-e kerreṅ χammedi unde nuṅ wurri seggema nakh-an nun tiχi ye χumma, anuṅ aχa bera nakh-a talla a nyi ra, anuṅ a nakh-a birra ye i. A to nun sunuma aχa fe ra, ye-berri nakh-a minni-nai, anuṅ a nakh-a a maχorriṅ a nun wama fe nakh-aṅ χa fe ra. Xammedi nakh-a a falla a be na aχa bera nun birraχi ye i, anun a kerreṅ nun na a be, anuṅ dantiṅ sotto-ki mu nun na a be. Ye-berri nakh-a nemmisa a be, anuṅ a nakh-a

dulla ye buï, anuń a nakh-a χema bera χuńgbe kerren nate, anuń a nakh-a a ti χammedi ma, anuń a nakh-a a maχorrin χa agbe nun na ra. Xammedi nakh-a a falla a be,

"Ade! umbe mu yi ra."

Ye-berri nakh-a a falla a be, "Um memme: um χa na mato sonnoń."

A mań nakh-a dulla, anuń a nakh-a gbeti bera kerreń nate, anuń a nakh-a χammedi maχorriń χa agbe nun na ra. Xammedi nakh-a a falla a be,

"Ade! umbe mu yi ra."

Ye-berri nakh-a a falla a be, "Um mań χa na mato."

A mań nakh-a dulla ye buï, anuń a nakh-a wurre fore bera rate, anuń a nakh-a χammedi maχorriń χa agbe nun na ra. Xammedi nakh-a a falla,

"Iö: umbe nań yi ra."

Ye-berri nakh-a aχa nondi-falla-nya anuń aχa tinχin-nya barai, a nakh-a aχa bera fi a ma.

Atań χammedi to so tai, a nakh-a a madokh-o mikh-ii be aχa bera siń ye ma kinakh-ai, anuń ye-berri fa a χoń dokh-ode sakh-ań kinakh-ai, anuń a χema anuń gbeti anuń wurre bera ti a ma kerren-kerreń kinakh-ai, anuń a maχorriń χa agbe n'ara, anuń a to agbe to, a to aχa fe falla ye-berri be, a a fi a ma kinakh-ai. A nakh-a atań bera maseń e ma.

A to ge a madokh-ode, χammedi unde nakh-a a falla a be,

"Itan bonye mu na. A to χema daki rate, a lań i χa a falla a be na igbe nan na ra. Xa i na falla nuń, i χema daki sottoma nuń, anuń i wurre

daki wuyaχi sarrama nuṅ, χa i wa a χoṅ. Konno i mun niṅ-ama bera ra χa i na χema dondon sotto nun?"

Xammedi nakh-a a falla a be, "Um batta umgbe sotto. Xa um sobe sukh-u a ra, yukh-u a um malima um χa um mabirri anuṅ um harrige sotto. Ye-berri mu um maχorriṅ χa um wa nei berai χoṅ. A nakh-a um maχorriṅ χa umgbe n'a ra."

Bore χammedi nakh-a a falla a be, "Itaṅ bonye mu na. Umtaṅ mu luχi allo itan. Wun gessegge."

A to na falla, a nakh-a sigga a χonji, anuṅ a nakh-a aχa bera toṅgo, anuṅ a nakh-a sigga na yirri, a bore χa bera siṅ ye ma de nakh-ande, anuṅ a nakh-a lu allo a nun wurri seggema, anuṅ a nakh-a bera rabullo a χa siṅ ye i. A to siṅ a nakh-a dokh-o, anuṅ a nakh-a gbille-gbille yenden daki wa ra. A to nun soṅko ratema naki, ye-berri nakh-a minni-nai, anuṅ a nakh-a a kuri-heri sa. Xammedi nakh-a a falla a be, "Umbe bera faṅ-i faṅ-i siṅχi ye i. A kerren pêt nun na um be, anuṅ um se sottoma atan naṅ gbansaṅ sabbura."

Ye-berri nakh-a a falla a be, "Um memme: um χa be mato i be. A siṅ mindeṅ nuṅ?"

Xammedi to a yirri maseṅ a ma, ye-berri nakh-a dulla ye buï, anuṅ a nakh-a χema bera rate, anuṅ a nakh-a a ti χammedi ma, anuṅ a nakh-a a maχorriṅ χa agbe nun na ra.

Xammedi to a to, a nya nakh-a dekh-e, anuṅ a bonye nakh-a te, anuṅ a nakh-a a bellaχe italla bera fokh-ira, a nakh-a a falla mafurre.

"Iö: atan n'ara. A siṅ nan yi ra."

Ye-berri nakh-a a falla a be,

"I to mu tiñχin, anuñ i to wulle fallaχi; i to wama se χoñ igbe mu nakh-an na, i to wama muñ-atifera, anuñ um mayendenfera, i mu yi sottoma, anuñ i mu igbe fañ sottoma.

Ye-berri to na falla, a nakh-a χema bera rasiñ ye ma, anuñ a yati nakh-a dulla na ra sonnoñ, a mu te sonnoñ.

Xammedi nakh-a gañ aχa bera ra, a nakh-a gbilleñ tai, a nyigelli, haχe aχa tinχin-tarri-nya χa fe ra. Bore χammedi nakh-a aχa bera sotto, a nakh-a fañ a sabbura, haχe aχa tinχin-nya χa fera.

27.

The Reason the Goat cannot climb (A Fable).

Si mu noma tede wurri χoñ-na. Yekh-e fañ mu noma tede: konno atañ hattai m'a ma. A maraudi mu siggaχ' a ma, anuñ aχa fe mu soma a bonye ma. Konno a χolli na si ma a χa te wurri χon-na. Birri-o-birri i si toma a tema yirri aiteχi χon-na. A tema gemme χuñgbe ferri; a a magima wurri saχi ferri; anuñ i a toma birri-o-birri a nyarera sanjii tiχi wurri sambunji ma, a χolli a ma a χa te a χon-na. A a fere tirrimma: konno a mu a ki kulluñ.

Yi birrin, dalili a ma.

Muku a me forii ra na Alla to nun χota fima nei dalisei ma a nun nakh-ai daχi, a nuñ a ragirriχi a χa χota fi si di ma, a tema wurri χon-na kinakh-ai. A da-nya nakh-a a rakelli. A nakh-a a χilli anuñ a nakh-a a falla a be,

"Xa i wama tefera wurri χon-na, i χa i nyarera sanjii ti wurri sambunji ma yiki."

Si di fé-fa na me, anuṅ a sanjii fé-fa ti wurri sambunji, a nakh-a a χulli di lintaṅ, a nakh-a a de rabi, a nakh-a a χunji mate, a nakh-a a magurro, a nakh-a a falla, "Umhm! Umhm! um a kulluṅ korre. Um kore te-ki kulluṅ korre."

Alla nakh-a a falla a be,

"Awa i to batta a kulluṅ, i χa te korre."

A nakh-a kelli a χumma, anuṅ a mu tiṅ fe-o-fe masemfera a ma na kambi. Si di faṅ mu nemuχi na dundundi ma nakh-aṅ nun maseṅχ' a ma, anuṅ a χolli mu baχi a bonye ma. A tirrimma tùn: konno a mu a fere sottoma.

Nyei wuyaχi to daṅgi, si di nakh-a minni χota unde ma, nakh-an nuṅ χota fima a ma. A nakh-a a falla a bonye ma, "Xulle tema wurri χon-na heri m'ara. A χota na atam be. Xa um yirriṅ a ra, anuṅ um fuṅ-a-nya χirri a ra, um kore-te χota sottom' a ra. Mikh-i mu noma fe lukh-unde aχa fuṅ-a tiggi-tiggi ma. Hali um mu a birriṅ sotto a ra, un unde di mema, anuṅ un unde di toma. Um luma a mera mikh-ii ra birri-o-birri na, 'Nya Sima sokh-o mu χoṅṅo.' Xa um um tulli kaffu un nya ma, kirra sono-nyama um be kifaṅ-i."

A to yi falla, a nakh-a sigga a de madonde fili ma, anuṅ a nakh-a nyerre ha a sigga fottonji de ra, χullei nuṅ daχaχi de nakh-ande. A nakh-a sa meni; anuṅ χullei to gurro e manyerrede, si di nakh-a so wai-emfera a moχi kerren na, anuṅ a nakh-a de-fan-nya sukh-u a ra. Lokh-o-lokh-o a nun luma siggara na, anuṅ a χuṅ χulle ra, anuṅ e fe madokh-o e bore be. Atan nun luma tai fe

fallara χulle be, anuń χulle nun luma burrun fe fallara atam be. E de nakh-a fan naki, na lokh-e kerreń si di nakh-a a falla χulle be na a lan e χa eχa de-fan-nya raχammeli a χa findi barren-nya ra kerren na. E χa ginne fi a bore ma korre.

Xulle nakh-a a falla,

"Um fuń-a, um batta a me, i fe nakh-ań fallaχi, anuń a sabbábu n'ara. Konno fe nene n'ara, anuń fe χuńgbe n'ara. Umtań mu noma a niń-ara um kerreń. Um mu noma yabi gbete fira i ma aχa fe ra, menne un a rali forii ma. Xa i a rakelliχi i sobe ra, i χa fa kola nani ra, anuń um forii malamma, anuń un a ralima e ma."

Si di to nun kola nani femma atań kewalli χa fe ra, a nakh-a a falla χulle be,

"Um fuń-a, i mu um tińkama tede kore ra? Sei fań-i wuyaχi na kore ra, nakh-ań botte mu itam be; anuń fuye fań-i sottoma nane, anuń buraχei nyokh-umme. Buraχei rafanχ' um ma, anuń e na korera fu; anuń umtań mu noma tede. Yandi, i χa um tinka."

Xulle nakh-a a falla a be,

"Um yabi fima i ma tin-na. Fei χungbe, anuń fei nene, i χa i manyokh-uń i-fa yabi fi eχa fe ra."

Nai to ba, si di nakh-a χurrun, a nakh-a sigga χulle χoń, anuń e to e bore kaibu, si di nakh-a a maχorriń,

"A muńki go, um fuń-a? Muku fe nakh-ań falla korro? A luma muńki?"

Xulle nakh-a a falla,

Um batta kewalli mato, anuń a mu lamma. A tonji batta dokh-o. Dumbu batta diń aχa fe ra, nanara, itan ma mu aχa fe me. Muku batta kalli

aχa fe ra. Xa un i tiṅka, borei umtaṅ fokh-ama, anuṅ e um dembai-a birrin sontoma.

"Menne fe kerreṅ. Xa itan fatta kallira na itaṅ mu aχa fe masemma se-o-se ma, anuṅ a bimbimji, barre ma, yukh-u i a fere sottoma."

Si di nakh-a a falla,

"Um kallima. Xa i kallise-o-kallise raminni, um kallim' a ra. Umtan gbefe mu na barre χa fe i. Xa barre mabirri naṅ i bonye toroma, i χa i χaχilli ragirria χa fe i."

Xulle nakh-a a falla a be,

"Xa muku i sukh-u go, i barre tiṅkama? Muku χa mun niṅ-a i ra?"

Si di nakh-a a falla,

"Xa wo um sukh-u um barre tiṅkama kore tede, wo χa um fokh-a, anuṅ fe-o-fe nakh-an wo kenneṅ, wo χa a niṅ-a si hop ra abbada, anuṅ wo namma la muku ra sonnoṅ."

Xulle nakh-a a falla,

"Awa. Um batta na fe me, i nakh-an fallaχi. Yi χota mu fiχi birrim ma. A fiχi mukutam gbansam ma, anuṅ yendekh-ei ma, anuṅ nyarii ma. A χolli unde ma sobe ra, e χa a kulluṅ; anuṅ χa e a kulluṅ, a e maraudi famma kifaṅ-i. Konno e mu a fere sottoma. Anuṅ um mu laχ' a ra χa e a fere sottoma yi duniä ma. Subbei undei sembe sottoχi e ekaṅ kantama nakh-an na: undei ferii sottoχi: undei sanjii ikulluṅ: undei magauχu, anuṅ undei χota. Mukutan mu yi se-o-se sottoχi: konno muku kore kulluṅ, anun muku mu duniä birriṅ natema meni muku fokh-ira.

"Um batta tiṅ itaṅ tiṅkafera Fa, um χa karranji siṅge fi i ma. Konno i χa a ragatta i bonye ma na, Kenda kworri kerreṅ nan kurre kirri manyaχuma."

"Xa i wama tefera, i χa i nyarera sanjii ti wurri sambunji ma yiki."

Xulle nakh-a si di nyarera sanjii sukh-u, anuń a nakh-a e nyailań, anuń a nakh-a a falla si be,

"I χa a maniń-a korre."

Si di nakh-a a niń-a allo χulle a maseń a ma kinakh-ai: konno, χa a niń-a ki-o-ki, a mu fatta; anuń χulle nakh-a a falla a be,

"Ade: Naki m'ara."

Xulle nakh-a a maseń a ma ha wahatti firriń dondoń, anuń a falla a be,

"A χa lu naki sindeń. I χa lu yi manińara ha lokh-e gbette. Fei birriń mu kullumma lokh-e kerreń. Kuri-kuri, i a kullumma, χa i tunna bekh-e, anuń χa i χota. Konno i namma nemu. I namma a maseń barre ma. I namma wai-eń a ra kore-te fe ra. Muku yakwi gbeli n'ara."

Xulle to sigga, a nakh-a kanta ti si χumma. Atań yati nakh-a kanta ti. A nakh-a dokh-o wurri aiteχi unde χoń, a nun noma si tode denakh-ande, anuń a kwi mede. A nakh-a lukh-uń buraχei teggi, anuń wurri salunjii kambi. Worri sa nu χii firrin dańgi, a nakh-a si anuń barre to e χumma wurri buï, anuń e fe madokh-oma.

Xulle nakh-a nyerre wurri χon-na doi, ha a nakh-a makorro e ra kifań-i. A nakh-a leχi wurri kambi; anuń a nakh-a tulli-ti. A nakh-a fei birriń me, e nakh-an madokh-o. A nakh-a si di kwi me, a to a falla barre be, na a mu buma atań tema wurri χon-na allo χulle a niń-ama kinakh-ai.

Barre nakh-a a falla a be,

"I tema munki? I mu fatta. I mu a ki kulluń."

Si di nakh-a a falla,

"Un a tiñkamane. Fatta mu berri. Konno Tiñka nan berri. Anuñ, a maniñ-a, tiñka mu buma fade umtañ χoñ. A maniñ-a um batta lañ sabbu fañ-i ma."

Barre nakh-a a maχorriñ,

"I karromokh-o unde ra?"

Si di nakh-a a falla a be,

"Kore-te kanji yati nañ um tiñkama. Um fuña-fañ-i fa Xulle nañ um tiñkama a sila di ra."

Barre nakh-a a falla a be,

"Kabarri'm be. Konno i wulle. Um mu laχ' i ra. Xulle mu aχa χota masemma itam ma, itañ nakh-añ de na agbera naki. Umtam mu lama na ra abbada. Dammiñ um mu χulle to, a i tiñkama, ama dammiñ i mu na fe maseñ um ma, a i tiñka nakh-an na, um i sukh-u-ma wulle madokh-o ra, anuñ um mu lama i ra sonnoñ fe-o-fe ra."

Si di to na me, a nakh-a fe birrin maseñ barre ma, Xulle nun nakh-añ yet maseñ a ma, anuñ a nun nakh-añ fallaχ' a be.

Barre to nun χota, a nakh-a lu allo a mu χaχilli sotto si wai-eñ kwi ma, haχe si χa a madokh-o a be dokh-ode wuyaχi, na a χa lu a bonye ma.

Si nakh-a barre nyarera sanjii toñgo a nyi ra, allo χulle agbe sukh-u kinakh-ai, anuñ a nakh-a e rate, a nakh-a e ti wurri sambunji ma, a nakh-a a falla a be,

"Xa i wama tede wurri χoñ, i a niñ-ama yiki. I χa a niñ-a-yiki, ha i fatta. Worri a mu χonno."

A fé-fa na falla, χulle nakh-a soñko e fema, a nakh-a a falla,

"Wo mama! Fa Si Yamfa, i mama! I batta karrandi sotto. Inuwalli!"

A to na falla, a nakh-a tubbaṅ; a nakh-a te wurri χon-na, a nakh-a sigga a be.

Barre nakh-a woṅ-woṅ a fokh-ira: konno a mu no a sukh-ura.

Xulle nakh-a a dokh-o a bonye ma na a hattai-o mu luma si χa fe i sonnoṅ. A nakh-a a falla,

"Yamfe-mikh-i-o mu daṅgi a ra. De-ma-nya gbansaṅ mu yi ra. Yamfe gbegbe naṅ sumbuχ' a ra. A um de buï gema, na a χa um kwi kanni barre χoṅ. Anuṅ na gbansaṅ m'ara. A na yamfe i, a χa kore-te-ki χota fi barre ma. Konno fe m'ara."

A mu tiṅ si χa makorro a ra sonnoṅ. A nakh-a a masigga birri-o-birri, χa a si to a fama.

Lokh-e kerreṅ si nakh-a a fere sotto a χa makorro a ra, anuṅ a nakh-a a falla.

"A! um fuṅ-a! Kurri-heri? Munfera i mu tiṅχi um tofera yi χii ma? Lokh-e kerreṅ χa fe namma nye χa fuṅ-a-nya kanna. Nondi n'ara, i nakh-a um li barre fokh-ira, anuṅ maku nun kore-te-ki madokh-oma. Konno um mu nun a tiṅkama."

Xulle nakh-a falla,

"Un nakh-a kwi birrin me nakh-aṅ daṅgi wo teggi. A toṅgo a folle ha a doṅχe, um tulli mu gaṅ a se-o-se ra. Nanara de-ma-nya mu um mayendemma sonnoṅ. Mikh-i m'a falla um be. Umtaṅ yati nakh-a i to. Umtaṅ yati nakh-a i kwi me. Um yati gbe tullii, anuṅ um yati gbe nya naṅ a masenχ' um ma, I nun um yakwi gbeli tiṅkama a um sukh-uma kinakh-ai. Umtaṅ mu wurri fima mikh-i ma, a um fokh-ama nakh-an na. Iχa i de b'a ra. A mu lamma."

Si di de nakh-a a ragań kore-te-ki χota ra dokh-ode firrin.

I χa χota, i χa i de sukh-u. I χa i de no. I namma wulle falla. I namma sate kanna. I namma mikh-i yamfa.

28.

Si di anun χáluma 'χa Fe (About the Goat and the Wolf).

Lokh-e kerreń si nakh-a minni a manyerrede. A nakh-a fa niń-a na χáluma fań nuń minniχi a manyerrede atan lokh-e, anuń a birriń si nakh-a ralań yirr' unde.

Si to χáluma to, a nakh-a gauχu agbera: konno a nakh-a tirriń, anuń a mu aχa gauχu maseń kennemma. Haχe χáluma namma χaχilli sotto na a nun gauχuχi, a sińge nakh-a wai-eń. A nakh-a χáluma kaibu, a nakh-a a falla,

"Unde ya? Ta χáluma? I mama."

χáluma nakh-a a ratiń, a nakh-a a falla,

"Iö: umtań n'ara. Anuń itań fań; unde itan na? Si?"

Si nakh-a a falla,

"Iö. Umtan n'ara."

χáluma nakh-a a falla.

"Awa. χa itan n'ara, i χa ti meni. I namma dańgi na ra hali sukh-u kerren."

Si nakh-a serreń gauχu ra. A χaχilli nuń batta ragirri na χáluma nun a fokh-a-ma.

χáluma nakh-a a mato; a nakh-a bu a matora ha, a fa wai-eń. A to wai-eń, a nakh-a a falla,

"Itan si, i lálama minnide na kirra ra umtan nyerrema nakh-an na?"

Si nakh-a a falla a be, a kwi serremma,

"Um m'a kulluṅ iχa nyerrede nan yi ra. Xa um batta i raχonno tantan na, um batta tubi. Yandi, kabarri'm be."

Xáluma nakh-a a falla.

"O! Itan de naṅ birraχ' i ra. Konno fe m'ara. Muku batta muku bore to to."

"Um kwi rame kerreṅ. I de to birraχ' i ra, i na nakh-ande ya, i χa nondi sakh-aṅ fall' um be, nakh-an χa nondi-nya igbeχi naki, na mikh-i mu no a matandira, haχe a to saχi kennemma.

"I a me. Xa i mu nei nondi sakh-aṅ fall' um be, tef mu i be. I mu i yette sottoma to, hali kerreṅ. I mafurra faṅ."

Si nakh-a a manyokh-uṅ dundundi, anuṅ a nakh-a a falla,

Um Ta Xáluma, um χa nondi sakh-an falla i be? Awa! kerren nan ya.

"A singe. Xa um a kulluṅ na itan nun minnima yi kirrai, umtam mu minnim' a ra nun."

Xáluma nakh-a a falla,

"I nondi: kerreṅ nan na ra."

Si nakh-a a falla.

"A firrinde. Xa um gbilleṅ tai, anun um a falla um borei be na un naralaṅ Ta Xáluma ra kirrai, e mu lam' a ra."

Xáluma nakh-a a falla,

"I nondi: firrin nan na ra."

Si di nakh-a a falla,

Anuṅ, a sakh-ande, Um Ta Xáluma, χame mu i ma."

Xáluma nakh-a a falla,

"Iö, i nondi. Xa na m'ara, itam mu i pellu-χu-pelluχuma yiki. I χa Alla tantu, i χa sigga i be."

Si di nakh-a sigga, anuṅ na kambi a nakh-a χota kifaṅ-i, χa a nun manyerrede, a kirra nakh-aṅ toṅgo.

29.

Yirre anun Xáluma χa Fe (The Fable of the Rabbit, the Wolf, and the New Set of Teeth).

Yirre χuruṅ: konno a χota pissa subbe birrim be. Atan nan χota.

Lokh-e kerreṅ, aχa kabe to nun batta mo, anuṅ a to mu nun wama χáluma χa se doṅ a ra, a nakh-a se fiχe unde toṅgo, anuṅ a nakh-a a pattu a nyinjii ra, χa a nakh-a lu allo a nyinjii nuṅ fiχaχi. A to na niṅ-a, a nakh-a sigga χáluma káibude. A to na li, birri-o-birri a nuṅ yillema. Xa atan fe-o-fe falla, a nakh-a yille; anuṅ χa χáluma fe-o-fe falla, a nakh-a yille, hali yillemaṅe mu nuṅ a ra. Anuṅ hali fe-o-fe mu falla, a nakh-a yille, alloχo a nyinjii masemfera. Xáluma to a nyinjii to, a nakh-a a falla,

"Um Ta Yirre, i nyinjii to-faṅχi agbera to."

Yirre nakh-a yille, a nakh-a a falla,

"Inye! Konno umtan mu e feṅ tofaṅ χilli ra. Un e feṅ walli nan bu χilli ra. Umbe kabe batta kokh-o, anuṅ um batta un nyinjii fori birrin matalla, anuṅ um batta a nene feṅ. Etaṅ nan ya. E faṅ, anuṅ e χaṅ-an a pissa a forii be. Um batta kelli kabe domfera. Um mu χumm' a ra. Un a niṅ-ama kabe χa um sobe kulluṅ."

Xáluma to na me, a bonye nakh-a te, anuṅ a nakh-a yirre maχorriṅ unde agbe nyinjii rafalla.

Yirre nakh-a a falla a be,

"Kabbi nakh-an na Mango bum-ma, atan nań e rafalla. A wallima kifań-i. A bellaχe walli kulluń. Konno a wallima kinakh-ai, aχa sarre gboχi nakine. Umtań nakh-a batańχe seni ba yi seni χa fe ra."

Xáluma nakh-a a falla,

"Fe mu na ra. Umtan se bama nakh-an nei sila fima um ma. Hali batanχei fu, um a bama, alloχo um χa kabe dońki fań-i sotto. Um siggama na tin-na."

Yi wai-enji to ge tira, Yirre nakh-a kelli, anuń a nakh-a sigga kabbi χoń, anuń a nakh-a a falla a be dumbui, "Xa χáluma fa i χoń nyinjii fe ra, i χa a falla."

"O! itań fań wama i nyaïlańfera kabe nyara! Korro yirre nakh-a fa be, anuń un nakh-a a nyinjii birriń masarra, anuń a kabe domma ya heri m'ara."

A nakh-a nafulli unde fi kabbi ma; anuń kabbi nakh-a a falla a be,

"A lu umtam be tuń. Umtan a nyaïlamma i be a kirra ra."

Allo χáluma a falla yirre be kinakh-ai, a nakh-a sigga kabbi χoń, anuń a to a a dantegge, kabbi nakh-a nei kwii birriń falla a be, yirre nun nakh-ań fallaχ' a be. Kabbi to na wai-enji ti χáluma be, χáluma bonye nakh-a te agbegbera. A nakh-a a falla kabbi be a χa mafurra a χa agbe niń-a allo a yirre gbe niń-a kinakh-ai.

Kabbi nakh-a χáluma χuńji sa wurre χuńgbe lungurri, a nakh-a na raχi a ma, a nakh-a sukhume tońgo, a nakh-a so a nyinjii matallafera.

A to a singe matalla, χáluma nakh-a gbillegbille. Kabbi nakh-a a falla a be, "Um memme.

Yirre di, fe nakh-an nakań, itań namma gbille-gbille na ma. I χa a rakań allo χamme moχi fe rakamma kinakh-ai. A nyomma ya.

Kabbi nakh-a e birriń matalla. A to ge e matallara, a nakh-a wurre furre tońgo te-yirri anuń a nakh-a na yirri gań, nyinjii nun kelliχi nakh-ande. A nakh-a gbeti daki nyinjii kabbu, a nakh-a e raso a forii yalle ra.

Xáluma to gbilleń a χonji, yirre nakh-a sigga, a kaibude, anuń a to a to, a nakh-a a mayille, a nakh-a a falla.

"Um fuń-a! A munki? I nyinjii nene munki?"

Xáluma nakh-a a falla,

"A! um fuń-a! I mun niń-aχ' un na yiki? I batta um halliχi."

Yirre nakh-a a falla,

"Ade. A falla na i batta i yette halliχi. Umtan mu sigga i fokh-ira. Itań a nińaχi ikan na."

Xáluma nakh-a a falla,

"Konno itań nakh-a aχe fe falla falla' um be. Na birri ma, i mu nondi fallaχi."

Yirri nakh-a a falla a be,

"Um fuń-a, itan a kulluń na χa um mu yi niń-a nuń, um mu kabe-o sottoma i nyi ra. Itań a birrin domma nuń. Modi, iχa fe n'a ra. I sonji nan yi bendunχi i χumma."

Xáluma nakh-a a falla,

"Konno, yi χonno!"

Yirre nakh-a a falla,

"A rakań! A mu buma. A χimbellima. Sa nu tin-na, a batta χimbelli."

Xáluma nakh-a a maχorriń,

"I nondi, um fuń-a?"

Yirre nakh-a nakh-a a falla.

"Iō. A χimbellima. Hali te n'ara a χimbellima. Sa nu tin-na, yi χimbellima. Katugu, sa nu tin-na, χa i do mikh-i se domma gbete, i a domma Xalata: Konno be mu na ra sonnoṅ."

30.

A Few Moral Precepts.

I namma findi nyamaselli kanji ra.
I namma tiṅχintarri-nga naba.
I namma wulle falla.
I namma mikh-i bessen-χonne-nya.
I nammamihk-i to-nyegge.
I namma kallabanti-nya ragi.
I namma muṅ-ati.
I namma kwi nyaχi falla.
I namma kumbi ti.

31.

The World is Round.

Duniä radiggiliṅχi allo lefurre ama lorronse. A mu lemfeteṅχi allo mesa, eme a luχi kinakh-ai, anuṅ eme mikh-ii χaχill' a ma kinakh-ai.

A siṅgera mikh-ii mu yi kulluṅ nun. A nakh-a bu kifaṅ-i e fa, χaχilli sotto a ma na duniä nun nadiggiliṅχi. Na birri ma e mu nun duniä yirrii birrin kulluṅχi. Mikh-ii mu nun kunkii χungbe sottoχi, allo nei kinakh-ai nakh-ai na e nyi ra ya. Turi-kunkii mu nun na e be: anuṅ e mu nun kunkii ranyerre-ki kulluṅχi kifaṅ-i, allo e a kulluṅχi kinakh-ai ya. E nun duniä seti kerrenji gbansaṅ kulluṅχi.

Bokh-i unde nan na, nakh-aṅ χilli Indiä. Hai-hata banna bokh-i n'ara. Nafulli bokh-i n'ara.

Xammedi unde nun na nakh-an nun χunji faṅ-i sotto agbera. A χaχilli nungbo agbera. Atan nakh-a a falla na a batta la a ra na dunia mu lemfeteṅχi. A nakh-a a falla, Um fe nakh-an to, na a masenχ'. um ma na duniä radiggileṅχi. Anuṅ um laχ' a ra, na χa um kunki χunji ti a tinχinji, anuṅ χa um mu a ba na ma, χa yanji unde daṅgi, um gbillemma na yirri, um kelli χi nakh-ande.

Na birri ma Indiä masottofe nun χonno agbera. Xammedi unde nakh-a a falla na atan nun kirra duṅχe raminnima. A nun kuṅki χunji tima a tinχinji, yirri kerreṅ, anuṅ a nakh-a la a ra, na a nuṅ Indiä lima naki. Na χammedi nun χilli Xristof Kolombosi.

A nakh-a na fe maseṅ mangei ma, anuṅ χuntiggi mikh-ii, anuṅ nafulli kanjii. Konno nei nakh-a a falla na a nun dakh-u-fe fallama: anuṅ e mu tiṅ a malifera nafulli ra. Anuṅ a mu no na biäsi χun-kwiä tongora nuṅ, χa a mu nafulli gbegbe sotto.

A nakh-a daṅgi a masen-na, ha maṅge unde nakh-a aχa fe sukh-u, anuṅ a nakh-a a mali, anuṅ a nakh-a sabbu faṅ-i sotto a χa minni. A nakh-a tore wuyaχi to. Aχa mikh-ii nakh-a murrute a buï. Biäsi χuṅ to kwiä, anuṅ halisa e mu karre-o to, e nakh-a a falla na e mu nun birrama na se-so fokh-ira sonnoṅ.

Konno sa nu yanji rakwiä daṅgi, e nakh-a suri unde to, nafulli gbegbe nun sottoma nakh-ande. A nakh-a gbilleṅ a χonji, a nakh-a na nafulli unde kanni, anuṅ bu-nya gbegbe; anuṅ na kai

undei nakh-a birra a fokh-ira. E nakh-a suri dantiṅ undei to sonnoṅ. E to yeng' a ma na Indiä labbe birri n'a ra, e nakh-a nei surii χilli sa West Indiä Surii. Anuṅ na χilli nakh-a lu e ma, hali na birri ma e na kulluṅ kifaṅ-i, e nakh-a χaχilli sotto, na na nun makwiäχi Indiä bokh-i.

E fe nakh-an to, na nakh-a maṅge kenneṅ, anuṅ a maṅ nakh-a e rabullo e χa sigga sonnoṅ; anuṅ e to daṅgi West Indiä Surii, e nakh-a χarre gbe li. Mikh-i nakh-an siṅge ti na karre ra, a nun χilli Amérigo. Anun atan χilli nakh-a te na bokh-i χumma. E nakh-a na χillisa Amerika. Na gbo. Hai-hata karre gbe n'ara.

TALII (PROVERBS).

1. Yigi pissa luba be.
2. Yigi pissa banna be.
3. Si mu sarrama a wa-kwi ma.
4. Kwonnii gabbatanjii malañχi, na nañ kwi gbo.
5. Fatta mu berri; Tiñka nan berri.
6. Xa barrete yekh-e sukh-u, χa i a ba a nyi i, menne a subbe unde lu a de i.
7. Kobe sallaχuñ fanje nakh-am ma, yallebambam mun nuñ-ama na?
8. Fuye nakh-an mu wullunji luma, a kabbanji luï?
9. Soñ-e nakh-a neriba sukh-u, yekh-e-sukh-uma mu kissima na nyi ra?
10. I namma i yakwi bombo tammi kwiä ra.
11. Mañge χera mu doma bellaχe boma.
12. Kwonni dangima tai χumma. Konno mikh-i mara.
13. Geä nakh-ande lambañ, e kirra sama nane.
14. Xáluma to so, mañge χa niñge nakh-a loi.
15. Xa χulle takh-uñ, anuñ a lagi bokh-uñ, mikh-i ni takh-uñ, atañ mun bokh-umma?
16. Mañge χa ginne to yill' i ra, itan nakh-a, menne i a teñχe to.
17. Siminni tu: Doñχe na.

18. Niñge gbilleñχi mu gore kannama.
19. Di birrama a'masukh-umá nan nyi i.
20. Di a bellaχe ratema a toñgomà ma.
21. Mikh-i mu tofañ a yakwi be.
22. I namma χilli nyaχi sa yalle kobi ma.
23. I doχi kirri ma, kabbe m'a ma.
24. Dammiñ i mu kurre kworre dokh-o te i, a mu a χunji raminnima.
25. Xa silli gbondoñ ki-o-ki, a mu girrima falle ma.
26. I ni fatta so ragide ki-o-ki, i mu dokh-oma a nyu-e-χulle ferri.
27. Didi fatta gide: konno a mu fatta lukh-unde.
28. Yekh-e kuntunji, a χunsiñχi, konno a lakh-ansarre kulluñ, anuñ selli-fanna.
29. Niñge kambira χunsinχi, konno a χiχi m'ara.
30. Mukutañ fe nattama: konno Alla a ragir-rima.
31. Xa te kuntunji sisiχi ki-o-ki, a mu a nya raχama ye ra.
32. Xa barre sisi ki-o-ki, a te kulluñ.
33. Nya Simo sokh-o mu χonno.
34. Maidokh-o donse nam ma; subbe nyingi nan domma.
35. Xa i sekh-e moχi makabba ki-o-ki a mañ kellima.
36. Burrunji ni gañ, sumgbenji e borei toma.
37. Takh-unde ikwiã; lande ikorro.
38. Gemme nya mu na kwai ra.
39. Manisa χota: konno a mu a kobe toma.
40. Nyegge maburruχuχi mu silli nyimma.
41. Wun to dulla, ye ba lu wuñ χimbii ma.

42. Tannuń χa turre filliχi tannuń χa bande ma.
43. Seri makwiä mu yoka buraχe ra.
44. Seri makwiä mu taide buraχe ra.
45. Un nakh-an to a farre borromma kwai ra, atań mu umbe paipi kannama.
46. Mikh-i duggumá domma kwoi nam ma, konno a mu a kworri toŋgoma, a sauti a χunji.
47. Tumbe rameluń sambama a yore nan na.
48. Sanjii birriń mu gurroma ye i kikerreń.
49. Xaχilli gorei nakh-ań te, ningei mu soma e birriń kwi.
50. Xa i matimá mu i mati, i sarramá mu i sarrama.
51. Feń-e-sarra χota ginne-futtu be.
52. Yeχe m'a kulluń na a nuń fama a nyinde ye nan na.
53. Kummi soχi χimbi : a talla-ki mu na.
54. Mikh-i bannama gbendi kobi nan nyaχorri.
55. San-nadiń wulli mu soma nya i.
56. Nyakh-ale moχi χonnoχi subbe fera, anuń itan a de rabombo korro-monji ra.
57. Domme χotama tokh-e maburrunde.
58. Xille gauχuχi nan feri kwiä.
59. Xa i kommite to yendekh-e χumma burrunji, nyenne nań a kanniχi na.
60. Taggan mikh-i mu kansi-kworri kulluń.
61. Mábullunji pissa kondonji be.
62. Mikh-i nakh-an te soma a dékabbe ra, atan nań a rakubbeń-ki-kulluń.
63. Mikh-i kerreń nań wantań nyaχi deggema tai.
64. Duniä mu ragirrima gbengbe fuń-i ra; a ragirrima yambe fuń-i ra.

65. Mondo χungbe mu doni fima, konno a a rakattima.

66. Gbengbe gbilli mu χonno: fo a kworri.

67. Wurri i sokh-oma i nya i kerreń.

68. Xa i soma nade ra, anuń i i χunji diń, i i χunji magurroma: χa a mu i diń, i mu a magurroma.

69. Xa nińge gbeli i diń, χa i kindan gbeli to na kambi, i gauχuma.

70. Xa bokh-imase i χiń, χa i χulli to na kambi, i gauχuma.

71. Xun-nye maborroń a nyaχi-nyaχi ra, a niń-ama a χa kwi raminni, kwi minnide mu nakh-an na.

72. Sań-firriń Alla mu na.

73. Wun χa ye min, wun namma a kworre mato.

74. Kulle moχi mu χurruma.

75. Bulle a bore luma tubban sińge.

76. Xa soń-e i mama sukh-u i namma a falla a tiχe ye de, nanara.

77. Kabbi kabarri so dunia na, dimmedi mu fori kulluń.

78. Nyakh-ale fori mu siggama gelli, konno a selli tima.

79. Si fiχe nan mayállań kulla kwi.

80. Denkeń nań a niń-ama saggale χa bombo bellaχe ra.

81. Sa batta mafindi.

82. I namma kabbi ye miń yagi ra.

83. I namma yabbe wai-en: a kworri mu na.

84. Xa tokh-e bokh-i yiggiliń agbera, a a unga χuń-benχe toma.

85. Sate buraχe libbima: konno a mu karrama.

86. Si wulla-kań, χáluma bomfe-kań, χáluma nyi gelli pissa e birrim be.

87. Kenda kworri kerreń nan kurre kirri birriń nyaχuma.
88. Addabadeń belli mu na.
89. Barre kwoi: konno a mu a χon kirri domma.
90. Berri pissa derri be.
91. Tulle madiriχi dakh-u nań bomboma.
92. Xa i χuń barre ra, a i de raχomma.
93. Lan na; konno tekh mu na.
94. Xolo rafalla gbegbe, a χunji dumboma.
95. Si di kirri, anuń masidi χilli, kerren n'ara. Konno sidi kirri mu soma masidi.
96. Tambumlumbe magauχu sekh-e.
97. Si di χuńbore mu yekh-e ra.
98. Xa bulle gbondon ki-o-ki, a mu silli dege tima.
99. Dimmedi nakh-ań nyemmera kenda to, i χa atań χe a makullade.
100. Dunkobi mallabude kurre kirra ra.
101. Tokh-e kumbira mu tubbamma te χumma.
102. Igbe tokh-e ra, konno tokh-e gbe na a kalle ra.
103. Latti masallaχuń laχa be.
104. I namma ye χoriń kobe χumma.
105. Xun-nye ragbeńgbeń bonye mu furrama.
106. I namma um mayendeń χáluma gbi ra, anuń a falla um be na tami na ra.
107. Kulla dálun mu na.
108. Diggi-enji kirri nyokh-uń: konno tone kansi ne.
109. Xinye χunsiriχi: konno a ye mu fillima.
110. Mikh-i χa kurre ragelli kutto kurre ragbo lokh-e.
111. Kwonni yigiyaχi kunde i, konno male χa χonye n'ara.

112. Mikh-i ni taggaṅ ki-o-ki, a dokh-oma sindeṅ a fa sa.

113. Furri mu wama sose χoṅ: konno a wama a makuttose χoṅ.

114. Furri mu kote kannima, konno a a binja kulluṅ.

115. Taggan mikh-i mu sade kulluṅ.

116. I kulluṅ mikh-i naṅ i gbondonχi sarrama.

117. Se nakh-aṅ mu laṅ Wuttibe, a mu lamma Selli.

118. I kanya domma doχo nakh-an sate i, i m'a mabama dimmei nyaχorri.

119. Kelli mu lukh-umma χimbi ma.

120. I teggema kunsi nakh-ai, i makirri baminji minnima nane.

121. Bokh-imase na bokh-i, anuṅ samfette na bokh-i, a ni bu ki-o-ki, e e bore toma.

122. Bellaχe sulle-kerreṅ mu χari wurruma.

123. Kullunji anun derri kerren m'ara.

124. Si fokh-ama fundenji ma. Funden bi tarri, si na Futa.

125. Mikh-i nakh-an χulle buṅ, a mu dakh-u buṅ.

126. I ni χeeṅ falla, i gemba lu kurre i.

127. Bellaχe-sulle kerreṅ, a χari fokh-ama, konno a mu a toṅgoma.

128. Mikh-i namma gaṅ lukh-uṅ gemba ra.

129. Xa i i dumbunji lukh-uṅ i se diṅ bore ma, iχa male mu fiχama.

130. Serreṅ-χolli kurra ma: konno a na kallei.

131. Fori naṅ se fori gaṅχi kulluṅ.

132. Alla sebbe, anuṅ mori sebbe, kerreṅ m'ara.

133. Xirri gbo maṅge tai ki-o-ki, birrin a fa-ki.

134. Xa i iχa gbunji malań kambi gbe mikh-i ra, itan dokh-oma bokh-i.

135. Dunkobi mu tundii gurrode kurre.

136. Birrin mama faχi: konno a lań unde χa sútara.

137. I χuń tambumlumbe ra; konno i namma a χulli ramokh-o.

138. Simfera ye, na mu mikh-i findima soń-e ra.

A CATECHISM,

THAT IS TO SAY,

AN INSTRUCTION TO BE LEARNED OF EVERY PERSON, BEFORE HE BE BROUGHT TO BE CONFIRMED BY THE BISHOP.

Maχorrinji.

IXILLI muṅki?

Yabi. *N.* or *M.*

Maχorrinji. Unde yi χilli fiχ' i ma?

Yabi. Umbe Alla-fafei anuṅ Alla-uṅgai umma Xunχa i, un findi Xristi salunji unde ra nakh-ai, Alla χa di, anuṅ arriäna yammine χe-kanji.

Maχorrinji. Iχa Alla-fafei anuṅ Alla-uṅgai muṅ niṅ-a i be na yanji?

Yabi. E nakh-a lairii sakh-aṅ sukh-u, anuṅ e nakh-a sate χirri fe sakh-aṅ i umtaṅ χilli ra. A siṅge; Na um χa Satan χa fe nyiba, anuṅ um χa a yakwi-nya, anuṅ aχa kewallii birriṅ, yi duniä kobi χa χumfai, anuṅ χa fu-fa-fu-nya, anuṅ fatte yunubi-nya waχonsei birriṅ. A firriṅde; Na um χa dankaniya Xristian Dankaniya χun-χunji birrim ma. Anuṅ a sakh-ande; Na um χa Alla sagwe seniyeṅχi ragatta, anuṅ aχa yamarrii, anuṅ um χa nyerre etan nan na um syi-nya lokh-ei birriṅ i.

Maχorrinji. Itan m'a manyokh-unχi na iχa kewalli n'ara na i χa dankaniya, anuṅ i χa a niṅ-a eme e lai-iri sukh-u i be kinakh-ai?

Yabi. Iö, nondira; anuń, Alla χa mali sabbura, un na nan niń-ama. Anuń um χonjemamasama wuńχa arriäna Fafe ma, um sundunji birrin na, a to batta um χilli yi marakissi-nya tide Isa al Masíä sabbura, wuń Marakissima. Anuń um sellima Alla ma, a χa aχa yaffe fi um ma, na um χa lu atan tide i, ha um syi ranyonde.

Catechist.

I χa iχa Dankaniya χun-χunji mateńge.

Yabi.

UM Dankaniyaχi Alla Fafe ma, Sembe birrin Kanji, Arriäna anun duniä Da-Mange.

Anuń Isa al Masíä ma, Aχa Disottoχi Kerremmà, Wuń Marrigi; Nyi Seniyeńχi Nakh-ań sotto; Mariäma Sungutunji Nakh-an berri; Ponsus Pailáti nakh-ań nyakankatta; Nakh-ań nun bambamχi wurri bangalońχi ma, a nakh-a fokh-a, anuń e nakh-a a malukh-uń. Aχi sakh-ande, a nakh-a kelli tu ma. A nakh-a te Arriana. Anun a doχi Alla Nyifanji ma, Fafe nakh-ań Sembe birriń kanji ra, Anuń a kellima nane anun fama a χa a tutarri anuń a tuχi rakiti.

Anuń um dankaniyaχi Nyi Seniyeńχi ma, Katolik Malanji Seniyenχi, i Yunubii Kaffari-nya, Fatte Rakelli-nya, anuń abbada Nyi. Amina.

Maχorrinji. I nonse tiggi-tiggi tińkama yi Dankaniya fei-χunji ma?

Yabi. Asińge, Un a tińka um χa dankaniya Alla Fafe ma, Nakh-ań um da, anun duniä birrin.

Afirrinde, Alla Di ma, Nakh-ań um χunsarra, anuń addabadeń birrin.

Anuṅ a sakh-ande, Alla Nyi Seniyenχi ma, Nakh-aṅ un naseniyemma, anuṅ Alla χa sugandi-toi birriṅ.

Maχorrinji.

I a falla nun na iχa Alla-fafei, anuṅ iχa Alla-ungai lairi sukh-u i be, na i nun fama Alla χa Yamarrii ragattade. A falla umbe, e yerri n'ara.

Yabi. Fu.

Maχorrinji. Munduṅ e ra?

Yabi.

ETAN n'ara Alla nakh-aṅ dokh-o Ek-hodos Sura moχonyende, a to a falla, Umtan naṅ Marrigi ra, iχa Alla, Nakh-aṅ i raminni Misra bokh-i, χunji-nya baṅχi kwi.

I. I namma Alla gbette sukh-u umtan nyara.

II. I namma se-o-se maniṅ-a kabbu ikam be, nakh-an maniṅ-ama Alla ra; i namma se-o-se maniṅ-a rafalla nakh-aṅ na i χumma kore ra, ama nakh-aṅ na i buï be duniã ma, ama nakh-an na ye ma bokh-i buï. I namma i χuṅ siṅ e nyara, anuṅ i namma e battu: fenakh-ara umtan Marrigi iχa Alla, Alla tonoχi n'un na; anuṅ un nei fafei χa yunubii χa nyakankatta dokh-oma eχa dii ma a, ha bonsei sakh-ande ma, anun ha bonsei nanende ma, nakh-ai un na-nya-χuma; anun um kinni-kinni masemma ha bonsei wullu-wullui ma, nei ma nakh-ai un nafamma, anuṅ nakh-ai umbe yamarrii ragatta.

III. I namma birri Marrigi iχa Alla Xilli ra: fenakh-ara Marrigi mu na mikh-i sukh-uma bet-tentarri ra, nakh-aṅ birrima a χilli ra.

IV. I χa i manyokh-uṅ i χa Mallabu lokh-e raseniyeṅ. Xii seni i χa walli, anuṅ i χa iχa kewallii birrin naba: konno χi sulufirrinde, Marrigi iχa Alla χa Mallabu lokh-e nan na ra. Na lokh-e i, i namma walli-o-walli χe, itaṅ, ama iχa di-χamme, ama iχa di-ginne, ama iχa χamme-boidi, ama iχa ginne-boidi, ama iχa χurruse, ama na χonye nakh-an na iχa kandei kwi. Fenakh-ara χii seni Marrigi nakh-a kore da, anuṅ bokh-i, anuṅ ba, anuṅ se-o-se birriṅ nakh-an na e ma; anuṅ a nakh-a mallabu lokh-e sullufirrinde ma; nanara Marrigi nakh-a duba lokh-e sulufir-rinde ma, anuṅ a nakh-a a raseniyeṅ.

V. I χa i fafe anuṅ i unga binja, na i syi χuṅ χa kwiä na bokh-i ma, Marrigi, iχa Alla nakh-aṅ fiχ' i ma.

VI. I namma nyi ba.

VII. I namma yene niṅ-a.

VIII. I namma muṅ-a ti.

IX. I namma seri nyaχi ti i bore mabirrira.

X. I bore χa baṅχi χolli namma i sukh-u; i bore χa ginne χolli namma i sukh-u; ama aχa χamme-boidi, ama aχa ginne-boidi, ama aχa niṅge, ama aχa sofalle, ama se-o-se, i bore gbe nan nakh-an na.

Maχorrinji.

I mun fe tiggi-tiggi tiṅkama yi Yamarrii ra?

Yabi. Um fei firriṅ tiṅkama: umbe kewalli Alla mabirrira, anuṅ umbe kewalli um bore mabirrira.

Maχorrinji. Iχa kewalli fall' um be Alla mabirrira.

Yabi. Umbe kewalli nan yi ra Alla mabirrira;

Um χa dankaniya A ma, um χa gauχu A χoń, anuń um χa A rafań um sundunji birrin na, um χaχilli birrin na, un nyi birrin na, anuń um sembe birrin na; um χa A battu, um χa A χonjemamasa; um χa um wassa birrin so A i, um χa maχandi ti Atam ma, um χa A χilli Seniyenχi binja, anuń Aχa Kwi; anuń um χa A battu alaχiχera um syi-nya lokh-ei birrin i.

Maχorrinji. Iχa kewalli fall' um be i bore mabirrira.

Yabi. Umbe kewalli nań yi ra um bore mabirrira; Um χa a rafań allo um yette-kań, anuń um χa a niń-a mikh-ii birrin na, eme a χolli um ma kinakh-ai, etań χa a niń-a un na; Um χa um fafe anuń un unga rafań, anuń um χa e binja anuń e buïti; Um χa Mańge binja, anuń um χa a kwisukh-u, anuń nei birriń nakh-ai tiχi maragirri tide i, atam buï: Um χa umkam magurro nei birrim buï nakh-ai a ragirrima um χumma; umma karromokh-oi, Morii, anuń un nyi matiń-χimmai: Um χa umkan kanni magurro-nya ra, anuń binja-nya ra, nei mabirri ra, nakh-ai piss' um be: Un namma fekobi niń-a mikh-i ra, kwi ra, ama kewalli ra: Um χa nondi sukh-u, anuń um χa tiń χiń umma kewallii birriń i: Un namma béssenχónne-nya ama maranyaχu ragatta um sundunji i; Um χa um bellaχe ragatta se tońgo fe ma, anuń muń-atife ma; Anuń um χa un nenji ragatta fe nyaχi fallafe ma, wulle madokhofe ma, anuń mikh-i χilli kannafe ma, um χa um fatte ragatta doi-doi-nya i, maχimbelli-nya i, anuń tinse-nya i; Mikh-i gbette χa sei χolli namma lu um ma, un namma wa e χoń: konno um χa a ki tińka, anuń um χa walli a sobera, um χa umgbe

se sotto; anuṅ um χa umbe χewalli niṅ-a na syinya tide i, a batta Alla kenneṅ A χa um χilli nakh-am ma.

Catechist.

Umbe marafan Di, i χa yi kulluṅ, na i mu noma yi fei niṅ-ara i yette ra, anuṅ i mu noma nyerrera Alla χa yamarrii i, anuṅ Alla battufera, Aχa mali kambi, A nakh-an fima; Anuṅ i χa a tiṅka i χa atan yaffe maχandi a ma a sobera birri-o-birri, selli ra. Nanara, um χa a me χa i noma Marrigi χa Selli fallara.

Yabi.

WUN Fafe, Nakh-an na arriäna, I χilli χa seniyeṅ. I χa yammine χa fa. I sagwe χa niṅ-a duniä ma, eme a niṅ-aχi arriäna kinakh-ai. Muku ki to mukuχa lokh-'o-lokh-e buïtise ra. Anuṅ I χa mukuχa fekobii kaffari, eme mukutan nei kaffarima kinakh-ai nakh-ai fekobi niṅ-a muku ra. Anuṅ I namma muku raso fekobii Konno I χa muku rakissi fekobi Känji ma. Amina.

Maχorrinji. I nonse maχandima Alla ma yi Selli i?

Yabi. Um Marrigi Alla maχandima, wunχa arriäna Fafe, fefaṅ-i birriṅ fikanji nan Nakh-an na, a χa aχa yaffe fi umtam ma anuṅ mikh-ii birrim ma, na muku χa A binja, A battu, anuṅ A kwisukh-u, eme a laṅ muku χa a nin'-a kinakh-ai. Anuṅ uṅ Alla maχandima ra a χa sei birrin nasamba wum ma nakh-an dakh-aχi wun nyiibe anun wun fattei be; anuṅ na A χa kinni-kinni wum ma, anuṅ A χa wun yunubii kaffari; anuṅ

na a χa A kenneń A χa wun nakissi, anuń A χa wuń kanta masiboi birriń i, nyi-nya daki, anuń fatte-nya daki; anuń na A χa wun natańga yunubii birrim ma, anuń fekobii birrim ma, anuń wun nyi-nya yakwi ma, anuń abbada tu ma. Anuń um wassa soχi na Aχa kinni-kinni-nya i, anuń Aχa fefań-i-nya i, A yi niń-ama, Isa Masiä sabbura wun Marrigi. Anuń nanara un a fallama *Amina, nakh-an fasarri,* A χa niń-a naki.

Maχorrinji.

ISA Masiä batta Sakramentii yerri dokh-o Aχa Sellibańχi Malanji i?

Yabi. Firriń gbansań, eme nakh-ań lań marakissi fe ra mikh-ii birrim be; anun etan nan yi ra, Xunχa, anuń Marrigi χa Donse.

Maχorrinji. I χaχilli sottoχi mum ma yi kwi ra, *Sakramenti?*

Yabi. Kwi-nya yaffe unde, anuń nyi-nya yaffe unde, nakh-ań fiχi muku ma, Sakramenti nan na yaffe ferrima tańkumase ra nakh-ań toma; na tańkumase unde n'ara, Isa Masiä Yati nakh-ań nagirri, eme na sabbu ra, muku yaffe sottoma nakh-ań na, anuń eme seχe se ra nakh-ań dankaniya fima muku ma aχa fe ra.

Maχorrinji. Setii yerri na Sakramenti i?

Yabi. Firrin: ferrima tankuma se ra na, nakh-an toma, anuń kwi-nya yaffe na, nakh-ań nyi-nya daki ra.

Maχorrinji. Mun na ferrima seti nakh-ań toma, ama na tankuma ra Xuńχa *Sakramenti* i?

Yabi. Ye n'ara, mikh-i χunχama nakh-ai *Fafe Xilli ra, anuń Di; anuń Nyi Seniyenχi.*

Maχorrinji. Mun na kwi-nya yaffe nakh-ań nyi-nya daki ra?

Yabi. Tu-fe n'ara yunubi ma, anun berri-fe n'ara a nene ra tinχin-nya χon: fenakh-ara wun to nun berriχi yunubi i wun da-nya ki ra, anuń χonne gbe dii to wun na, wun findima yaffe dii ra atan Xuńχa sabbura.

Maχorrinji. A lań nei χa muń sotto nakh-ań fama χuńχa fera?

Yabi. Tubi-nya, anuń Dankaniya Tubi-nya; e yunubi rabulloma nakh-an na; anuń Dankaniya, e dankaniyama a laχiχera Alla χa lairii ma nakh-an na, a nakh-an sukh-u e ra yi Sakramenti i.

Maχorrinji. Xa a naki, dii yorei χunχama muńfera; fenakh-ara, haχe eχa yore-nya χa fera, etań mu noma yi fei firriń gassara?

Yabi. Fenakh-ara e yi fei firrin-firriń χa lairi sukh-u, nei sabbura nakh-ai ti e be; nakh-an lairi, χa e mo birri nakh-ai, a luti χirriχi etan yati ma eχa a gassa.

Maχorrinji. Marrigi χa Donse Sakramenti, na doχi Munfera?

Yabi. Isa Masiä χa Tu χa sarraχe abbada manyokh-unji χa fe ra, anuń nei fefań-i manyokh-unji χa fe ra, wun nakh-an sotto atań Tu sabbura.

Maχorrinji. Mun na ferrima seti, anuń tańkuma ra, Marrigi χa Donse i?

Yabi. Tami anuń Waini, Marrigi a yamarri wun χa nakh-an nasukh-u.

Maχorrinji. Mun na kwi-nya seti ra, ama na se, a nakh-an matalima?

Yabi. Isa Masiä Fatte anuń Wulli a'ara, dankamyatoï nakh-ań tońgoma, anuń e nakh-an

nasukh-uma nondi ra, anun alaχiχera, Marrigi χa Donse i.

Maχorrinji. Mun nei fefań-i ra, wuń nakh-an sottoma atan sabbura.

Yabi. Wun nyii masabbatima, anuń e rawassama Isa Masiä Fatte anuń A wulli sabbura, eme wun fattei kinakh-ai na Tami anun na Waini sabbura.

Maχorrinji. A lań nei χa mun niń-a nakh-an fama Marrigi χa Donse ma?

Yabi. Eχa ekam mato kifań-i, χa e tubiχi nondira eχa yunubii ma, e batta nakh-ań birrin niń-a; anuń χa e batta a dokh-o e bonye ma alaχiχera na e syi nene kannima; χa e dankaniya nyiń-e sottoχi Alla χa kinni-kinni i, Isa Masiä sabbura; anuń χa e Aχa Tu manyokh-umma χonjemamasa ra; anuń χa e luma marafanji i mikh-ii birrim mabirrira.

MORNING PRAYER. FOR A CHILD.

✠ Fafe Xilli ra, anuṅ Di, anuṅ Nyi Seniyenχi. Amina.

Un nakh-a sa, anun un nakh-a χi, anuṅ um maṅ batta kelli sonnoṅ, fenakh-ara Marrigi nakh-a un nagatta.

Un dankaniyaχi, etc.

O ARRIÄNA Fafe, un i χonjemama sama I to kanta ti um χumma yi kwai nakh-an daṅgi. I χa un nagatta to lokh-e fei birrim ma nakh-an maraχonno daki ra un nyi be, anun um fatte be. A niṅ-a um χa um manyokh-aṅ na Itan nya tiχi um ma. Um tiṅka na um χa gauχu I χoṅ, anuṅ um χa I rafaṅ a pissa fei birrim be. A niṅ-a um χa umkan kanni lan-daki ra um fafe anuṅ un unga mabirrira, anuṅ nei birrin mabirrira, nakh-ai tiχi um χumma. Xa Sentana um maniṅ-a um χa χonno, a niṅ-a um χa um manyokh-uṅ na yabi maχimbelliχi χonne nya rafindima. Um mali, I Nyi Seniyenχi sabbura, um χa um makwia nei ra nakh-ai mu faṅ, um χa nondi falla birri-o-birri, anuṅ um χa tinχiṅ manyokh-unji, kwi, anuṅ kewalli ra. Yi niṅ-a, O Fafe, Isa Masia gbefera. Amina.

O KINNI-KINNI Fafe, I χa kinni-kinni sa *um fafe anun un uṅga ma, um tarai anuṅ um χunjai ma,* morii anuṅ karromokh-oi ma, anuṅ

nei birrim ma nakh-ai batta fe-kobi niñ-a un na. Muku mali na muku χa lu yi duniä ma naki, na muku χa findi Iχa mikh-ii laχiχe ra birri-o-birri, anuñ na, Iχa Seniyentoï fokh-ira, muku χa abbada-nyi sotto; Isa Masiä sabbura, wuñ Marrigi. Amina.

Wuñ Fafe, etc.

✠ Alla Fafe χa um barriki. Isa Masiä χa um kanta. Anuñ Nyi Seniyenχi χa a niñ-a um χa seniyeñ, anuñ um χa fañ, anuñ A χa um findi nondi kanji ra, anuñ kwi sukh-u kanji, yi to-lokh-e, anuñ birri-o-birri. Amina.

EVENING PRAYER. FOR A CHILD.

✠ Fafe Xilli ra, anuñ Di, anuñ Nyi Seniyeñχi. Amina.

Un Dankaniyaχi, etc.

O KINNI-KINNI Alla, un i χonjemama sama I to nyokh-o-saχi um χoñ yi to-lokh-e, anuñ kinni-kinni wayaχi gbefera. Um kaffari um to nei fei lu a rabatarri, a lañ um χa nakh-an naba; anuñ um to nei fei niñ-a, a mu lañ um χa nakh-an naba. A niñ-a um χa nemmisa a laχiχera, anuñ I χa sunduñji χaχi fi um ma, anuñ I χa nyi nene matiñχiñχi raso um kwi. Yi niñ-a, O Alla, Iχa marafañ Di gbefera, muku Marrigi anun Marakissima Isa Masiä. Amina.

O KINNI-KINNI Marrigi, I χa um fafe anun un unga barriki, um tarai anun um χunjai, morii anun karromokh-oi nakh-ai na be, anun

nei birrin un nakh-ai rafañχi, anuñ birriñ nakh-ai batta fekobi niñ-a un na. Muku taχu Iχa Maleχei seniyeñχi nyi ra yi kwai ra. Muku mali na muku χa lu yi duniä ma naki, na muku χa findi Iχa mikh-ii laχiχe ra birri-o-birri, anuñ na, Iχa Seniyentoï fokh-ira nakh-añ batta yi duniä lu, muku χa abbada nyi sotto. Isa Masiä sabbura, muku Marrigi. Amina.

✠ Alla Fafe, Alla Di, anuñ Alla Nyi Seniyenχi χa um barriki. E χa nyokh-osa um χoñ, anuñ e χa un nagatta yi kwai ra, anuñ abbada. Amina.

Grace before Meals.

O MARRIGI, I χa barriki sa yi donse ma muku be, anuñ I χa muku mali muku χa I battu alaχiχera, Isa Masiä gbefera. Amina.

Grace after Meals.

O MARRIGI, I Xilli Seniyeñχi χa tantu yi donse gbefera, anuñ Iχa kinni-kinnii birriñ gbefera muku mabirrira. Amina.

Prayer before Service in Church.

✠ I χa Marrigi battu aχa Seniyen-nya yirri i: duniä birriñ χa gauχu A χoñ.

O MARRIGI, I χa um dekirrii rabi na e χa duba I Xilli Seniyeñχi ma. I χa um kanta na umbe manyokh-unjii namma sigga e tantanna, anuñ na un namma umkan kanni eme mikh-i nakh-añ gbefe mu na; anuñ a niñ-a na umbe tantu χa findi marasukh-u daki ra I χoñ. Isa Masiä gbefera. Amina.

After Service in Church, say,

UM kaffari, O Marrigi, nei fekobii birriṅ gbefera um batta nakh-an niṅ-a Iχa Sellibanχi Seniyeṅχi kwi, anuṅ I χa Iχa barriki fi um ma, anuṅ mikh-ii birriṅ ma. Amina.

Wun χa sigga heri i. Marrigi ✠ Xilli ra. Amina.

I χa sundunji χaχi fi um ma, O Alla; anuṅ I χa χaχilli nene matiṅχinχi raso um kwi.

Yabi maχimbelliχi χonne nya rafindima: konno kwii koroχome χonne ramokh-oma.

Wullemadokh-o nenjii ranyaχuχi Marrigi ma: konno mikh-ii nakh-ai fefaṅ-i rabama, Aχa nyaχa-linsei nan nei ra.

Marrigi Nya na yirri birrin. A nei matoma nakh-an mu faṅ, anun nei nakh-ai faṅ.

Un yi fekobi χungbe nin-ama muṅki?

I χa i Da-Mange manyokh-uṅ ya, i yore-nya yanji.

Some Rules for a Good Life.

1. I χa Alla tantu gessegge-o-gessegge, I féfa kunnuṅ.

2. I χa selli lokh'-o-lokh-e, gessegge, I féfa kunnuṅ, anuṅ kwai ra i fa sa.

3. I χa gi fei birrin nyara nakh-aṅ seniyentarri, allo χa i nun gima Sentan nyara: Anuṅ I namma fe-o-fe niṅ-a, ama fe-o-fe falla, i fatta yagide nakh-an χa fera.

4. I namma fe-o-fe falla, a mu rafamma I ma,

Alla χa nakh-am me. I namma fe-o-fe niṅ-a, a mu rafamma I ma Alla χa nakh-an to. I namma fe-o-fe sebbe, a mu rafamma I ma, Alla χa a falla I be nakh-aṅ χa fera, "A masen um ma."

5. I χa sigga sellide, anun Sunday karrande. I namma tubban yi χumma.

6. I χa unde karraṅ Alla χa Kitabu Seniyeṅχi ma lokh-e-lokh-e.

7. I χa kewallii birriṅ, i χa Alla manyokh-uṅ.

A NATIONAL ANTHEM,

IN ENGLISH, FOR AFRICAN CHRISTIANS UNDER A NATIVE GOVERNMENT.

God bless our Native Land!
May Heaven on Afric's strand
  Its mercies shower!
May Peace its calm extend,
Transforming foe to friend,
On war no more depend
  A nation's power!

Of Thy protection sure,
Long may our King secure
  Amongst us reign.
His head inspire and move
With wisdom from above,
And in a nation's love
  His rule maintain.

May just and righteous laws
Uphold the public cause,
  And bless our land!
Spread Light, Love, Industry;
Transplant here Liberty;
Show'r down Prosperity
  With bounteous hand.

And not our Land alone;
But be Thy mercies known
  From shore to shore.
Lord, make all nations see
That men should brothers be,
And form one family,
  The wide world o'er.

PRINTED BY WILLIAM CLOWES AND SONS, LIMITED, LONDON AND BECCLES.

University of California
SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
405 Hilgard Avenue, Los Angeles, CA 90024-1388
Return this material to the library
from which it was borrowed.

REC'D LD-URL
APR 13 1998
NOV 16 1998

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
A 000 085 229 3

University
Southe
Libra